

IAN CARRADICE
XAVIER SANAHUJA
JAUME BENAGES

**LES MONEDES DE VESPASIÀ
DE LA *PROVINCIA TARRACONENSIS*
(69-70 dC)**

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS NUMISMÀTICS

INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

COMPLEMENTES D'ACTA NUMISMÀTICA

Col·lecció dirigida per M. Crusafont i A. M. Balaguer

- 1.- III Simposi Numismàtic de Barcelona (1985)
- 2.- L. VILLARONGA, Monedes de plata emporitanes dels segles V-IV a C (1997)
- 3.- L. VILLARONGA, Les dracmes ibèriques i llurs divisors (1998)
- 4.- M. CRUSAFONT, Pesals monetaris de la Corona catalanoaragonesa (1999)
- 5.- L. VILLARONGA, Les monedes de plata d'Empòrion, Rhode i les seves imitacions (2000)
- 6.- M. M. LLORENS - X. AQUILUÉ, *Ilercavonia-Dertosa* i les seves encunyacions monetàries (2001)
- 7.- L. VILLARONGA, Les dracmes emporitanes. Principi del segle II aC (2002)
- 8.- L. VILLARONGA, La plata emporitana. De la segona guerra púnica, final del segle III aC (2003)
- 9.- M. EUGÈNIA RIPOLL ROIG, La Seca o Casa de la Moneda de Barcelona. Dels precedents al segle XIX (2008)
- 10.- I. CARRADICE, X. SANAHUJA, J. BENAGES, Les monedes de Vespasià de la *Provincia Tarraconensis* (69-70 dC) (2010)

Il·lustració de sobrecoberta: Denari a nom de l'emperador Vespasià encunyat l'any 69 dC. Catàleg núm. D-1.1.

IAN CARRADICE
XAVIER SANAHUJA
JAUME BENAGES

**LES MONEDES DE VESPASIÀ
DE LA *PROVINCIA TARRACONENSIS*
(69-70 dC)**

SOCIETAT CATALANA D'ESTUDIS NUMISMÀTICS
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS
BARCELONA 2010

Carradice, Ian

Les Monedes de Vespasià de la Província Tarraconensis (69-70 dC). —

(Complements d'Acta numismàtica ; 10)

Bibliografia. Índex

ISBN 9788492583874

I. Sanahuja Anguera, X. II. Benages, Jaume III. Societat Catalana d'Estudis Numismàtics

IV. Títol V. Col·lecció: Complements d'Acta numismàtica ; 10

1. Vespasià, Tit Flavi, Emperador de Roma, 9-79 2. Monedes romanes — Tarragona — Catàlegs

3. Monedes romanes — Tarraconense — Catàlegs

737.1(467.1)(083.83)

© Ian Carradice, Xavier Sanahuja i Jaume Benages

© Societat Catalana d'Estudis Numismàtics,

filial de l'Institut d'Estudis Catalans, per a aquesta edició

Carrer del Carme, 47. 08001 Barcelona

Primera edició: febrer de 2010

Tiratge: 500 exemplars

Text original revisat lingüísticament per la Unitat de Correcció del Servei Editorial de l'IEC

Compost per Signes disseny i comunicació, s. l.

Imprès a Limpergraf, SL

ISBN: 978-84-92583-87-4

Dipòsit Legal: B. 7354-2010

Són rigorosament prohibides, sense l'autorització escrita dels titulars del *copyright*, la reproducció total o parcial d'aquesta obra per qualsevol procediment i suport, incloent-hi la reprografia i el tractament informàtic, la distribució d'exemplars mitjançant lloguer o préstec comercial, la inclusió total o parcial en bases de dades i la consulta a través de xarxa telemàtica o d'Internet. Les infraccions d'aquests drets estan sotmeses a les sancions establertes per les lleis.

Sumari

Presentació	9
Introducció: Una nova seca imperial per a Vespasià	11
Preliminar: La seca romana de Tàrraco a la historiografia	17
– Les monedes imperials d’August a Calígula (27 aC - 41 dC).....	19
– Les monedes imperials de Galba i Vitel·li (68 - 69 dC)	40
– Atribucions de monedes de Vespasià (69 - 70 dC).....	69
Recerca	73
Atribució i discussió	81
– Cronologia i sistema monetari	89
Catàleg	91
– Seca de Tàrraco: Tipus propers a Galba (69 dC) Auris i denaris	95
– Seca de Tàrraco: Tipus propis (69-70 dC) Auris, denaris, sestercis i asos	117
– Seca hispànica incerta (69 dC) Denaris	219
– Altres possibles emissions. Seques incertes occidentals Auris i denaris .	237
Apèndixs	
– Bibliografia	261
– Índex de llegendes i tipus	265

Agraïments

Els autors agraïm la col·laboració i bona voluntat de totes aquelles persones que han facilitat la nostra recerca.

En primer lloc als investigadors, col·leccionistes i comerciants que ens han permès l'accés als seus arxius i/o col·leccions sense demanar-nos res a canvi: Leandre Villaronga (Barcelona), Curtis Clay (Chicago), Albert Miquel (Tarragona), Joan Antoni Sendra (Sueca), Manuel Martínez Fauste (Barcelona), entre d'altres. Una menció especial per a T. V. Buttrey, coautor de la nova versió del segon volum del *Roman Imperial Coinage*.

A continuació als professionals que ens han facilitat l'accés a las col·leccions públiques: Marta Campo, Maria Clua i Albert Estrada (Gabinet Numismàtic de Catalunya), Mercedes López (Museo Casa de la Moneda, Madrid), Carmen Marcos i Paloma Otero (Museo Arqueológico Nacional, Madrid), Francesc Tarrats (Museu Nacional Arqueològic, Tarragona), Marie-Claude Valaison i Sabine Got (Museu Puig de Perpinyà), Juan Ángel Paz (Museo de Zaragoza), Luis Grau (Museo de León), Arturo Oliver (Museu de Belles Arts de Castelló), Manuel Gozalbes (Museu de Prehistòria de València), Albert Ribera (Ajuntament de València), Aurora Martín (Museu d'Arqueologia, Girona), Mònica Vergés (Museo Cerralbo de Madrid).

També als professionals d'entitats privades amb projecció pública: Jaume Barrachina (Museu de Peralada), Judit Verdaguer (Museu Episcopal de Vic). Una única entitat privada ens ha denegat l'accés al seus fons.

Presentació

Constitueix un honor presentar un llibre com aquest del que a priori se sap que es convertirà en una fita important dintre de la bibliografia numismàtica romana. No són paraules de cortesia, sinó la descripció d'una realitat, ja que el tema que aborda, les encunyacions de Vespasià en Tàrraco, queda fitat, examinat i presentat amb claredat. És un treball sòlid, que s'endinsa en el coneixement d'aquestes emissions sense deixar que la intuïció domini a la raó.

Les encunyacions imperials de Tàrraco sempre han constituït un panorama relativament confús, perquè qui s'ha vist davant la necessitat de catalogar les monedes imperials de Vespasià s'ha trobat amb una disparitat d'opinions, ja que no tots els catàlegs han donat les mateixes atribucions. Tampoc els estudis monetaris que podien haver incidit en aquesta qüestió, com els de circulació monetària, han posat molt d'interès en ratificar o rebutjar les atribucions proposades en els catàlegs existents. El treball de Carradice, Sanahuja i Benages posa ordre i aclareix aquest panorama confús i ho fa amb l'ús d'una metodologia ben plantejada, minuciosa i enginyosa. El resultat és excel·lent, fruit del treball i de la conjunció de les persones més idònies per a fer-lo.

Un estudi d'aquestes característiques precisa de l'amalgama de diversos factors. D'una banda d'un ampli coneixement de les emissions d'aquesta època, batudes en tallers imperials i provincials, i en aquest camp Ian Carradice és una autoritat. Per un altre, és absolutament necessari conèixer la realitat històrica de la ciutat i del territori en el qual operava la seca, recopilar el major nombre possible de monedes i conèixer el lloc de troballa de quantes més peces millor, la qual cosa requereix d'un laboriós treball d'informació i de documentació sobre el terreny. Tractant-se de Tàrraco, és lògic que Sanahuja i Benages siguin les persones més idònies per a això. La suma de l'interès per les monedes de Vespasià, avivat amb la recent publicació de les emissions flàvies en el RIC II.1 (2007), i la passió investigadora, però també afectiva, que desperten les monedes encunyades en el territori al que un pertany, ha posat en con-

tacte a persones capaces i amb el millor bagatge de coneixements per a emprendre aquest projecte i materialitzar-lo en un excel·lent llibre.

Les monedes de Vespasià de la província Tarraconensis constitueix, sens dubte, un estudi de gran transcendència i d'ús obligat per part d'aquells que s'interessin per les emissions del món romà imperial, de dintre i de fora del món acadèmic, perquè de forma lògica i coherent els autors han valorat els arguments disponibles i han reconstruït una seqüència probable del funcionament del taller. Amb aquest llibre, els autors desvetllen magistralment una faceta de Tàrraco poc valorada i menys coneguda i posen a la nostra disposició un instrument de classificació imprescindible d'ara en avant.

Pere Pau Ripollès
Catedràtic d'Arqueologia
Universitat de València

Introducció

Tàrraco: Una nova seca imperial per a Vespasià

per Xavier Sanahuja

Els coneixedors de la numismàtica romana trobaran exagerat el títol que encapça la aquesta introducció. És cert que no podem parlar estrictament d'una "nova" seca imperial perquè ja el 1926 Harold Mattingly va atribuir a Tàrraco(?) un taller monetari estable durant els primers anys de regnat de Titus Flavi Vespasià (69-78 dC). D'aleshores ençà molts autors han continuat atribuint monedes a Tàrraco de manera automàtica i poc meditada, arrossegant els criteris de Mattingly. Encara recentment, l'atribució a Tàrraco ha continuat sent utilitzada en inventaris museístics i en catàlegs comercials. Però aquestes aparicions merament formals han estat més excepcionals que no pas habituals. Amb el pas del temps, l'entusiasme per la seca tarragonina en temps de Vespasià ha anat minvant. La prova més contundent és que mai no ha despertat la curiositat ni ha fet plantejar-se preguntes als numismàtics catalans o espanyols.

1978: Mètode *versus* intuïció

Al procés d'eterització de la seca làvia de Tàrraco entre els vespasianistes hi va contribuir principalment la "navalla" de Colin M. Kraay. Aquest autor, un dels principals experts en moneda romana de la seva època, va intentar aplicar la teoria de la reducció de seques a les monedes dels primers anys del regnat de Vespasià. La teoria de la reducció de seques consisteix a descartar les atribucions de seques que no són necessàries per a explicar una encunyació. Aquest plantejament sol donar bons resultats numismàtics. Per exemple, a casa nostra, Miquel Crusafont va obtenir uns resultats excel·lents en atribuir els florins d'or catalanoaragonesos al mínim de seques possibles, tot descartant les possibilitats innecessàries. De la mateixa manera, Kraay va demostrar, mitjançant l'enllaç d'encunys, que algunes monedes atribuïdes a Tàrraco o a Lugdunum per Mattingly pertanyien a la seca de Roma. És cert que aquesta reatribució a Roma la féu basant-se principalment en els sestercis, i que moltes monedes quedaren encara sense atribució, i que fins i tot ell mateix considerava que aquestes podien tenir un veritable origen hispànic. Però la lliçó numismàtica de Kraay fou com una llosa pesant. Des d'aleshores ningú s'ha atrevit ni tan sols a plantejar-se el veritable origen de les monedes que encara continuaven classificades com de Tàrraco. El mètode precís i curós de Kraay semblava treure importància al treball més intuïtiu de Mattingly.

2006: Percepció *versus* mètode

A principis del 2006 jo em vaig posar en contacte amb Ian Carradice, de la Universitat de St. Andrews, que aleshores estava treballant intensament en la renovació de la primera part del segon volum del *Roman Imperial Coinage* juntament amb Ted But-

trey, per preguntar-li si ell també tenia la percepció que alguns asos de Vespasià només apareixien en col·leccions hispàniques. La resposta fou que sí. La percepció de cadascú tenia un origen diferent, però. La meua, i també la de Jaume Benages, que es va incorporar de seguida al debat, era una percepció directa (o positiva si ho preferiu), fruit de l'observació de peces sobretot en el mercat numismàtic. La percepció de Carradice, en canvi, era una percepció per defecte, elaborada a partir de l'estudi de moltes col·leccions europees que li havien fet constatar que apareixien molt pocs exemplars de les emissions encara atribuïdes a Tàrraco segons la teoria inicial de Mattingly. Des d'aquí, la percepció era que apareixien més asos dels que haurien hagut d'aparèixer segons la seva raresa. Des d'allà, la percepció es basava a trobar massa pocs exemplars, o simplement no trobar-ne.

En la investigació històrica la percepció des del propi territori esdevé un factor correctiu útil que cal aplicar a qualsevol mètode. Retornant a Crusafont, la percepció és el pas previ d'allò tan ben batejat amb el nom d'evidència numismàtica.

2007: Catalunya - Escòcia

A partir d'aquí, la col·laboració entre Barcelona i Saint Andrews semblava que podria ser fructífera. Posant a prova les nostres percepcions podríem, en primer lloc i des d'Escòcia, millorar substancialment la nova versió del *Roman Imperial Coinage*, refermant els encerts de Mattingly sobre la seca de Tàrraco(?) i millorant-ne les mancances; i a continuació des de Barcelona, disposar d'una monografia que, per primer cop a la història, repertoriés amb el màxim rigor possible la que fou la darrera seca altimperial a la província Tarraconesa. L'intercanvi d'informació entre Barcelona i Saint Andrews ha estat reeixit i ha demostrat com és d'important l'autoria compartida en obres d'especial dificultat.

La monografia ja és enllestida. Ara, el títol d'aquesta introducció ha pres més sentit. I tant que és una nova seca! La seca de Tàrraco d'aquest llibre no és la seca intuïtiva de Mattingly, ni la seca desdibuixada de Kraay. És una seca amb contingut propi. Segurament no hem arribat a identificar totes les seves emissions, ni tampoc hem resolt tots els dubtes plantejats, però hem perfilat els seus límits i hem donat coherència a la successió dels tipus identificats.

A les pàgines que segueixen trobareu en primer lloc un repàs actualitzat de les emissions de moneda amb titulació imperial a la seca de Tàrraco, incloent-hi les atribucions a Galba i Vitel·li, antecedents ineludibles de la sèrie dedicada a Vespasià, i el tractament historiogràfic que aquestes monedes han tingut al llarg de la història. A continuació hem afegit la crònica de la recerca de les monedes de Vespasià a les diferents col·leccions públiques i privades i els resultats que se n'han derivat. El tercer

bloc de l'estudi, a cura d'Ian Carradice, consisteix en l'atribució detallada de les monedes a les seques de la Tarraconesa, tal com ha aparegut també al catàleg de referència general, el RIC. Finalment, el catàleg de totes les peces conegudes inclou les fotografies, la descripció detallada dels tipus i dels diferents encunyats utilitzats, i la seva procedència individual. En el catàleg també hi trobareu imatge gràfica d'altres monedes no hispàniques, però que són susceptibles de ser confoses amb les monedes que estudiem, i també imatges d'emissions anteriors, del temps de Galba i Vítel·li, que són considerades precedents dels tipus emprats durant els dos primers anys de regnat de Vespasià.

Ens queda un darrer comentari que ens pot fer pecar de supèrbia, però que no podem obviar. Aquesta recerca l'hem duta en bona part des de Barcelona i des de Tarraconense (també des de Reus, és clar), i l'hem publicat a la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics. Tractant-se de moneda romana, no es pot considerar un fet normal. Ni a Catalunya ni a Espanya no s'han publicat gaires llibres ni articles de referència sobre la moneda romana de curs general. Aquest tema ha estat tractat sobretot en altres latituds. Les novetats, per paradoxal que sembli, sempre han vingut de països aparentment menys romanitzats que el nostre. Podem estar orgullosos que aquest cop, això sí, amb l'autoritat imprescindible d'Ian Carradice, les novetats les hem ratificat des de casa nostra.

Barcelona, setembre 2009

Preliminar

La seca romana de Tàrraco a la historiografia

per Jaume Benages

Les monedes de Tarragona encunyades a nom dels emperadors August i Tiberi seguien una tipologia pròpia, com totes les altres encunyades a les distintes seques actives d'Hispània. Amb el pas del temps, Roma anà reduint aquestes emissions fins a fer-les desaparèixer, en temps de Calígula. Ara bé, la diferència entre aquestes primeres emissions provincials i les posteriors fetes a nom de Galba o Vitel·li segons els tipus ordenats des de Roma és purament formal. En ambdós casos, les monedes de bronze produïdes tenien un radi circulatori molt limitat, i relacionat amb la província on eren fabricades, tal com s'escau sovint per a les monedes de poc valor,

És per aquest motiu que m'ha semblat interessant començar la recerca historiogràfica a partir d'August, i no pas a partir de Galba, que és quan s'afegeix l'omnipresent S.C. (*Senatus Consulto*) als reversos de les monedes de bronze.

No cal fer referència, més que de passada, a l'antiga atribució de monedes baiximperials a la seca de Tàrraco. J. Maurice (*La numismatique Constantiniennne*, París, 1911) considerà que la marca T que apareix en moltes monedes del segle III i IV dC corresponia a la seca tarragonina. Aquest criteri fou defensat per Vicente de Moragas en un discurs a la Reial Societat Arqueològica Tarraconense, l'1 de gener de 1914 (*Butlletí*, gener - febrer, 1914, p. 35-49). Mattingly i Sydenham ja van desestimar aquesta opció quan van publicar el volum corresponent del RIC (1923), atribuint la marca al taller de Ticinum (Pavia, Itàlia) i després Bastien (1979) en donà arguments irrefutables.

1. LES MONEDES IMPERIALS D'AUGUST A TIBERI

Agustí (1587)

Antoni AGUSTÍ. *Diálogos de medallas, inscripciones y otras antigüedades. 2n i 7è diàleg, Tarragona.*

L'erudit arquebisbe de Tarragona, Antoni Agustí, publicà a la impremta de Felip Mey, a Tarragona l'any 1587 onze diàlegs sobre monedes, medalles i d'altres antiguitats i un recull de dibuixos de monedes que adjuntà al final del seu llibre.

De ben segur que el seu propi monetari fou la base de la seva recerca numismàtica, del qual se n'ha parlat molt i que amb el temps va desaparèixer. Sigui com sigui, ens deixà en els seus "diàlegs", una font enriquidora de fets, comentaris i descripcions de peces que fa mes de quatre-cents anys tenia a les seves mans. D'aquesta manera podem veure que, ja en el seu segon diàleg, ens parla d'una moneda de Tarragona, que té un brau en un costat i a l'altre una ara i una palma i dessorre les lletres C.V.T.T. (semis de Tiberi) i es va preguntant el significat de les sigles, a la vegada que relata el fet del naixement de la palmera a l'ara de sacrifici del temple d'August. Una altra moneda

amb l'anvers de DEO AVGVSTO, encunyada diu a la mort d'August i amb el revers d'un temple amb les lletres AETERNITATIS AVGVSTAE C.V.T.T. (sesterci de Tiberi) va suposar, ens diu, el fet dels tarragonins de ser pioners en fer un temple de culte a l'emperador.

En el diàleg setè, tot referint-se a les medalles en què no figura cap bust de l'emperador, en relata una que en un costat hi ha un brau i a l'altra banda una corona i dintre C.V.T.T. (quadrant d'August). També ens parla d'una medalla que té un brau amb les lletres C.V.T. TAR i que a l'altre costat hi ha els dos fills adoptius d'August amb dos escuts rodons (semis d'August). Tanmateix, en aquest diàleg, fa referència novament com ell diu a la medalla amb títol rar de DEO AVGVSTO d'una part i AETERNITATIS AVGVSTAE. C.V.T.T. (sesterci de Tiberi), però aquesta vegada hi afegeix el pes de prop d'una unça de la peça, fet gens habitual. També ens diu que d'aquest tipus de revers n'hi ha de dues maneres, en unes apareix l'emperador de cos sencer i assegut en una cadira portant una Victòria i la bola del món a la mà dreta i al darrere DEO AVGVSTO (sesterci de Tiberi), i en unes altres apareix la cara de l'emperador i les lletres DIVVS AVGVSTVS (sesterci de Tiberi), i encara una altra amb el bust de Tiberi amb corona de llorer i les lletres TI. CAESAR. DIVI. AVG. F. AVGVSTVS i el revers amb l'altar i la palma, adornada amb dues columnes, amb dues calaveres de braus i dessorre l'ara s'hi troba la palma de cinc o sis rams i al costat duess lletres A.V. i a baix al costat de l'ara T.T. (sesterci de Tiberi). També en aquest cas ens dóna el pes de més de mitja unça.

Una altra moneda descrita ens la presenta amb el mateix bust de Tiberi i llegenda, i a l'altra banda dues cares masculines que es miren amb la llegenda GERMANICVS DRVSVS CAESARES i al mig C.V.T. (as de Tiberi amb els caps afrontats de Germànic i Drus); i una altra que ell creu que es d'August i que llegeix CAES.AVG.PONT. MAX.TRIB.P. amb el revers de dues cares, l'una d'una dona i l'altra masculina, amb la llegenda DRVSVS.CAES.TRIB.P. i al dessorre C.V.T.B. (as de Tiberi amb els caps afrontats de Drus i Lúvia). Finalment recull una medalla de coure en què figura la cara d'August amb corona de llorer amb la llegenda IMP.CAES.AVG.TR.POT.PON. MAX.P.P. i a l'altra banda la cara de Tiberi amb la llegenda TI.CAESAR C.V.T.TAR. (as d'August).

Afegir finalment, que de tots els dibuixos de les monedes que acompanyen els diàlegs, solament tres del diàleg segon fan referència a Tàrraco. Dos d'ells amb tota seguretat: Es tracta del semis del brau i l'ara amb C.V.T.T. i el sesterci del déu August assegut amb la llegenda DEO AVGVSTO i el revers del temple amb AETERNITATIS AVGVSTAE C.V.T.T (vegeu figura 1). El tercer dibuix es correspon amb un as de Vitel·li amb el revers FIDES EXERCITVVM S. C., que també podria ser de la seca de Tàrraco.

Figura 1: Dibuxos a les làmines d'A. Agustí.

Flórez (1758)

H. FLÓREZ. *Medallas de las colonias, municipios y pueblos antiguos de España*. Madrid.

El pare Flórez, en la segona part del seu estudi de les medalles, dedicà un capítol a les medalles de Tarragona, dividit en dues taules la núm. XLIV i XLV, que a la vegada estan reproduïdes al final amb els mateixos números, amb dibuixos d'una gran perfecció que s'ajusten a la realitat de les peces (vegeu làmines 2 i 3). Les seves descripcions són les següents:

Taula XLIV, núm. 1: DIVVS AVGVSTVS PATER. August amb corona de radiada a la dreta. Corona i dintre C.V.T.T.: *Colonia Victrix Togata Tarraco* (sesterci de Tiberi amb el cap d'August radiat i revers de corona de llorer amb C.V.T.T.).

Taula XLIV, núm. 2: DIVVS AVGVSTVS PATER. August amb corona de radiada a la dreta. Ara adornada amb bucranis, berbenes, escut i llances, a sobre una palma i als costats C V T T (sesterci de Tiberi amb el cap d'August radiat i revers d'ara amb palmera).

Taula XLIV, núm. 3 i 4. Figura de cos sencer asseguda, mirant a la dreta, amb corona radiada. A l'esquerra una llança, a la dreta la pàtera, i en altres una Victòria, davant DEO, darrera AVGVSTO. En d'altres al revés. Un temple de vuit columnes amb acroteris, al dessobre CVTT, al voltant AETERNITATIS AVGVSTAE (el núm. 3 és el sesterci de Tiberi amb August assegut i el revers del temple sobre podi, i el núm. 4 és el dupondi de Tiberi també amb August assegut i el revers del temple octàstil sobre podi però amb escalinata central).

Taula XLIV, núm. 5. Ara amb una pàtera al mig, al damunt una palma, als costats CVTT. Bou infulat (és el semis de Tiberi amb brau aturat i el revers d'ara amb palmera).

Taula XLIV, núm. 6. CAIO, i LVCIO. IMPERATOR CAESAR AVGVSTUS TRIBUNICIA POTESTATE PONTIFEX MAXIMUS PATER PATRIAE. August llorejat a l'esquerra. Caps de Gai i Luci mirant-se, al damunt Caius Lucius CAESARES, a sota AVGVSTI FILII, al mig CVT (és l'as d'August amb el revers de Gai i Luci).

Taula XLIV, núm. 7 i 8. Un brau a l'esquerra, al damunt CVT, a sota TARRACO; en una altra TARRACO. Dues figures dempeus, de cos sencer i togades, amb dos escuts al mig, o bé sense escuts, a l'esquerra de la moneda CAESARES. En altres a la dreta hi ha CAES. En altres, a dalt CAESARES, a sota GEM i encara en d'altres hi surt GEMINI (el núm. 7 és el semis d'August del brau amb el revers de Gai i Luci dempeus amb toga i escuts i el núm. 8 és el mateix però sense els escuts).

Taula XLIV, núm. 9. Com el núm. 6. Cap de Tiberi, al davant TI CAESAR, al darrere CVT (as d'August amb el cap llorejat i el revers de Tiberi).

Taula XLIV, núm. 10. Cap d'August, coronat amb rajos, i llegenda DIVVS AVGVSTVS PATER C.T.T. Cap llorejat de Tiberi, a la dreta o bé a l'esquerra, i TI.

CAESAR.DIVI AVGVSTI Filius AVGVSTVS (as de Tiberi amb el cap d'August radiat i revers de Tiberi).

Taula XLV, núm. 1, 2 i 3. Cap llorejat de Tiberi i llegenda Tiberius CAESAR DIVI AVGVSTI Filius AVGVSTVS. Corona de llorer, dintre de la qual C.V.T.T. En una altra, ara amb la palma i les mateixes lletres. En altra un temple de vuit columnes (tal vegada deu) i al voltant, AETERNITATIS AVGVSTAE. CVTT (sestercis amb el cap de Tiberi llorejat i els reversos de corona de llorer amb CVTT, ara amb palmera, i Temple octàstil).

Taula XLV, núm. 4. Cap llorejat i lletres IVLIA i DRVSO. TI CAESAR AVGVSTUS PONTifex MAXimus TRIBunicia POTestate. Cap de dona i home mirant-se, IVLIA AVGVSTA. DRVSVS CAESAR TRIBunicia POTestate, al mig, CVT (as de Tiberi amb el revers dels caps afrontats de Drus i Lívia).

Taula XLV, núm. 5. Cap despullat a l'esquerra, GERMANICO Y DRVSO. TI. CAESAR DIVI AVGVSTI Filius AVGVSTUS PONTifex MAXimus. Dos caps mirant-se, a la dreta DRVSVS, a l'esquerra GERMANICVS, a sobre CAESARES, al mig CVT (as de Tiberi amb el revers dels caps afrontats de Germànic i Drus).

Taula XLV, núm. 6. Corona de llorer i a dintre CVT. Brau a l'esquerra (és el quadrant d'August).

TARRACO

Tab. XLIV.

Figura 2: Dibuxos a les làmines d'H. Flórez.

TARRACO.2

Tab. XLV.

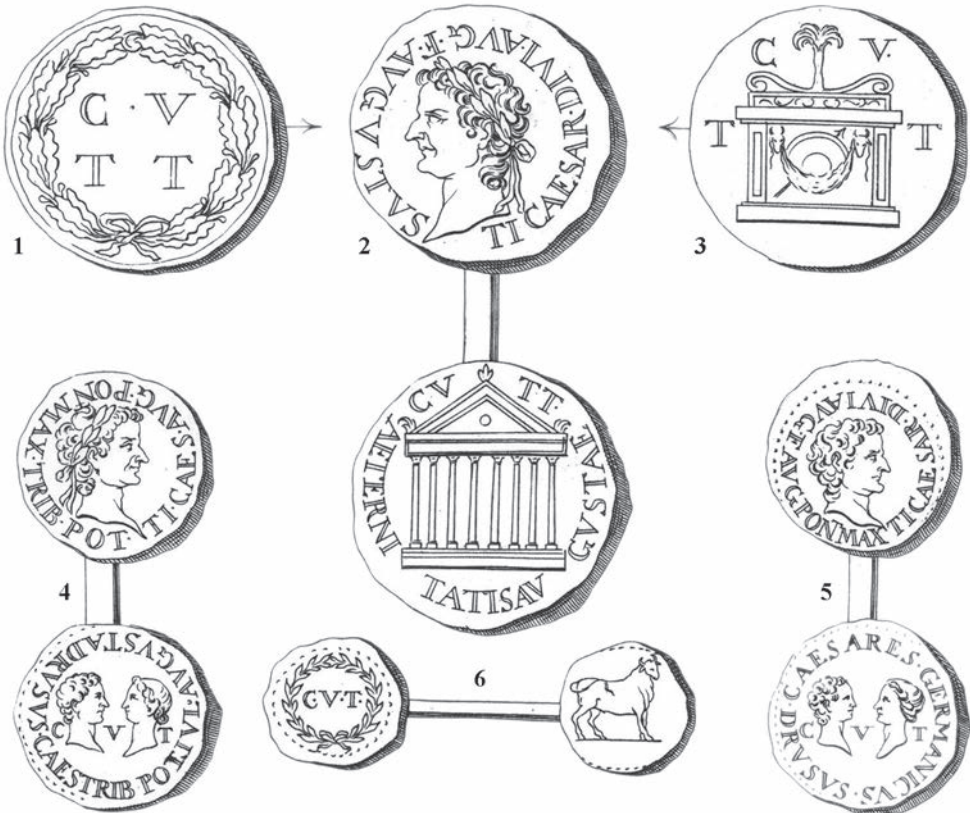

Figura 3: Dibuxos a les làmines d'H. Flórez.

Delgado (1876)

Antonio DELGADO. *Nuevo método de clasificación de las medallas autónomas de España.* Sevilla.

És una extensa obra en tres volums, que recull la majoria de les monedes ibèriques i romanes de la península, amb dibuixos de gran qualitat i de les quals separem i analitzem las referents al període romà imperial de Tàrraco.

Sense atribuir-les a cap personatge, les primeres monedes llatines recopilades per Delgado foren:

Núm. 63. a/ C V T en una corona. r/ Brau dret a la dreta, dessorre TAR. Mòdul: 16 mm (quadrant d'August).

Núm. 64. a/ Ara amb una palma, dessorre C V, als costats T T. r/ Brau mirant a la dreta. Mòdul: 19 mm (semis de Tiberi).

Núm. 65. a/ Dues figures togades de peus, sobre línia, a dalt CAESARES, a baix GEMINI. r/ Brau a la dreta, a dalt C V T, dessorre TARRA. Mòdul: 19 mm. (semis d'August, amb les figures de Gai i Luci).

Núm. 66. a/ Dues figures de peu amb dos escuts, CAESA - RE - GEM. r/ Brau de peu amb el cap aixecat, dessorre C V T, dessorre TAR. Mòdul: 18 mm (semis d'August, amb les figures de Gai i Luci).

Núm. 67. a/ Les figures amb la mateixa actitud, al voltant CAES - ARE - GEMINI. r/ Brau, dessorre C G V T, dessorre TARE. Mòdul: 18 mm (semis d'August, amb les figures de Gai i Luci i la llegenda és CVT / TARR).

A continuació Delgado atribueix catorze monedes a personatges concrets:

Núm. 68. August, Gai i Luci. a/ Cap llorejat d'August a la dreta, al voltant IMP. CAES. AVG. TR. POT. PON. MAX. PP. r/ Caps despullats dels cèsars, dessorre C. L. CAES, dessorre AVG. F. a l'exerg C. V. T. Mòdul: 25 mm (as d'August).

Núm. 69. August i Tiberi. a/ Cap llorejat d'August a la dreta, IMP. CAES. AVG. TR. POT. PON. MAX. PP. r/ Cap despullat de Tiberi a la dreta, davant TI. CAESAR, darrera C V T. Mòdul: 23 mm (as d'August).

Núm. 70. August deíficat. a/ Cap radiat d'August a l'esquerra, DIVVS . AVGVSTVS PATER . r/ Altar adornat amb una palma, a dalt C V, al camp T T. Mòdul: 34 mm (sesterci de Tiberi de l'ara).

Núm. 71. August deíficat. El mateix anvers. r/ Temple de vuit columnes, C V. T T. AETERNITATIS AVGVSTAE. Mòdul: 23 mm (sesterci de Tiberi del temple).

Núm. 72. Variant de l'anterior. El revers l'ocupa una corona de llorer que du al centre C V - T T, en dues línies. Mòdul: 34 mm (sesterci de Tiberi de la corona de llorer).

Núm. 73. August deïficat. a/ Figura que representa August assegut en cadira, a la dreta, amb llança i una victòria a la mà amb corona, AVGVSTO DEO. r/ Temple amb la llegenda del núm. 71. Mòdul: 34 mm (sesterci de Tiberi, amb August assegut i revers del temple).

Núm. 74. Tiberi i August. a/ Cap d'August amb corona radiada a la dreta, al voltant C. V. T. TAR. DIVVS AVGVSTVS PATER. r/ Cap llorejat de Tiberi a la dreta, TI. CAESAR. DIVI AVG. F. AVGVSTVS. Mòdul: 25 mm (as de Tiberi).

Núm. 75. Tiberi i August. a/ Cap d'August amb corona radiada a la dreta, C. C. T. T. DIVVS AVGVSTVS PATER. r/ Cap llorejat de Tiberi a l'esquerra, TI. CAESAR DIVI F AVGVSTVS. Mòdul: 26 mm (as de Tiberi).

Núm. 76. Tiberi, Germànic i Drus. a/ Cap de Tiberi despullat a la dreta, TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVG. PONT. MAX. r/ Caps afrontats de Germànic i Drus mirant-se, entre ells C. V. T, al voltant GERMANICVS DRVSVS CAESARES. Mòdul: 24 mm (as de Tiberi, amb Germànic i Drus).

Núm. 77. Tiberi, Lúvia i Drus. a/ Cap llorejat de Tiberi a la dreta, TI. CAES. AVG. PON. MAX. TRIB. POT. r/ Caps de Lúvia i Drus mirant-se, entre ells C V T, al voltant IVL. AVGVSTA DRVSVS CAES. TRIB. POT. Mòdul: 24 mm (as de Tiberi, amb Drus i Lúvia).

Núm. 78. Tiberi. a/ Cap llorejat de Tiberi a l'esquerra, TI. CAESAR DIVI AVG. F. AVGVSTVS. r/ Altar adornat amb una palma, en el camp C. V. T. T. Mòdul: 32 mm (sesterci amb el cap de Tiberi i revers de l'ara).

Núm. 79. Variant de l'anterior. El revers presenta el temple com en les d'August. Mòdul: 34 mm (sesterci amb el cap de Tiberi i revers del temple).

Núm. 80. Una altra variant. El revers és com el núm. 72. Mòdul: 34 mm (sesterci amb el cap de Tiberi i revers de corona de llorer i C V T T).

Núm. 81. Tiberi. a/ Corona de llorer; en el centre C. V. T. r/ Brau aturat a la dreta, damunt de línia. Mòdul: 17 mm (quadrant d'August).

CLXXVII

Figura 4: Dibuijos a les làmines d'A. Delgado.

CLXXVIII

Figura 5: Dibuixos a les làmines d'A. Delgado.

Vives (1926)**Antonio VIVES ESCUDERO. *La moneda hispánica*. Madrid.**

L'any 1926, l'acadèmic numerari de la *Real Academia de la Historia*, Antonio Vives Escudero, publicà una extensa obra sobre la moneda hispànica, tant de la part romanorepublicana amb llegenda ibèrica com la romana imperial. Pel que fa a la seca de la Tàrraco romana imperial, Vives catalogà i atribuï fins a vint-i-sis varietats.

Per al regnat d'August, distingia entre dues sèries. La primera incloïa les monedes nùms. 1 a 4, i la resta pertanyien a la segona sèrie.

Núm. 1. a/ Figures togades de Gai i Luci, dessorre CAESARES, dessota GEMIN. r/ Brau aturat, dessorre C · V · T · , dessota TARR. Semis. Làm. CLXIX-1.

Núm. 2. Variant de l'anterior, amb CAESARES GEM. Semis. Làm. CLXIX-2.

Núm. 3. Variant del núm. 1 en la col·locació de les llegendes. Semis. Làm. CLXIX-3.

Núm. 4. Variant del núm. 3, amb el brau a l'esquerra. Semis. Làm. CLXIX-4.

Núm. 5. a/ Cap llorejat d'August, IMP · CAES · AVG · TR · POT · PON · MAX · P · P · r/ Caps afrontats de Gai i Luci, dessorre C · L · CAES, dessota AVG · F, entre ells C · V · T · . As. Làm. CLXIX-11.

Núm. 6. a/ Igual que el núm. 5. r/ Cap despullat de Tiberi, TI · CAESAR · C · V · T. As. Làm. CLXIX-12.

La resta de monedes catalogades per Vives les va incloure en el regnat de Tiberi:

Núm. 7. a/ Cap radiat d'August a l'esquerra, DIVVS · AVGVSTVS PATER. r/ Ara, dessorre una palmera, al voltant C · V · T · T · . Dupondi. Làm. CLXX-1 (és un sesterci).

Núm. 8. a/ Igual que el núm. 7. r/ Dintre de corona de llorer, en dues línies, C · V · T · T · . Dupondi. Làm. CLXX-2 (és un sesterci).

Núm. 9. a/ Igual que el núm. 7. r/ AETERNITATIS AVGVSTAE, temple octàstil, dessorre C · V · T · T · . Dupondi. Làm. CLXX-3 (és un sesterci).

Núm. 10. a/ Figura d'August assegut a l'esquerra, al seu davant DEO, al darrera AVGVSTO. r/ Igual que el núm. 7. Dupondi. Làm. CLXX-4 (és un sesterci).

Núm. 11. a/ Igual que el núm. 10. r/ Igual que el núm. 8. Dupondi. Làm. CLXX-5 (és un sesterci).

Núm. 12. a/ Igual que el núm. 11. r/ Igual que el núm. 9. Dupondi. Làm. CLXX-6 (és un sesterci).

Núm. 13. a/ Variant del núm. 12, amb DEO darrera i AVGVSTO davant de la figura d'August assegut. Dupondi. Làm. CLXXI-1 (és el dupondi amb el revers del temple sobre podi amb escalinata central).

Núm. 14. a/ TI · CAESAR DIVI · AVG · F · AVGVSTVS, cap llorejat de Tiberi a l'esquerra. r/ Igual que el núm. 7. Dupondi. Làm. CLXXI-2 (és un sesterci).

Núm. 15. a/ Igual que el núm. 14. r/ Igual que el núm. 8. Dupondi. Làm. CLXXI-3 (és un sesterci).

Núm. 16. a/ Igual que el núm. 15. r/ Igual que el núm. 9. Dupondi. Làm. CLXXI-4 (és un sesterci).

Núm. 17. a/ TI · CAESAR DIVI · AVG · F · AVGVSTVS, cap llorejat de Tiberi. r/ DIVVS AVGVSTVS PATER C · V · T · T · , cap radiat d'August. As. Làm. CLXXI-5.

Núm. 18. Variant, amb el cap de Tiberi a l'esquerra. As. Làm. CLXXI-6.

Núm. 19. a/ TI · CAESAR DIVI · AVG · F · AVG · PONT · MAX · IMP, cap llorejat de Tiberi. r/ Caps afrontats de Germànic i Drus, a la dreta GERMANICVS, a l'esquerra DRVSVS, al dessorre CAESARES, entre ells C V T. As. Làm. CLXXI-7.

Núm. 20. a/ TI · CAESAR · AVG · PONT · MAX · TRIB · POT, cap llorejat de Tiberi. r/ DRVSVS CAES · TRIB · POT · IVLIA AVGVSTA, caps afrontats de Drus i Lívia, entre ells C V T. As. Làm. CLXXI-8.

Núm. 21. a/ Brau aturat. r/ Ara, al dessorre palmera, al voltant C · V · T · T · . Semis. Làm. CLXIX-5.

Núm. 22. a/ Igual que el núm. 21. r/ C · V · T · T · dintre de corona de llorer. Quadrant. Làm. CLXIX-6.

Núm. 23. a/ Brau aturat, dessorre TAR. r/ Igual que el núm. 22. Quadrant. Làm. CLXIX-7.

Núm. 24. a/ Brau aturat, dessorre CVT. r/ Igual que el núm. 23. Quadrant. Làm. CLXIX-8.

Núm. 25. a/ Brau aturat. r/ Igual que el núm. 23. Quadrant. Làm. CLXIX-9.

Núm. 26. a/ Brau aturat, dessorre TV. r/ En el camp C · A · I · A (?). (és C · A · I · B ·). Quadrant. Làm. CLXIX-10.

Benages (1994)

Jaume BENAGES. *Les monedes de Tarragona*. Tarragona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics. Ampliat a:

“Addenda primera”, *Acta Numismàtica* 27 (1997)

“Addenda segona”, *Acta Numismàtica* 29 (1999)

“Addenda tercera”, *Acta Numismàtica* 31 (2001)

“Addenda quarta”, *Acta Numismàtica* 32 (2002)

“Addenda cinquena”, *Acta Numismàtica* 34 (2004)

“Addenda sisena”, *Acta Numismàtica* 36 (2006)

“Addenda setena”, *Acta Numismàtica* 38 (2008)

L'any 1994, la Societat Catalana d'Estudis Numismàtics edità el meu llibre, concebut com a recull exhaustiu de totes les varietats de monedes fabricades a la ciutat. Des d'aleshores i fins la darrera *Addenda*, publicada l'any 2008, he catalogat trenta-nou varietats emeses en temps dels emperadors Octavi August i Tiberi.

AUGUST (27 aC – 14 dC)

Núm. 1. As. a/ IMP · CAES · AVG · TR · POT · PONT · MAX · P · P · . Cap llorejat d'August a la dreta. r/ C · L · CAES / CVT / AVG · F. Caps afrontats de Gai i Luci.

Núm. 1.1. As. Semblant a l'anterior, però retrat d'anvers d'estil diferent.

Núm. 2. As. a/ IMP · CAES · AVG · TR · POT · PONT · MAX · P · P · . Cap llorejat d'August a la dreta. r/ TI · CAESAR C · V · T. Cap de Tiberi a la dreta.

Núm. 2.1. As. Semblant a l'anterior, però retrats d'anvers i revers d'estil diferent.

Núm. 2.2. As. Semblant a l'anterior però amb llegenda de revers errònia TI · AESSAR C · V · T. Manca la C de CAESAR.

Núm. 2.3. As. Semblant al núm. 2 però amb ·I en lloc de TI a la llegenda del revers (*Acta Num.* 27, p. 21).

Núm. 3. Semis. a/ C · V · T. Brau aturat a la dreta sobre línia, al dessorre llegenda. r/ CAES - ARES - GEM. Gai i Luci dempeus amb toga i escut.

Núm. 4. Semis. a/ C · V · T / TARR. Brau aturat a la dreta sobre línia. r/ CAES - ARES - GEM. Gai i Luci dempeus amb toga i escuts.

Núm. 5. Semis. Semblant a l'anterior però amb llegenda de revers CAES - ARES - GEMINI.

Núm. 6. Semis. a/ C · V · T / TAR. Brau aturat a la dreta sobre línia. r/ CAESARE GEM. Gai i Luci dempeus amb toga i escuts.

Núm. 6.1. Semis. Variant de l'anterior per distinta posició dels escuts del revers.

Núm. 6.2. Semis. Semblant al núm. 6 però amb llegenda de r/ CAESARES GEMI, Gai i Luci dempeus amb toga i escuts (*Acta Num.* 27, p. 21).

Núm. 7. Semis. Semblant al núm. 4 però amb llegenda de r/ CAESARES GEMINI.

Núm. 7.1. Semis. Semblant, amb un punt entre Gai i Luci, segurament per a centrar la moneda en el moment de la gravació (*Acta Num.* 38, p. 24).

Núm. 8. Semis. a/ Brau aturat a la dreta sobre línia. r/ C · V · T dintre de corona de llorer.

Núm. 9. Quadrant. a/ TAR, brau aturat a la dreta sobre línia. r/ C · V · T dintre de corona de llorer.

Núm. 9.1. Quadrant. Semblant a l'anterior però mòdul més petit i corona de llorer diferent.

Núm. 10. Quadrant. a/ C V T, brau aturat a la dreta. r/ C · V · T dintre de corona de llorer.

Núm.10.1. Quadrant. Semblant però brau sobre línia (*Acta Num.* 34, p. 52).

Núm.10b. Quadrant a/ Sense llegenda, brau aturat a la dreta sobre línia. r/ C · V · T dintre de corona de llorer.

Núm. 11. Quadrant. a/ T V. Brau aturat a la dreta sobre línia. r/ C · A · I · B al camp.

TIBERI (14-37 dC)

Núm. 1. Sesterçi. a/ DIVVS AVGVSTVS PATER. Cap radiat d'August a la dreta. r/ C V / T T. Ara amb palmera.

Núm. 1.1. Sesterçi. Semblant a l'anterior però ara d'estil diferent.

Núm. 1.2. Sesterçi. Semblant al núm. 1 però la llegenda d'anvers comença darrere el coll.

Núm. 2. Sesterçi. a/ DIVVS AVGVSTVS PATER. Cap radiat d'August a la dreta. r/ AETERNITATIS AVGVSTAE CVTT. Temple octàstil.

Núm. 3. Sesterçi. a/ DIVVS AVGVSTVS PATER. Cap radiat d'August a la dreta. r/ C V / T T, dintre de corona de llorer.

Núm. 4. Sesterçi. a/ DEO AVGVSTO. Estàtua d'August assegut a l'esquerra portant Victòria a la mà dreta i ceptre a l'esquerra. r/ Ara amb palmera.

Núm. 5. Sesterçi. a/ DEO AVGVSTO. Estàtua d'August assegut a l'esquerra portant Victòria a la mà dreta i ceptre a l'esquerra. r/ AETERNITATIS AVGVSTAE CVTT. Temple octàstil.

Núm. 6. Sesterçi. a/ DEO AVGVSTO. Estàtua d'August assegut a l'esquerra portant Victòria a la mà dreta i ceptre a l'esquerra. r/ C V / T T, dintre de corona de llorer.

Núm. 7. Dupondi. a/ DEO AVGVSTO. Estàtua d'August assegut a l'esquerra por-

tant pàtera a la mà dreta i ceptre a l'esquerra. r/AETERNITATIS AVGVSTAE CVTT. Temple octàstil sobre podi amb escalinata central.

Núm. 7.1. Dupondi. Semblant a l'anterior però temple més ample.

Núm. 8. Sesterçi. a/ TI · CAESAR · DIVI · AVG · F · AVGVSTVS. Cap de Tiberi llorejat a l'esquerra. r/ C V / T T. Ara amb palmera.

Núm. 9. Sesterçi. a/ TI · CAESAR · DIVI · AVG · F · AVGVSTVS. Cap de Tiberi llorejat a l'esquerra. r/ AETERNITATIS AVGVSTAE C V T T. Temple octàstil.

Núm. 9.1. Sesterçi. Semblant a l'anterior, però la part superior del temple octàstil és d'estil diferent.

Núm. 10. Sesterçi. a/ TI · CAESAR · DIVI · AVG · F · AVGVSTVS. Cap de Tiberi llorejat a l'esquerra. r/ C V / T T, dintre de corona de llorer.

Núm. 11. As. a/ TI · CAESAR · DIVI · AVG · F · AVGVSTVS. Cap de Tiberi llorejat a la dreta. r/ DIVVS · AVGVSTVS · PATER · C · T · T · . Cap radiat d'August a la dreta.

Núm. 12. As. Semblant a l'anterior però la llegenda del revers és DIVVS · AVGVSTVS · PATER · C · V · T · TAR.

Núm. 12.1. As. Semblant a l'anterior però la llegenda del revers és DIVVS · AVGVSTVS · PATER · C V TAR.

Núm. 12.2 A. As Semblant a l'anterior però la llegenda del revers és DIVVS · AVGVSTVS · PATER · C VT (nexats) TAR. (*Acta Num.* 36, p. 24).

Núm. 12.2. As. Semblant a l'anterior però la llegenda del revers és DIVVS · AVGVSTVS · PATER · TAR. (*Acta Num.* 27, p. 21).

Núm. 12.A.1. Semblant al núm. 12 però amb la llegenda discontinua de l'anvers: TI · CAESAR · DIVI · AV · G · F · AVGVSTVS. (*Acta Num.* 38, p. 24).

Núm. 13. As. Semblant al núm. 11 però cap de Tiberi llorejat a l'esquerra.

Núm. 14. As. Semblant al núm. 11 però el revers du la llegenda DIVVS · AVGVSTVS · PATER · C V T T i el cap radiat d'August a l'esquerra.

Núm. 14.1. As. Semblant a l'anterior però amb la llegenda de r/ DIVVS · AVGVSTVS · PATER · C T T. (*Acta Num.* 27, p. 21).

Núm. 15. Semis. a/ Brau mitrat aturat a la dreta sobre línia. r/ C V - T T. Ara amb palmera.

Núm. 15.1. Semis. Semblant a l'anterior però ara i palmera d'estil diferent.

Núm. 16. As. a/ TI · CAESAR · DIVI · AVG · F · AVG · PONT · MAX · IMP. Cap de Tiberi a la dreta. r/ GERMANICVS DRVSVS CAESARES / C V T. Caps afrontats de Germànic i Drus.

Núm. 17. As. a/ TI · CAES · AVG · PONT · MAX · TRIB · POT · . Cap llorejat de Tiberi a la dreta. r/ DRVSVS · CAES · TRIB · POT · IVL · AVGVSTA / CVT. Caps afrontats de Drus i Lúvia.

Núm. 17.1. As. Semblant, però amb contramarca d'una palma al revers.

Núm. 17.2. Semblant al núm. 17 però platejada.

Ripollès (1991)

Pere Pau RIPOLLÈS, A. BURNETT, M. AMANDRY. *Roman Provincial Coins, Volume I. From the Death of Caesar to the Death of Vitellius*. Londres i París.

L'obra de Vives fou el referent de la moneda hispanoromana prop de setanta anys, fins l'aparició del magnífic RPC, una ambiciosa obra, encara no finalitzada, que preveu abarcar totes les emissions romanes provincials de l'Imperi Romà. La part d'Hispania, però, ja està feta, perquè només abarca els regnats d'August, Tiberi, Calígula i Claudi, corresponents a aquest primer volum. Pere Pau Ripollès ha estat l'autor d'aquesta part. De la seca Tàrraco no hi ha cap novetat destacable. Considera que el quadrant amb brau i llegenda CAIB al camp deu ser una imitació, en existir també un encuny amb la llegenda CAID, en lloc de la que hauria de ser: CVT. El que és més important d'aquesta obra és que la numeració del seu catàleg ha esdevingut, avui en dia, el principal referent numismàtic internacional per a catalogar les monedes romanes provincials.

AVGVST (27a. C. - 14 d. C.)

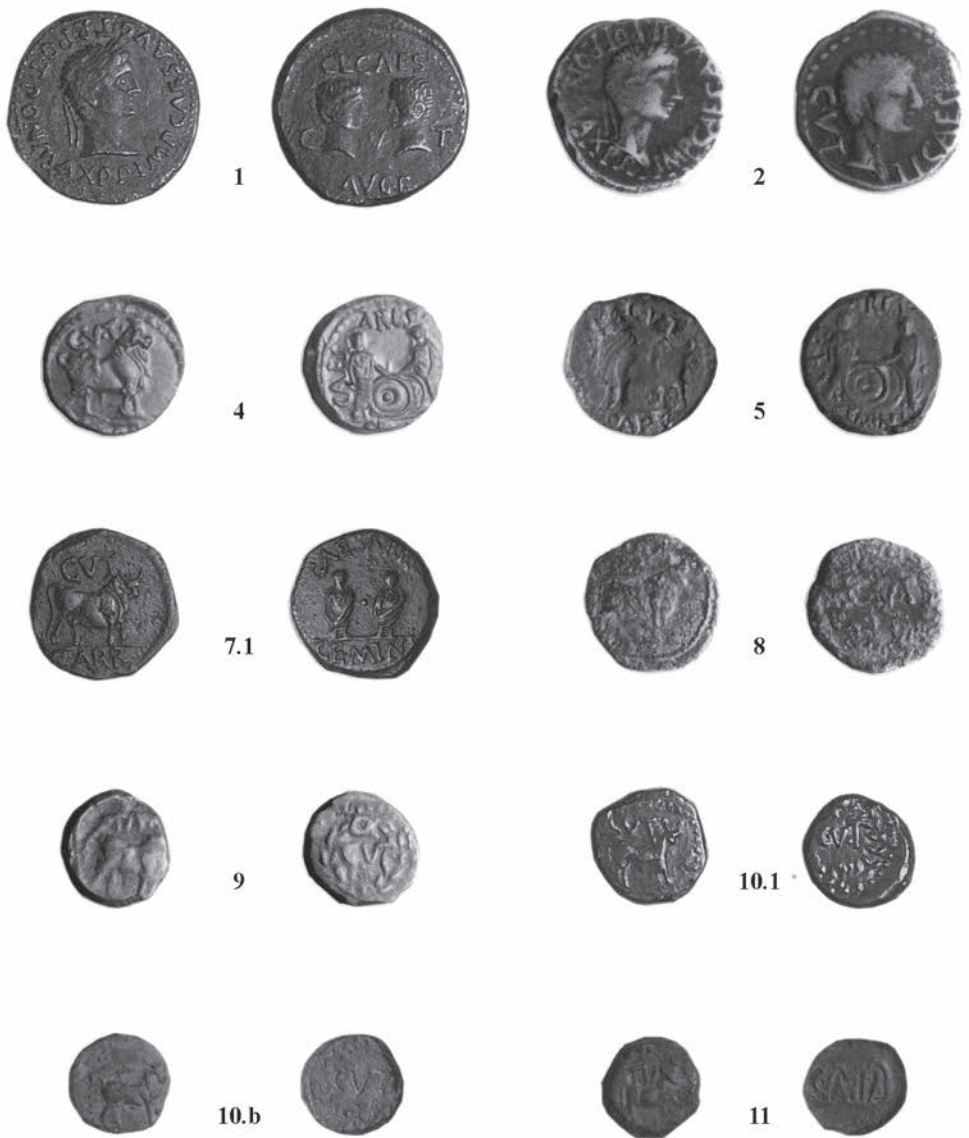

Figura 6: Monedes de Tàrraco d'August.

TIBERI (14-37 d. C.)

Figura 7: Monedes de Tàrraco de Tiberi.

Figura 8: Monedes de Tàrraco de Tiberi.

	Benages (1994)	Agustín (1587)	Flórez (1758)	Delgado (1876)	Vives (1926)	RPC (1991)
August As	1		XLIV.5	CLXXVII.68	169-11	210
August As	1.1					210
August As	2	p. 271	XLIV.9	CLXXVII.69	169-12	215
August As	2.1					
August As	2.2					
August As	2.3					
August Semis	3					211
August Semis	4			CLXXVII.66	169-3	211
August Semis	5		XLIV.7		169-4	213
August Semis	6	p. 263			169-2	211
August Semis	6.1					211
August Semis	6.2					211
August Semis	7		XLIV.8	CLXXVII.65	169-1	212
August Semis	8					
August Quadrant	9			CLXXVII.63	169-7	214
August Quadrant	9.1					214
August Quadrant	10				169-8	217
August Quadrant	10.1					217
August Quadrant	10b	p. 263	XLV.6	CLXXVIII.81	169-9	216
August Quadrant	11				169-10	p. 102
Tiberi Sesterce	1		XLIV.2	CLXXVII.70		218
Tiberi Sesterce	1.1				170-1	218
Tiberi Sesterce	1.2					218
Tiberi Sesterce	2	p. 270		CLXXVII.71	170-3	219
Tiberi Sesterce	3		XLIV.1	CLXXVII.72	170-2	220
Tiberi Sesterce	4				170-4	221
Tiberi Sesterce	5	p. 31	XLIV.3	CLXXVII.73	170-6	222
Tiberi Sesterce	6				170-5	223
Tiberi Dupondi	7		XLIV.4		171-1	224
Tiberi Dupondi	7.1					224
Tiberi Sesterce	8	p. 270	XLV.2	CLXXVIII.78	171-2	225
Tiberi Sesterce	9		XLV.3	CLXXVIII.79	171-4	226
Tiberi Sesterce	9.1					226

	Benages (1994)	Agustín (1587)	FLÓREZ (1758)	DELGADO (1876)	Vives (1926)	RPC (1991)
Tiberi Sesterci	10		XLV.1	CLXXVIII.80	171-3	227
Tiberi As	11		XLIV.10			227
Tiberi As	12			CLXXVIII.74	171-5	228
Tiberi As	12.1					228
Tiberi As	12.2.					228
Tiberi As	12.2.A					228
Tiberi As	13			CLXXVIII.75	171-6	229
Tiberi As	14					229
Tiberi As	14.1					229
Tiberi Semis	15	p. 30/31	XLIV.5	CLXXVII.64	169-5	231
Tiberi Semis	15.1					231
Tiberi As	16	p. 270	XLV.5	CLXXVIII.76	171-7	232
Tiberi As	17	p. 270	XLV.4	CLXXVIII.77	171-8	233
Tiberi As	17.1					233
Tiberi As	17.2					233

2. LES MONEDES IMPERIALS DE GALBA I VITEL·LI (68-69 DC)

Cap dels autors anteriors al segle XX esmentats en el capítol anterior arribà a atribuir monedes imperials de Galba, Vitel·li o Vespasià a Tàrraco.

Això no vol dir que les peces posteriorment atribuïdes els fossin completament desconegudes. Així, Antoni Agustí (1587), en el diàleg segon, relatava que hi ha medalles d'August, Neró, Vitel·li i Trajà, que porten un escut a la mà amb les lletres S.P.Q.R. Podríem suposar que la relativa a Vitel·li, d'aquestes característiques, podria ser la del revers de VICTORIA AVGVSTI, de la seca de Tàrraco. Del diàleg tercer ens diu, tot referint-se a l'emperador Galba, que hi ha medalles amb una dona vestida com un soldat amb un broquer i dos dards a la mà esquerra i amb dues espigues a la dreta (denari de Galba amb el revers d'HISPANIA de Tàrraco) i una altra on la Gàl·lia i la Hispània es donen les mans (denari de Galba amb el revers de GALLIA – HISPANIA de Tàrraco) emès segurament, per una aliança contra Neró, segons ens comenta. Agustí també dibuixa un as de Vitel·li amb el revers de FIDES EXERCITVVM i S C, que també podria ésser de la seca de Tàrraco.

Delgado (1876) tampoc va atribuir a la seca de Tàrraco cap moneda dels anys 68 a 70 dC. Ara bé, en el seu catàleg recollia fins a set peces amb reversos al·lusius a Hispània.

De Galba, va recollir les peces següents:

Núm. 2. a/ Bust d'Hispania a la dreta, davant dues espigues i la llegenda HISPANIA, al darrere un escut i dues javelines. r/ Galba a cavall a la dreta, a dalt GALBA · IMP (denari del tipus de Galba a cavall i revers d'Hispania).

Núm. 3. Variant de l'anterior on el nom HISPANIA està a la part superior en direcció inversa. r/ Genet a l'esquerra (variant de denari del tipus de Galba a cavall i revers d'Hispania).

Núm. 7. a/ Cap llorejat a l'esquerra dessota un globus amb la llegenda GALBA · IMP. r/ HISPANIA. Figura dreta (denari de Galba amb el revers d'Hispania dreta).

Núm. 8. a/ GALBA IMP. Cap llorejat a la dreta, dessota globus. r/ Dues figures en vestit militar donant-se les mans; darrere de la de l'esquerra GALLIA, al darrere de l'altra HISPANIA (denari de Galba amb el revers de Gàl·lia i Hispania donant-se les mans).

Núm. 9. Variant de l'anterior. El cap mira a l'esquerra i la llegenda en sentit invers (denari de Galba amb el revers de Gàl·lia i Hispania donant-se les mans).

En canvi, de Vitel·li i Vespasià només en recollia una per a cada personatge:

Núm. 11. a/ A · VITELLIVS · IMP · GERMAN. Cap llorejat a l'esquerra r/ CONSENSVS HISPANIARVM · S · C · Figura amb escut i dues javelines (as de Vitel·li).

Núm. 12. a/ IMP · CAESAR · AVG · VESPASIANVS. Cap llorejat a la dreta. r/ Figura amb escut, dessobre HISPANIA (auri de Vespasià amb el revers d'Hispania).

Figura 9: Dibuixos a les làmines d'A. Delgado.

RIC I (1) (1923)

Harold MATTINGLY i Edward A. SYDENHAM. *The Roman Imperial Coinage. Vol. I: Augustus to Vitellius.* Londres. 1a edició, reeditada el 1968.

BMCRE (1923)

Harold MATTINGLY. *Coins of the Roman Empire in the British Museum, Vol. I: Augustus to Vitellius.* Londres. Reimprès el 1965, revisat el 1973 i novament ampliat el 1984.

RIC I (2) (1984)

C. H. V. SUTHERLAND i R. A. G. CARSON. *The Roman Imperial Coinage. Vol. I: From 31 BC to AD 69.* Londres. 1a edició, 1984.

Harold Mattingly fou el primer autor en atribuir monedes imperials romanes, de curs general, a la seca de Tàrraco. L'any 1923 publicà simultàniament el primer volum del recull de les monedes romanes dels fons del British Museum, i també el primer volum del catàleg general de la moneda romana, el RIC.

Pel que fa a Galba i Vitel·li, el BMC va recollir fins a 114 tipus atribuïts a Hispània, mentre que el RIC en repertoriava 115. La majoria eren atribuïdes a Tarragona, però també hi havia alguns grups classificats com de seca incerta. L'atribució es basava en alguns indicis favorables, com ara l'existència de fonts escrites que esmentaven la fabricació de moneda a Hispània en aquesta època o com la lògica necessitat de numerari per pagar les tropes revoltades durant la Guerra Civil. Galba era governador de la Tarraconesa quan fou proclamat *imperator* a Cartago Nova per la legió VI Victrix, i per això el més probable és que les monedes fossin encunyades a la capital de la província, Tàrraco. Tots aquests indicis es confirmaven per l'observació de les troballes. Els asos de Galba, i també després els de Vitel·li, apareixen amb molta més freqüència als territoris de l'antiga Tarraconesa que no pas en cap altre lloc de l'Imperi. La presència d'un globus al final del coll dels retrats de les monedes podria fer pensar en la seca de Lugdunum (Lió), que també marcava així les seves monedes en temps de Neró. Però els autors han preferit estimar que la seca francesa fou tancada momentàniament durant tot el curt regnat de Galba i potser també durant el de Vitel·li. Alguns reversos de Galba evoquen inequívocament l'origen hispànic de les emissions que relacionem més avall. El tipus *Hispania* es troba en auris i denaris. I una emissió d'asos du la llegenda QVADRAGENS REMISSAE, que fa referència a la supressió de l'impost de la duana dels Pirineus.

El 1984 l'edició del RIC fou revisada, corregida i ampliada per Sutherland i Carson. Els seixanta anys de diferència entre les dues edicions es perceben de seguida. El nombre de monedes catalogades és superior, però també el sistema de numeració i definició de variants. Sutherland atribueix a Tàrraco (?) vuitanta-quatre tipus de Galba i quaranta-sis de Vitel·li, mentre que atribueix a Hispània en general trenta-sis tipus anònims de les Guerres Civils, sense comptar un altre grup de trenta-cinc tipus d'aquest darrer període que són atribuïts dubitativament a Hispània o a la Gàl·lia. El nombre de monedes repertoriades és, per tant, molt superior a la versió de 1923, però les atribucions resten sense canvis essencials.

Benages (1994)

Jaume BENAGES. *Les monedes de Tarragona.* Tarragona: Societat Catalana d'Estudis Numismàtics. Ampliat a:

“Addenda primera”, *Acta Numismàtica* 27 (1997)

“Addenda segona”, *Acta Numismàtica* 29 (1999)

“Addenda tercera”, *Acta Numismàtica* 31 (2001)

“Addenda quarta”, *Acta Numismàtica* 32 (2002)

“Addenda cinquena”, *Acta Numismàtica* 34 (2004)

“Addenda sisena”, *Acta Numismàtica* 36 (2006)

“Addenda setena”, *Acta Numismàtica* 38 (2008)

Al catàleg que vaig publicar el 1994, i a les successives addendes, hi apareixen cent trenta monedes de Galba, setanta-tres de Vitel·li, i trenta-vuit anònimes de les guerres civils. En total, 241 varietats atribuïdes a Tàrraco.

GUERRES CIVILS (68 - 69 dC)

Núm. 1. Denari. a/ Bust de Júpiter llorejat a l'esquerra amb el pit i les espatlles nus, al seu darrere llamps. r/ GENIO PR. Geni de peu a l'esquerra, davant d'ara, portant pàtera de sacrifici a la mà dreta i cornucòpia a l'esquerra.

Núm. 2. Denari. a/ Bust femení amb diadema i vestit a la dreta, al seu davant llorer, al darrere cornucòpia. r/ Dues mans enllaçades agafant caduceu i dues cornucòpies creuades, al dessota llegenda PAX.

Núm. 3. Denari. a/ BON EVENT. Bust femení a la dreta, amb el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ Corona de llorer, a l'interior llegenda OB CIVIS SERVATOS.

Núm. 4. Denari. a/ BON EVENT. Bust femení a la dreta, amb el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ PACI · P · R. Dues mans enllaçades agafant caduceu.

Núm. 5. Denari. a/ BON EVENT. Bust femení a la dreta, amb el cabell recollit al front. r/ PACI · P · R. Dues mans enllaçades agafant caduceu.

Núm. 6. Denari. a/ BON EVENT. Bust femení a la dreta, amb mantell al coll, portant el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ PACI · P · R. Dues mans enllaçades agafant caduceu.

Núm. 7. Denari. a/ BON EVENT. Bust femení a la dreta amb el cabell recollit al front. r/ Dues mans enllaçades agafant caduceu i dues cornucòpies creuades, al dessorreta llegendes PAX · P · R.

Núm. 8. Auri. a/ BON · EVENT. Cap femení a la dreta amb el cabell recollit al front. r/ ROM RENASC. Roma amb casc i vestit militar avançant a la dreta, a la mà dreta porta Victòria, i a l'esquerra i sobre l'espatlla, llança amb àliga a dalt.

Núm. 9. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 9.1. Denari. Semblant a l'anterior, però cap i cabell d'estil diferent.

Núm. 10. Denari. a/ BON · EVENT ET FELICITAS. Bust femení a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ PAX P · R. Dues mans enllaçades agafant caduceu.

Núm. 11. Denari. a/ BONI EVENT. Cap femení a la dreta amb mantell al coll, portant el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ ROMA RENASCES. Roma amb casc i vestit militar avançant a la dreta, a la mà dreta porta Victòria, i a l'esquerra i sobre l'espatlla, llança amb àliga a dalt.

Núm. 12. Denari. a/ BONI EVENTVS. Cap femení a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema. r/ VICTORIA PR. La Victòria sobre globus de peu a l'esquerre, portant corona i palma.

Núm. 13. Auri. a/ BONI EVENTVS. Cap femení a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ VIRTVS. La Virtut amb casc, vestida de militar, dempeus a l'esquerra i portant Victòria a la mà dreta i *parazonium* a l'esquerra.

Núm. 14. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 15. Denari. a/ CONCORDIA HISPANIARVM ET GALLIARVM. Bustos d'Hispania i la Gàl·lia afrontats. El bust d'Hispania, amb mantell al coll, porta el cabell recollit en forma de diadema i castanya. La Gàl·lia té el bust nu i poc cabell. Entre les dues resta una Victòria de peu i en posició frontal, portant corona a la mà dreta i palma a l'esquerra. Estel i creixent sobre la Victòria. Una cornucòpia sota el bust d'Hispania i un escut ovalat sota el de la Gàl·lia. r/ VICTORIA PR. La Victòria conduint una biga a la dreta, portant una corona de llorer a la mà dreta, i les regnes dels cavalls a l'esquerra.

Núm. 16. Denari. a/ GENIO PR. Bust de Geni jove, diademat a la dreta, al darrere cornucòpia. r/ MARS VLTOR. Mart despullat i amb casc caminant a la dreta, a la mà dreta du una javelina, a la mà esquerra una cuirassa, i al cinturó un *parazonium*.

Núm. 17. Denari. Semblant a l'anterior però bust de Geni jove amb poc cabell.

Núm. 18. Denari. a/ GENIO PR. Bust de Geni jove amb poc cabell i amb garlanda de flors a la dreta, al darrere cornucòpia que passa per davant del bust. r/ MARTI VLTORI. Mart despullat i amb casc caminant a la dreta. A la mà dreta du una javelina, a la mà esquerra una cuirassa, i al cinturó un *parazonium*.

Núm. 18.1. Denari. Semblant a l'anterior però bust de Geni a la dreta. Una cornucòpia passa per davant del bust (*Acta Num.* 36, p. 24-25).

Núm. 19. Denari. Semblant a l'anterior però bust de Geni lloreat a l'esquerra, al darrere cornucòpia.

Núm. 19 A. Denari. Semblant a l'anterior però bust de Geni diademat a la dreta. Una cornucòpia passa per davant del bust (*Acta Num.* 32, p. 23).

Núm. 20. Denari. Semblant a l'anterior, però bust a l'esquena. Al revers, Mart dempeus i vestit de militar mirant a l'esquerra. A la mà dreta du una llança. i a la mà esquerra una cuirassa que descansa a terra.

Núm. 21. Denari. a/ GENIO PR. Bust de Geni jove a la dreta; al darrere cornucòpia. r/ OB CIVIS SERVATOS. Llegenda a l'interior de corona de llorer.

Núm. 22. Denari. a/ GENIO PR. Bust de Geni jove a la dreta, al darrere cornucòpia. r/ PAX. Dues mans enllaçades agafant caduceu i dues cornucòpies creuades, a sota llegenda.

Núm. 23. Denari. a/ HISPANIA. Bust d'Hispania a la dreta amb el cabell recollit formant diadema. Al darrere dues javelines. Al darrere, cuirassa rodona i enfront dues espigues. r/ MARTI VLTORI. Mart dempeus amb casc i vestit de militar mirant a l'esquerra. A la mà dreta una llança, a la mà esquerra una cuirassa que descansa a terra.

Núm. 24. Denari. a/ LIBERTAS. Bust de la Llibertat a la dreta amb mantell al coll i el cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ P - R RESTITVTA. Pili entre dues dagues verticals.

Núm. 25. Denari. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ LIBERTAS PR.

Núm. 26. Auri. a/ LIBERTAS RESTITVTA. Bust de la Llibertat a la dreta amb mantell, collar al coll, i cabell recollit en forma de diadema i castanya. r/ Corona de llorer que culmina en globus i dos estels de quatre punts, al centre escut rodó i al darrere llegenda SPQR.

Núm. 27. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 28. Denari. a/ LIBERTAT - I. Ciutadà togat amb pili avançant a la dreta, portant una corona a la mà dreta r/ SP QR. Victòria de peu a la dreta, damunt de globus, a la mà dreta porta una corona i a l'esquerra una palma.

Núm. 29. Denari. a/ MARTI VLTORI. Mart amb casc i despullat caminant a la dreta, a la mà dreta porta una javelina, a l'esquerra una cuirassa rodona, i al cinturó un *parazonium*. r/ SPQR. Corona de llorer.

Núm. 30. Denari. a/ MONETA. Bust de la Moneda a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema, castanya i llaç. r/ SALVTARIS. Gorra de Vulcà, tenalles i mantell dintre de corona de llorer.

Núm. 31. Denari. a/ Dues mans enllaçades agafant caduceu alat, al dessota llegenda PAX. r/ SPQR. Corona de llorer.

Núm. 32. Denari. a/ ROMA. Bust de Roma a la dreta, amb el cabell recollit en forma de cua. r/ OB CIVIS - SERVATOS. Corona de llorer.

Núm. 33. Denari. Semblant a l'anterior però llegenda del revers partida en tres línies: OB - CIVIS - SERVATOS.

Núm. 34. Denari. a/ ROMA (ex). Roma amb casc i vestit de militar asseguda a l'esquerra, amb cuirassa. A la mà dreta porta una Victòria, als peus un casc i un escut rodó. r/ PAX P. R. Dues mans enllaçades agafant caduceu alat, dues espigues i dues roselles.

Núm. 35. Denari. a/ ROMA. Bust femení a la dreta, amb el cabell recollit en forma de cua. r/ SPQR. Corona de llorer.

Núm. 36. Denari. a/ SALVS PVBLIC. Bust de la Salut llorejada i vestida a la dreta. r/ ROMA VICTRIX. Roma, amb casc i vestida de militar, avançant a l'esquerra, portant globus i branca a la mà dreta, i espasa a l'esquerra.

GALBA (68-69 dC)

Núm. 1. Denari. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ AVGVSTVS (exerg) P R. Arc triomfal encimbellat per quàdriga frontal.

Núm. 2. Auri. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ BON EVENT. *Bonus Eventus* dret a l'esquerra portant pàtera a la mà dreta i espigues i roselles a l'esquerra.

Núm. 2.A. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ BONI EVENT. *Bonus Eventus* dret a l'esquerra portant pàtera a la mà dreta i espigues i roselles a l'esquerra (*Acta Num.* 34, p. 52).

Núm. 3. Denari. Semblant a l'anterior, però a/ GALBA IMPERATOR i r/ BON EVEN.

Núm. 4. Denari. Semblant a l'anterior, però r/ BON EVENT.

Núm. 5. Denari. Semblant a l'anterior, però r/ BONI EVENTVS.

Núm. 6. Denari. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ CONCORDIA PROVINCIARVM. La Concòrdia dreta mirant a l'esquerra, a la mà dreta porta una branca i a l'esquerra una cornucòpia.

Núm. 6A. Denari. Semblant a l'anterior però variant de direcció de les llegendes d'anvers i revers (*Acta Num.* 31, p. 26).

Núm. 7. Denari. Semblant a l'anterior, però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMPERATOR.

Núm. 8. Denari. Semblant a l'anterior, però amb llegenda d'a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · P · M · TR · P · .

Núm. 8A. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ DIVA AVG. Livia amb túnica dreta a l'esquerra, a la mà dreta porta una pàtera, i a l'esquerre un ceptre llarg (*Acta Num.* 34, p. 52).

Núm. 9. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final del bust. r/ DIVA AVGVSTA. Livia amb túnica dreta a l'esquerra, a la mà dreta porta una pàtera, i a l'esquerre un ceptre llarg.

Núm. 9A. Denari. Semblant a l'anterior però variant de direcció de les llegendes (*Acta Num.* 32, p. 23).

S/N. Auri. Semblant al núm. 9 (*Acta Num.* 38, p. 26).

Núm. 10. Denari. Semblant als anteriors però cap de Galba llorejat a la dreta.

Núm. 10.1 Denari. Semblant a l'anterior, però variant de direcció de la llegenda d'anvers (*Acta Num.* 27, p. 22).

Núm. 11. Denari. Semblant a l'anterior, però variant de direcció de les llegendes d'anvers i revers.

Núm. 12. Denari. Semblant al núm. 10 però amb llegenda d'a/ GALBA IMPERATOR.

Núm. 12 F. Denari. Semblant a l'anterior, però variant de direcció de la llegenda del revers. Falsa d'època (*Acta Num.* 36, p. 25).

Núm. 13. Denari. Semblant al núm. 10 però amb llegenda d'a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · TR · P · .

Núm. 14. Auri. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · P · M · TR · P.

Núm. 15. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 16. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ GALLIA HISPANIA. Gàl·lia i Hispània donant-se les mans; la Gàl·lia és una figura femenina amb túnica curta i ceptre transversal; la Hispània és un guerrier amb estris militars, cuirassa, *parazonium* i espasa transversal.

Núm. 17. Denari. Semblant a l'anterior però cap de Galba llorejat a la dreta.

Núm. 18. Auri. Semblant a l'anterior.

Núm. 19. Denari. Semblant a l'anterior però variant de posició de llegendes d'anvers i revers.

Núm. 19 A. Auri. a/ GALBA IMP. Galba a cap descobert, vestit de militar, galopant a la dreta amb el braç dret estès. r/ HISPANIA. Bust d'Hispània a la dreta amb mantell al coll i el cabell recollit en forma de diadema, al darrere, dues javelines i cuirassa; al final del bust, dues espigues (*Acta Num.* 34, p. 53).

Núm. 20. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 21. Denari. Semblant a l'anterior però Galba galopant a l'esquerra i bust d'Hispània llorejat a la dreta, amb el cabell recollit en forma de diadema, castanya i llaç.

Núm. 21.1. Denari. Semblant a l'anterior però variant de bust.

Núm. 21.2. Denari. Semblant a l'anterior però variant de posició de llegendes (*Acta Num.* 34, p. 53).

Núm. 21 A. Denari. a/ SER GALBA IMP. Galba a cap descobert, vestit de militar, galopant a l'esquerra amb el braç dret estès. r/ HISPANIA. Bust d'Hispania a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema i castanya, al darrere i al dreta dues javelines i cuirassa; al final del bust, dues espigues (*Acta Num.* 34, p. 53).

Núm. 22. Denari. a/ GALBA IMP. Galba a cap descobert, vestit de militar, galopant a la dreta amb el braç dret estès. r/ HISPANIA. Bust d'Hispania llorejat a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema i castanya, al seu darrere, dues javelines; al dreta cuirassa.

Núm. 23. Denari. a/ GALBA IMPERATOR. Galba a cap descobert, vestit de militar, galopant a la dreta amb el braç dret estès. r/ HISPANIA. Bust d'Hispania a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema, al seu darrere, dues javelines; al dreta cuirassa.

Núm. 23 A. Denari. a/ SER GALBA IMP. Galba a cap descobert, vestit de militar, galopant a la dreta amb el braç dret estès. r/ HISPANIA. Bust d'Hispania a la dreta amb el cabell recollit en forma de diadema, al seu darrere, dues javelines; al dreta cuirassa (*Acta Num.* 32, p. 23).

Núm. 24. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final del bust. r/ HISPANIA. Hispania dreta, amb túnica i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta espigues i roselles, i a l'esquerra cuirassa i dues llances verticals.

Núm. 25. Auri. Semblant a l'anterior.

Núm. 25A. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final del bust. r/ HISPANIA. Hispania dreta, amb túnica i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta espigues i roselles, i a l'esquerra cuirassa i dues llances verticals (*Acta Num.* 36, p. 25) variant de direcció llegendes anvers i revers.

Núm. 26. Auri. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ HISPANIA. Hispania dreta, amb túnica i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta espigues i roselles, i a l'esquerra cuirassa i dues llances verticals.

Núm. 26.1. Auri. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ HISPANIA. Hispania dreta, amb túnica i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta espigues i roselles, i a l'esquerra cuirassa i dues llances verticals (*Acta Num.* 27, p. 22).

Núm. 27. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ HISPANIA. Hispania dreta, amb túnica i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta espigues i roselles, i a l'esquerra cuirassa i dues llances verticals.

Núm. 27.1. Variant de l'anterior amb bust més petit i llances més curtes.

Núm. 28. Denari. a/ GALBA IMPER. Galba a cap descobert, vestit de militar, galopant a l'esquerra amb el braç dret alçat. r/ HISPANIA. Bust d'Hispania llorejat a la dreta, amb el cabell recollit en forma de diadema, castanya i llaç; al darrere, dues javelines i cuirassa; al davant, dues espigues.

Núm. 29. Denari. a/ SERVIVS GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final del bust. r/ HISPANIA. Bust d'Hispania llorejat a la dreta, amb el cabell recollit en forma de diadema, castanya i llaç; al darrera, dues javelines i cuirassa; al davant, dues espigues.

Núm. 30. Auri. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final del bust. r/ LIBERTAS PVBLICA. La Llibertat, vestida, dreta i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta un pili i a l'esquerra un ceptre llarg.

Núm. 31. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 31 F. Denari. Semblant a l'anterior. Fals d'època (*Acta Num.* 36, p. 25).

Núm. 32. Auri. Semblant al núm. 30 però cap de Galba llorejat a la dreta.

Núm. 33. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 34. Auri. Semblant a l'anterior però llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 35. Auri. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ LIBERTAS RESTITVTA. Figura femenina vestida, dreta i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta *oenochoe* i a l'esquerra *thyrsus*?

Núm. 36. Denari. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta; globus al final del bust. r/ LIBERTAS RESTITVTA. Bust de la Llibertat a la dreta, amb el cabell recollit en castanya.

Núm. 37. Auri. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ LIBERTAS RESTITVTA. La Llibertat dreta i mirant a l'esquerra, a la mà dreta porta pili, i a l'esquerra ceptre vertical.

Núm. 38. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 39. Auri. Semblant al núm. 37 però variant de direcció de llegendes.

Núm. 40. Denari. Semblant al núm. 38 però variant de direcció de llegendes.

Núm. 41. Auri. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ ROMA RENASC. Roma amb casc i vestida de militar, caminant a la dreta, portant globus i Victòria a la mà dreta, i llança transversal a l'esquerra.

Núm. 42. Auri. Semblant a l'anterior però llegenda d'a/ GALBA IMPERATOR.

Núm. 43. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 44. Denari. Semblant a l'anterior però variant de posició de la llegenda de revers.

Núm. 45. Denari. Semblant a l'anterior però variant de posició de la llegenda de revers.

Núm. 45A. Denari. Semblant a l'anterior però llegenda d'a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · TR · P. (*Acta Num.* 34, p. 53).

Núm. 46. Denari. Semblant a l'anterior però llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 46A. Denari. Semblant a l'anterior però llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG TR P. (*Acta Num.* 36, p. 25).

Núm. 47. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final

del bust. r/ ROMA RENASCENS. Roma amb casc i vestida de militar, caminant a la dreta, portant globus i Victòria a la mà dreta, i llança transversal a l'esquerra.

Núm. 48. Denari. Semblant però variant de posició de llegenda de revers.

Núm. 49. Denari. Semblant però cap de Galba llorejat a la dreta i globus al final del bust.

Núm. 50. Denari. Semblant però variant de posició de les llegendes.

Núm. 50A. Auri. Semblant al núm. 51 (*Acta Núm.* 34, p. 53).

Núm. 51. Denari. Semblant al núm. 49 però variant de posició de llegendes.

Núm. 52. Auri. Semblant al núm. 49 però amb llegenda d'a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta amb globus al final del bust.

Núm. 52A. Denari. Semblant a l'anterior (*Acta Num.* 31, p. 26).

Núm. 53. Auri. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 54. Auri. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ ROMA VICTRIX. Roma amb casc i vestida de militar, dreta a l'esquerra i trepitjant globus amb el peu dret; sosté una branca amb la mà del braç dret estès; a la mà esquerra porta una llança vertical.

Núm. 55. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 56. Denari. Semblant a l'anterior però amb la llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG TR P.

Núm. 57. Auri. Semblant a l'anterior però amb la llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 58. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 59. Auri. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ SP - QR. Escut rodó envoltat per una corona de lloer.

Núm. 60. Denari. a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ SP - QR. Escut rodó envoltat per una corona de lloer.

Núm. 60.1. Denari. Semblant a l'anterior però retrat petit (*Acta Num.* 31, p. 26).

Núm. 61. Denari. Semblant al núm. 60 però amb la llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 62. Auri. a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · P · M · TR · P. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ SP - QR / OB / C S. Corona de lloer fermada per la part superior amb dos estels i una perla.

Núm. 63. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 64. Auri. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ VICTORIA PR. La Victòria amb túnica, dreta a l'esquerra, damunt d'un globus; a la mà dreta porta una corona, i a l'esquerra una palma.

Núm. 65. Denari. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a la dreta amb globus al final del bust

Núm. 66. Denari. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ GALBA IMPERATOR

Núm. 67. Denari. Semblant a l'anterior però variant de posició de la llegenda d'anvers.

Núm. 68. Denari. a/ GALBA IMP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ VIRTVS. La Virtut amb túnica curta caminant a l'esquerra; a la mà dreta porta globus i Victòria, i a l'esquerra *parazonium*.

Núm. 69. Denari. Semblant a l'anterior però variant de direcció de la llegenda del revers.

Núm. 70. Denari. Semblant a l'anterior però variant de direcció de la llegenda del revers.

Núm. 71. Denari. Semblant a l'anterior però al revers la Virtut resta nua, de front i mirant a l'esquerra, portant a la mà dreta el *parazonium* i a l'esquerra una llança.

Núm. 72. Denari. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ GALBA IMPERATOR.

Núm. 72 A. Denari. Semblant a l'anterior però variant de direcció de les llegendes (*Acta Num.* 31, p. 26).

Núm. 73. Auri. Semblant al núm. 68 però amb la llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 74. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 75. Auri. Semblant al núm. 68 però amb la llegenda d'a/ SERVIVS GALBA IMPERATOR. Cap de Galba llorejat a esquerra amb globus al final del bust.

Núm. 76. Denari. a/ GALBA IMPER. Galba galopant a esquerra. amb el cap descobert i el braç estès. r/ VIRTVS. Bust de la Virtut amb casc i mantell a la dreta

Núm. 77. As. a/ SER GALBA IMP AVGVSTVS. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ DIVA AVGVSTA S C. Figura femenina (Lívia?) amb túnica, dreta i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta una pàtera, i a l'esquerra un ceptre llarg.

Núm. 77.1. As. Semblant a l'anterior però variant de posició de la llegenda d'anvers (*Acta Num.* 36, p. 25).

Núm. 78. As. Semblant al núm. 77 però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAES AVG i cap de Galba llorejat a l'esquerra.

Núm. 79. As. Semblant al núm. 77 però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG P M TR P.

Núm. 80. As. Semblant a l'anterior però cap de Galba llorejat a l'esquerra.

Núm. 81. As. Semblant al núm. 77 però amb llegenda d'a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · PM · TR · PPP.

Núm. 82. As. Semblant a l'anterior però amb variant de direcció de la llegenda de revers.

Núm. 83. As. a/ SER GALBA AVG IMP. Cap de Galba llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ LIBERTAS PVBLICA S C. La Llibertat amb túnica, dreta i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta el pili, i a l'esquerra un ceptre vertical.

Núm. 84. As. Semblant a l'anterior però amb a/ SER GALBA IMP AVG. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust.

Núm. 85. As. Sembant a l'anterior però cap de Galba llorejat a esquerra i variant de posició de la llegenda d'anvers.

Núm. 86. As. Semblant al núm. 84 però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP AVGVSTVS. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust.

Núm. 87. As. Sembant a l'anterior però cap de Galba llorejat a esquerra, globus al final del bust.

Núm. 88. As. Semblant al núm. 86 però variant de posició de la llegenda d'anvers.

Núm. 89. As. Semblant al núm. 83 però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG PM TR P.

Núm. 90. As. Semblant al núm. 83 però amb llegenda d'a/ SER · GALBA · IMP · CAESAR · AVG · PM · TR · P · PP, i cap de Galba llorejat a la dreta amb globus al final del bust.

Núm. 91. As. Semblant a l'anterior però cap de Galba llorejat a l'esquerra i globus al final del bust.

Núm. 92. As. Semblant al núm. 90 però variant de direcció de la llegenda de revers.

Núm. 93. As. Semblant al núm. 91 però variant de direcció de la llegenda de revers.

Núm. 94. As. a/ SER GALBA AVG IMP. Cap de Galba llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ QVADRAG - ENS REMISSAE i S C al exerg. Arc triomfal encimbellat per dues estàtues equestres, a l'esquerra un romà i tres presoners es disposen a travessar-lo.

Núm. 95. As. Semblant a l'anterior però amb llegendes d'a/ SER GALBA IMP AVG i de r/ QVADRAGENS REMISSAE i SC a l'exerg.

Núm. 96. As. Semblant a l'anterior però variant de posició de la llegenda de revers.

Núm. 97. As. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP AVGVSTVS.

Núm. 98. As. Semblant a l'anterior però cap de Galba llorejat a la dreta amb globus al final del bust, i variant de direcció de llegendes.

Núm. 99. As. Semblant a l'anterior però variant de direcció de llegendes.

Núm. 100. As. Semblant a l'anterior però cap de Galba llorejat a l'esquerra amb globus al final del bust, i variant de direcció de llegendes

Núm. 101. As. Semblant al núm. 94 però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG PM TR P.

Núm. 102. As. Semblant a l'anterior però variant de posició de la llegenda de revers.

Núm. 103. As. a/ SER GALBA IMP AVGVSTVS. Cap de Galba llorejat a la dreta,

globus al final del bust. r/ QVADRAGENSVMAREMISSA i S C a l'exerg. Arc triomfal encimbellat per dues estàtues eqüestres, a l'esquerra. un romà amb tres presoners es disposen a travessar-lo.

Núm. 104. As. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG PM TR PPP.

Núm. 105. As. Semblant a l'anterior però amb les llegendes d'a/ SER · GALBA · IMP · AVGVSTVS i de r/ QVADRAGENSVMARE · REMISSAE i S C a l'exerg.

Núm. 106. As. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ SER GALBA IMP AVGVSTVS.

Núm. 106 A. Semblant a l'anterior però amb cap de Galba llorejat a l'esquerra i globus al final del bust (*Acta Num.* 36, p. 26).

Núm. 107. As. a/ SER GALBA IMP CAESAR AVG PM TR PPP. Cap de Galba llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ QVADRAGENSVMAREMISSA i S C a l'exerg. Arc triomfal encimbellat per dues estàtues eqüestres.

VITEL·LI (69 dC)

Núm. 1. Auri. a/ AVITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ CLEMENTIA IMP – GERMAN. La Clemència, vestida i asseguda a l'esquerra; a la mà dreta porta una branca, i a l'esquerra un ceptre llarg.

Núm. 2. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 3. Auri. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ AVITELLIVS IMP GERMANICVS.

Núm. 4. Denari. Semblant a l'anterior.

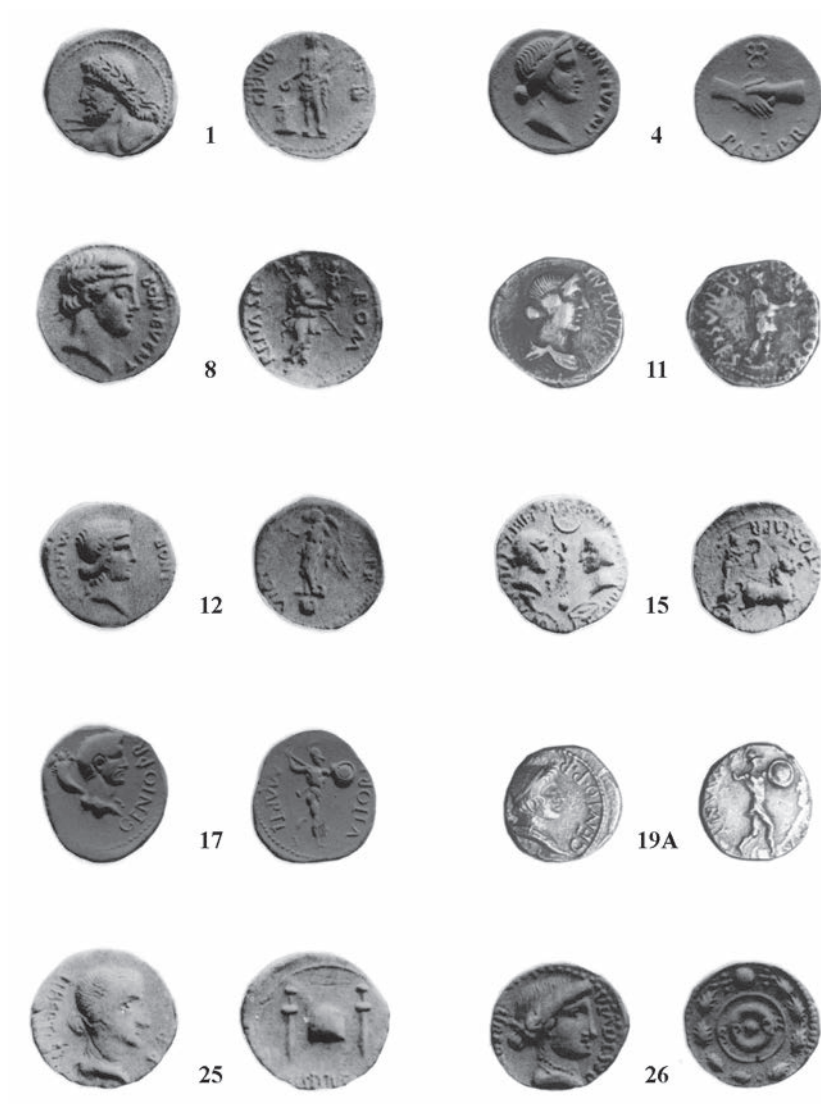

Figura 10: Monedas de la Guerra Civil (68-69 dC) atribuides a Tarragona.

GALBA (68-69 d. C.)

Figura 11: Monedes de Galba (68-69 dC) atribuïdes a Tarragona.

Núm. 5. Auri. Semblant als anteriors però amb llegendes d'a/ A VITELLIVS GERMANICVS IMP AVG, i de r/ CLEMENTIA IMP – GERMANICI.

Núm. 6. Auri. Semblant al núm. 3 però variant de posició de les llegendes d'anvers.

Núm. 7. Denari. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ CONCORDIA PRAETORIANORVM. La Concòrdia amb túnica, dreta a l'esquerra; a la mà dreta porta una branca, i a l'esquerra una cornucòpia.

Núm. 8. Denari. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ CONSENSVS EXERCITVVM. Mart amb casc, despullat i amb capa avançant a l'esquerra; a la mà dreta porta una espasa, i a l'esquerra una àliga amb vexil·lum.

Núm. 9. Denari. Semblant a l'anterior però globus i palma al final del bust.

Núm. 10. Auri. Semblant al núm. 8, però cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra.

Núm. 11. Denari. Semblant al núm. 8 però cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra.

Núm. 12. Denari. Semblant a l'anterior però globus i palma al final del bust.

Núm. 13. Auri. Semblant al núm. 8 però variant de posició de llegenda d'anvers.

Núm. 14. Denari. Semblant a l'anterior, però sense palma.

Núm. 15. Auri. Semblant al núm. 10 però amb la llegenda d'a/ A VITELLIVS GERMANICVS IMP AVG.

Núm. 16. Auri. Semblant a l'anterior però llegenda d'a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS.

Núm. 17. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 17A. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ CONSENSVS HISPANIARVM. Hispània dempeus, amb túnica i mirant a l'esquerra; a la mà dreta porta espigues i roselles, i a l'esquerra cuirassa i dues llances verticals (*Acta Num.* 34, p. 54).

Núm. 18. Denari. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a la dreta, globus al final del bust. r/ FIDES / EXERCITVVM. Dues mans enllaçades.

Núm. 19. Denari. Semblant a l'anterior però cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust

Núm. 20. Denari. Semblant al núm. 18 però variant de direcció de llegendes d'anvers.

Núm. 21. Denari. Semblant al núm. 18 però globus i palma al final del bust.

Núm. 22. Denari. Semblant a l'anterior però amb llegenda de r/ FIDES - EXERCITVVM (nexas). El retrat s'assembla al de Galba.

Núm. 22.1. Denari. Semblant a l'anterior. Retrat de Vitel·li (*Acta Num.* 34, p. 54).

Núm. 23. Denari. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ A VITELLIVS IMP GERMAN (nexas).

Núm. 24. Denari. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ IO MAX CAPITOLINVS. Júpiter despullat i asse-

gut a l'esquerra dins d'un temple de dues columnes; a la mà dreta porta feix de llamps, i a l'esquerra ceptre vertical.

Núm. 25. Denari. Semblant a l'anterior però cap de Vitel·li llorejat a la dreta, globus al final del bust.

Núm. 26. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ L VITELLI III COS CENSOR. Bust de Luci Vitel·li llorejat a l'esquerra, amb mantell al coll, al davant seu ceptre i àliga.

Núm. 26A. Auri. Semblant a l'anterior però les llegendes són: a/ A · VITELLIVS IMP · GERMAN i r/ L · VITELLI III · COS · CENS. (*Acta Num.* 36, p. 26.).

Núm. 27. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ LIBERIS IMP GERMANICI. Bustos afrontats dels fills de Vitel·li.

Núm. 27.1. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. La resta semblant a l'anterior (*Acta Num.* 38, p. 26.).

Núm. 28. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ LIBERTAS RESTITVTA. La Llibertat vestida, dreta en posició frontal i amb el cap girat a la dreta; a la mà dreta porta el pili, i a l'esquerra un ceptre llarg.

Núm. 29. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 30. Auri. Semblant a l'anterior però variant de direcció de la llegenda d'anvers.

Núm. 31. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ SECVRITAS IMP GERMAN. La Seguretat, vestida i asseguda a la dreta, portant ceptre llarg a la mà dreta; al davant, altar il·luminat amb torxes.

Núm. 32. Auri. Semblant a l'anterior però variant de direcció de les llegendes de revers.

Núm. 33. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ SENAT P Q ROMANVS. Victòria amb cuirassa avançant a esquerra.

Núm. 34. Denari. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ VESTA PR QVIRITIVM. Vesta amb túnica i vel, asseguda a l'esquerra en un tron; porta torxa a la mà esquerra i té el braç dret estès amb pàtera.

Núm. 34A. Denari. Semblant a l'anterior però cap de Vitel·li llorejat a la dreta, globus al final del bust (*Acta Num.* 31, p. 26-27).

Núm. 34-1. Denari. Com el núm. 34 però fals d'època (*Acta Num.* 29, p. 33).

Núm. 35. Auri. a/ A VITELLIVS GERMANICVS IMP AVG. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ VICTORIA AVGVSTI. La Victòria vestida, avançant a esquerra i portant a la mà dreta una cuirassa amb la inscripció SP / QR.

Núm. 36. Auri. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ A VITELLIVS IMP GERMAN.

Núm. 37. Denari. Semblant a l'anterior.

Núm. 38. Auri. Semblant al núm. 36 però globus i palma al final del bust.

Núm. 39. Auri. Semblant a l'anterior però globus al final del bust.

Núm. 40. Denari. Semblant al núm. 37 però globus i palma al final del bust. Variant de direcció de les llegendes d'anvers.

Núm. 40 A. Denari. Semblant al núm. 37 però cap de Vitel·li llorejat a la dreta.

Núm. 41. Denari. Semblant al núm. 37 però globus i palma al final del bust. Variant de direcció de les llegendes d'anvers.

Núm. 41.1. Denari. Semblant al núm. 37 però globus i palma al final del bust. Variant de direcció de les llegendes d'anvers. Falsa d'època.

S/n. Denari. Semblant al núm. 37 però cap de Vitel·li llorejat a la dreta. Variant de direcció de la llegenda d'anvers (*Acta Num.* 29, p. 33).

S/n. Denari. Semblant al núm. 37 però globus i palma al final del bust. Fals d'època (*Acta Num.* 31, p. 27).

Núm. 42. Auri. Semblant al núm. 35 però amb llegenda d'a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS.

Núm. 43. Auri. a/ A VITELLIVS IMP GERMANICVS. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ VICTORIA IMP GERMAN. Victòria amb túnica, dreta a l'esquerra i damunt d'un globus; a la mà dreta porta una corona, i a l'esquerra una palma.

Núm. 44. Auri. Semblant a l'anterior però amb llegenda de r/ VICTORIA IMP GERMANICI.

Núm. 44A. Auri. Semblant a l'anterior però amb llegenda d'a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. (*Acta Num.* 34, p. 54).

Núm. 45. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ CLEMENTIA IMP GERMAN S C. La Clemència amb túnica, asseguda a l'esquerra; a la mà dreta porta una branca, i a l'esquerra un llarg ceptre.

Núm. 46. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ CONSENSVS EXERCITVVM S C. Mart amb casc, despullat i amb capa avançant a esquerra; a la mà dreta porta una espasa, i a l'esquerra àliga amb *vexil·lum*.

Núm. 46.1. As. Semblant a l'anterior, però amb S C omès (*Acta Num.* 34, p. 54-55).

Núm. 47. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ CONSENSVS HISPANIARVM S C. Hispània vestida, dreta a l'esquerra, portant escut rodó i dues javelines.

Núm. 48. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ FIDES - EXERCITVVM - S C. Dues mans enllaçades.

Núm. 48.1. Semblant a l'anterior però amb contramarca XCIII al coll de Vitel·li.

Núm. 48.2. Semblant al núm. 48. Falsificació dels segles XVIII-XIX (*Acta Num.* 29, p. 33).

Núm. 49. As. Semblant al núm. 48 però amb S C omès.

Núm. 50. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ LIBERTAS RESTITVTA S C. La Llibertat vestida, dreta en posició frontal i amb el cap girat a la dreta; a la mà dreta porta el pili, i a l'esquerra un ceptre llarg.

Núm. 50.1. As. Semblant a l'anterior, però amb S C omès (*Acta Num.* 34, p. 55).

Núm. 51. As. Semblant al núm. 50 però variant de direcció de les llegendes de revers.

Núm. 52. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ ROMA RENASCENS S C. Roma amb casc, dreta i vestida de militar a la dreta; a la mà dreta porta Victòria, i a l'esquerra una llança.

Núm. 52.1. As. Semblant a l'anterior però variant de direcció de la llegenda de revers (*Acta Num.* 34, p. 55).

Núm. 53. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ VICTORIA AVGVSTI S C. La Victòria vestida, avançant a esquerra i portant a la mà dreta una cuirassa amb la inscripció SP - QR.

Núm. 53.1. As. Semblant a l'anterior però amb la S del grup S C sota de la cuirassa.

Núm. 53.2. As Semblant a l'anterior però amb GRMAN en lloc de GERMAN a la llegenda (*Acta Num.* 36, p. 26).

Núm. 54. As. Semblant a l'anterior, però amb S C omès.

Núm. 55. As. a/ A VITELLIVS IMP GERMAN. Cap de Vitel·li llorejat a l'esquerra, globus al final del bust. r/ Incús.

Amb la reatribució de la seca de Tàrraco a Vespasià també caldria afegir algunes emissions més a aquesta llista, com per exemple els auris i denaris a nom del diví August (vegeu p. 109-113) i revers HISPANIA, PAX i SENATVS P Q ROMANVS.

VITEL·LI (69 d. C.)

Figura 12: Monedes de Vitel·li (69 dC) atribuïdes a Tàrraco.

	Benages (1994)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
G. Civil. Denari	1	p. 288	1
G. Civil. Denari	2	p. 290	2
G. Civil. Denari	3	p. 289	3
G. Civil. Denari	4	4	4
G. Civil. Denari	5	3	5
G. Civil. Denari	6	5	6
G. Civil. Denari	7	p.290	7
G. Civil. Auri	8	9	8
G. Civil. Denari	9	9.(1)	9
G. Civil. Denari	9.1		
G. Civil. Denari	10	p.290	10
G. Civil. Denari	11	11	11
G. Civil. Denari	12	p. 292†	12
G. Civil. Auri	13	p. 293	13
G. Civil. Denari	14	14	14
G. Civil. Denari	15	p. 293†	15
G. Civil. Denari	16	p. 288	16
G. Civil. Denari	17	1	17
G. Civil. Denari	18	2	18
G. Civil. Denari	18.1		
G. Civil. Denari	19	p. 288	19
G. Civil. Denari	19 A		
G. Civil. Denari	20	p. 288†	20
G. Civil. Denari	21	p. 289	21
G. Civil. Denari	22	p. 290	22
G. Civil. Denari	23	p. 288	23
G. Civil. Denari	24	7	24
G. Civil. Denari	25	8	25
G. Civil. Auri	26	12-P	26
G. Civil. Denari	27	12	27
G. Civil. Denari	28	13	28
G. Civil. Denari	29	p. 292	29
G. Civil. Denari	30	p. 291‡	30
G. Civil. Denari	31		31
G. Civil. Denari	32	p. 289	32
G. Civil. Denari	33	p. 289	33
G. Civil. Denari	34	6	34
G. Civil. Denari	35	p. 292	35
G. Civil. Denari	36	p. 291	36

	Benages (1994)	Agustí (1587)	Delgado (1876)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
Galba. Denari	1			p. 337	33
Galba. Auri	2				4
Galba. Denari	2 A				
Galba. Denari	3				34
Galba. Denari	4			p. 343*	
Galba. Denari	5				6
Galba. Denari	6			164	35
Galba. Denari	6 A				
Galba. Denari	7			p. 337	49
Galba. Denari	8			p. 337	54
Galba. Denari	8 A				
Galba. Denari	9			168	13
Galba. Denari	9 A				
Galba. Denari	10				
Galba. Denari	10.1				
Galba. Denari	11			167	14
Galba. Denari	12			169	
Galba. Denari	12 F				
Galba. Denari	13			p. 337	52
Galba. Auri	14			166	
Galba. Denari	15				
Galba. Denari	16	p. 93	CXCI.9?	170	18
Galba. Denari	17		CXCI.8?	171	16
Galba. Auri	18				17
Galba. Denari	19			170	
Galba. Auri	19 A				
Galba. Denari	20		CXC.2	161	1
Galba. Denari	21			162	2
Galba. Denari	21.1		CXCI.3		
Galba. Denari	21.2				
Galba. Denari	21 A				
Galba. Denari	22				

	Benages (1994)	Agustí (1587)	Delgado (1876)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
Galba. Denari	23				
Galba. Denari	23 A				
Galba. Denari	24		CXCI.7	173	19
Galba. Auri	25				
Galba. Denari	25 A				
Galba. Auri	26				20
Galba. Auri	26.1				
Galba. Denari	27	p. 92		172	21
Galba. Denari	27.1				
Galba. Denari	28				3
Galba. Denari	29			175	50
Galba. Auri	30				22
Galba. Denari	31				
Galba. Denari	31 F				
Galba. Auri	32				
Galba. Denari	33			176	23
Galba. Auri	34			p. 339	56
Galba. Auri	35			p. 339	8
Galba. Denari	36			197	7
Galba. Auri	37				37
Galba. Denari	38				9
Galba. Auri	39				38
Galba. Denari	40			177	39
Galba. Auri	41				24
Galba. Auri	42			178	40
Galba. Denari	43				41
Galba. Denari	44				42
Galba. Denari	45			180	43
Galba. Denari	45 A				
Galba. Denari	46			181	57
Galba. Denari	46 A				
Galba. Denari	47			184a	25
Galba. Denari	48				26

	Benages (1994)	Agustí (1587)	Delgado (1876)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
Galba. Denari	49			183	29
Galba. Denari	50			184	27
Galba. Auri	50 A				28
Galba. Denari	51				
Galba. Auri	52				
Galba. Denari	52 A				
Galba. Auri	53			182	58
Galba. Auri	54			185	44
Galba. Denari	55			187	45
Galba. Denari	56			188	53
Galba. Auri	57			186	59
Galba. Denari	58			189	60
Galba. Auri	59				46
Galba. Denari	60			190	47
Galba. Denari	60.1				
Galba. Denari	61				
Galba. Auri	62			191	61
Galba. Denari	63				62
Galba. Auri	64				10
Galba. Denari	65				
Galba. Denari	66			199	11
Galba. Denari	67			192	48
Galba. Denari	68			195	30
Galba. Denari	69				
Galba. Denari	70			194	31
Galba. Denari	71			196	32
Galba. Denari	72			200	12
Galba. Denari	72 A				
Galba. Auri	73			193	63
Galba. Denari	74				64
Galba. Auri	75				51
Galba. Denari	76				

	Benages (1994)	Agustí (1587)	Delgado (1876)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
Galba. As	77				
Galba. As	77.1				
Galba. As	78				
Galba. As	79				65
Galba. As	80			202	66
Galba. As	81			201	67
Galba. As	82				
Galba. As	83			p. 344	68
Galba. As	84				
Galba. As	85			p. 344	69
Galba. As	86			203	70
Galba. As	87				
Galba. As	88				
Galba. As	89			204	72
Galba. As	90				73
Galba. As	91				74
Galba. As	92				75
Galba. As	93				76
Galba. As	94				77
Galba. As	95				78
Galba. As	96				
Galba. As	97				79
Galba. As	98				81
Galba. As	99				
Galba. As	100				
Galba. As	101			205	80
Galba. As	102				
Galba. As	103				82
Galba. As	104				83
Galba. As	105				
Galba. As	106				84
Galba. As	106 A				
Galba. As	107				

	Benages (1994)	Agustí (1587)	Delgado (1876)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
Vitel·li. Auri	1			p. 384	17
Vitel·li. Denari	2			80	18
Vitel·li. Auri	3			79	1
Vitel·li. Denari	4				
Vitel·li. Auri	5				2
Vitel·li. Auri	6				3
Vitel·li. Denari	7				19
Vitel·li. Denari	8			83	20
Vitel·li. Denari	9			83bis	21
Vitel·li. Auri	10			82	22
Vitel·li. Denari	11			84	23
Vitel·li. Denari	12				24
Vitel·li. Auri	13			81	26
Vitel·li. Denari	14				25
Vitel·li. Auri	15				4
Vitel·li. Auri	16				5
Vitel·li. Denari	17			85	6
Vitel·li. Auri	17 A				
Vitel·li. Denari	18			87	27
Vitel·li. Denari	19				29
Vitel·li. Denari	20				30
Vitel·li. Denari	21			86	28
Vitel·li. Denari	22				
Vitel·li. Denari	22.1				
Vitel·li. Denari	23				
Vitel·li. Denari	24				31
Vitel·li. Denari	25				
Vitel·li. Auri	26			386‡	7
Vitel·li. Auri	26 A				
Vitel·li. Auri	27				8
Vitel·li. Auri	28			88	9
Vitel·li. Denari	29				10
Vitel·li. Auri	30				
Vitel·li. Auri	31			89	12
Vitel·li. Auri	32				11
Vitel·li. Auri	33				32

	Benages (1994)	Agustí (1587)	Delgado (1876)	BMC (1923)	RIC I (2) (1984)
Vitel·li. Denari	34			90	33
Vitel·li. Denari	34 A				
Vitel·li. Denari	34.1				
Vitel·li. Auri	35				13
Vitel·li. Auri	36			91	34
Vitel·li. Denari	37	p. 57			
Vitel·li. Auri	38				35
Vitel·li. Auri	39				38
Vitel·li. Denari	40			92	37
Vitel·li. Denari	40 A				
Vitel·li. Denari	41			94	36
Vitel·li. Denari	41.1				
Vitel·li. Denari	s/n				
Vitel·li. Denari	s/n				
Vitel·li. Auri	42				14
Vitel·li. Auri	43			97	15
Vitel·li. Auri	44			98	16
Vitel·li. Auri	44 A				
Vitel·li. As	45				39
Vitel·li. As	46			99	40
Vitel·li. As	46.1				
Vitel·li. As	47		CXCI.11		41
Vitel·li. As	48	Dial. II		103	42
Vitel·li. As	48.1				
Vitel·li. As	48.2				
Vitel·li. As	49				
Vitel·li. As	50			105	43
Vitel·li. As	50.1				
Vitel·li. As	51			106	44
Vitel·li. As	52				45
Vitel·li. As	52.1				
Vitel·li. As	53			107	46
Vitel·li. As	53.1				
Vitel·li. As	53.2				
Vitel·li. As	54				
Vitel·li. As	55				

3. ATRIBUCIONS DE MONEDES DE VESPASIÀ (69-70 DC)

Ja he esmentat que cap dels autors anteriors al segle XX arribà a atribuir monedes imperials de Vespasià a la seca de Tàrraco. Fou Mattingly que, inicialment, va atribuir-n'hi unes, considerant que el taller obert per Galba continuà en funcionament els dos primers anys de govern del Flavi.

RIC II (1) (1926)

Harold MATTINGLY i Edward A. SYDENHAM. *The Roman Imperial Coinage. Vol. II: Vespasian to Hadrian.* Londres. 1a edició, reeditada el 1968 i el 1984.

BMCRE (1930)

Harold MATTINGLY. *Coins of the Roman Empire in the British Museum, Vol. II: Vespasian to Domitian.* Londres. Reimprès el 1966, revisat el 1973 i novament ampliat el 1983.

L'atribució a Tàrraco es basava en la comparació amb l'estil de les monedes de Galba i Vitel·li, i també en la continuació d'alguns tipus emprats durant la Guerra Civil. Mattingly considerava que la fabricació de la sèrie d'asos s'inicià més tardanament que no pas la dels auris i denaris. Al RIC, inicialment, les monedes d'or i argent van ser assignades de manera categòrica, en canvi els sestercis i els asos ho foren dubitativament, entre Tàrraco, Lugdunum i Roma. Les emissions es perllongaven fins a l'any 73 i abarcaven monedes a nom dels cèsars Titus i Domicià. En total, el BMCRE (1930) catalogà fins a vuitanta-nou possibles monedes de Tàrraco, mentre que al RIC (1926) n'hi apareixien divuit de segures (denaris i auris), trenta-una de possibles (bronzes dels anys 69-70), i cent dues de menys probables (bronzes de l'any 71).

No reproduiré aquí els tipus monetaris atribuïts per Mattingly a Tàrraco perquè se'n parlarà abastament més endavant. Però sí cal avançar que va encertar en l'atribució de la majoria d'auris i denaris de l'any 70, i que si va errar parcialment en l'atribució dels asos i sestercis va ser a causa dels pocs exemplars clarament hispànics que va poder veure. Així, per exemple, només quatre asos de l'any 70, dels divuit tipus identificats avui, eren inclosos clarament en el catàleg (núm. 748b a 749). I encara un d'ells, l'as de Neptú, era arrossegat del Cohen, sense haver-ne pogut confirmar l'existència:

- CAESAR AVG F COS CAESAR AVG F PR (Titus i Domicià)
- COS ITER FORT RED (Fortuna)
- COS ITER TR POT (Neptú)
- COS ITER TR POT (Pau)

Dos asos més eren citats en nota a peu de pàgina com a possibles integrants d'aquest grup, però describint-los parcialment o erròniament (p. 180):

- IMP V P P COS II DESIG III (Equitat)
- IMP V P P COS II DESIG III (Mart)

Kraay (1954)

C. M. KRAAY. “*Le monnayage en bronze espagnol de Vespasien*”. *Schweizer Münzblätter* 5, p. 5-17.

Kraay (1978)

C. M. KRAAY. “*The Bronze Coinage of Vespasian: Classification and Attribution*”. *Scripta Nummaria Romana (Essays presented to Humphrey Sutherland)*, ed. R.A.G. Carson and Colin M. Kraay, Londres.

Des de la publicació del BMC (1930), les emissions tarragonines de Vespasià van anar perdent credibilitat entre els investigadors. Bona part de les atribucions de Mattingly eren fruit de la intuïció i alguns dels estudis posteriors es van encarregar de mostrar-ne els punts febles. Així, Kraay (1978) va demostrar que el bon nombre de sestercis dels anys 71-73 que Mattingly atribuïa a Tàrraco eren, de fet, de la seca de Roma. Kraay assenyala que la seca romana disposava de gravadors d'imaginació diversa que procuraven encunys amb retrats molt diferents. Arribà a aquesta conclusió gràcies als enllaços dels encunys, que és la manera més segura d'atribuir una sèrie de monedes al taller que les va obrar. Kraay també va assenyalar el reaprofitament d'encunys de revers a la seca de Roma durant els regnats de Galba, Vitel·li i Vespasià. Aquesta circumstància no sembla produir-se a la seca hispànica que estudiem.

Kraay també va assajar reatribuir algunes monedes hispàniques de Galba a la seca de Lió, però aquesta teoria no ha trobat indicis favorables per arribar a ser continuada, ni tan sols pels numismàtics francesos.

L'evidència dels descobriments de Kraay va deixar molt mal parada la possible atribució de monedes de Vespasià a Tàrraco. És cert que Kraay no va aconseguir enllaçar tots els encunys de les monedes catalogades per Mattingly, però la seva teoria de l'estalvi de seques va agradar als experts. Per aquest motiu, des d'aleshores no tothom ha continuat classificant monedes de Vespasià com a pertanyents a la seca hispànica, o ho han fet d'una manera molt més restrictiva.

Giard (2000)

Jean-Baptiste GIARD. *Le monnayage de l'atelier de Lyon. De Claude à Vespasien, Wetteren.*

Seguint la tendència que acabo d'explicar, Giard va mantenir només unes poques monedes en l'atribució hispànica: dos asos (núm. 797 i 798), dos sestercis (núm. 796 i 796a), un denari (núm. 311) i dos auris (núm. 311 i 312). Però, en canvi, va reduir encara més, respecte a les aportacions de Kraay, el catàleg de monedes hispàniques. Així, Giard va atribuir a Roma dues peces que Kraay no va poder demostrar que en fossin (auri 34 i denari 30 del seu catàleg). També va atribuir a Roma una peça que no apareixia al BMCRE però que per enllaç d'encuny cal situar-la ara entre les encunyacions hispàniques (auri 2).

A partir de Kraay guanyà força la idea que si els sestercis atribuïts a Tarraco eren inequívocament de Roma, aleshores també ho devien ser els auris, denaris i asos. És per aquest motiu que quan vaig publicar el llibre *Les monedes de Tarragona*, l'any 1994, vaig considerar que la seca de Tàrraco podria haver estat tancada abans de l'adveniment de Vespasià i deixar per més endavant esdeveniments que fessin pensar el contrari.

Recerca

per Xavier Sanahuja

La sèrie dels Asos

Com he assenyalat abans, la hipòtesi de pertinença d'aquest estudi es basava en l'observació d'una sèrie d'asos imperials de Vespasià que es trobaven en col·leccions o bé eren oferts al mercat numismàtic espanyol, però que amb prou feines es localitzaven fora d'aquest context. La percepció apuntava que era força plausible que algunes monedes de curs general de l'època de Vespasià haguessin estat encunyades al territori de la *Hispania Tarraconensis*: la Tarraconesa. A partir d'aquesta base, la recerca ha consistit a repertoriar aquests asos en les principals col·leccions públiques i privades. Les col·leccions públiques visitades han proporcionat els resultats que reflecteix la taula representada a continuació.¹

Asos de Tàrraco de Vespasià als museus i col·leccions publicades

	Total asos de Vespasià	Asos de Tàrraco		Sesterkis de Tàrraco
		Nombre	Percentatge	
Museo Arqueológico Nacional (Madrid)	200	11	5%	
Universitat de València	77	10	13%	
Gabinet Numismàtic de Catalunya (Barcelona)	118	6	5%	
Museo Cerralbo (Madrid)	29	3	10%	
Museo Casa de la Moneda (Madrid)	19	3	16%	
Troballes d'Empúries (MAB)	5	2	40%	
Col·lecció Espona (Terrassa)	9	2	22%	
Museu Arqueològic Nacional de Tarragona	17	2	12%	

1. La tria de col·leccions públiques visitades o repertoriades s'ha basat en la importància dels seus fons i en la proximitat a la Tarraconesa.

	Total asos de Vespasià	Asos de Tàrraco		Sestercis de Tàrraco
		Nombre	Percentatge	
Museo de Zaragoza	20	2	10%	
Col·lecció Municipal de València	27	2	7%	1
Museo de León	4	1	25%	
Instituto Valencia de Don Juan (Madrid)	6	1	17%	
Museo de Peralada	7	1	14%	
Museu Episcopal de Vic	15	1	7%	
Col·lecció Vidal-Quadras	6	0		1
Biblioteca del Escorial	13	0		
Excavacions de Conimbriga	3	0		
Gabinete Numis. del Pabellón de San Antón (Badajoz)	4	0		
Colección Lifchuz del Museo Canario (Las Palmas)	1	0		
Colección Numis. de la Universidad de Sevilla	1	0		
Museu Arqueològic Nacional (Girona)	0	0		

El percentatge que apareix a la taula té un valor únicament simbòlic. Les emissions atribuïdes a Tàrraco abasten només els anys 69-70 dC, mentre que el nombre total d'asos inclou tots els batuts durant el regnat de Vespasià (69-78 dC). Feta aquesta observació, la taula ens assenjala que la concentració d'asos de Tàrraco és remarcable a Catalunya i València (5% o superior). Tots els asos localitzats pertanyen a col·leccions de l'antiga Tarraconesa. En canvi, les poques col·leccions estudiades del sud

de la Península no contenen cap exemplar d'aquestes emissions. Totes aquestes col·leccions (llevat de les de Madrid) són formades principalment per peces originàries de la seva mateixa regió. Cal confrontar aquestes dades amb les dels museus no peninsulars:

	Total asos de Vespasià	Asos de Tàrraco		Sesteris de Tàrraco
		Nombre	Percentatge	
British Museum (Londres)	68	2	3%	
Bibliothèque Nationale de France (París)	89	2	2%	1
Museu Puig de Perpinyà		0		
Provinciaal Museum G. M. Kan (Nimega)	91	0		
American Numis. Society (Nova York)	89	0		
Col·leccions del Castelvecchio (Verona)	58	0		
Col·lecció de la Universitat de Viena	10	0		

Fixem-nos que en la majoria de col·leccions no apareix cap exemplar dels que estudiem. Només uns pocs tipus són representades a Londres, Oxford i París, però precisament en aquells grans gabinets que no contenen únicament monedes trobades a la seva regió. Les col·leccions formades per troballes locals, com el cas de Nimega o Verona, no contenen cap d'aquests asos. És curiós que tampoc hi hagi cap exemplar al Museu Puig de Perpinyà que, per proximitat n'hauria de contenir. L'explicació rau en el fet que aquesta col·lecció, pel que fa a la part romana, fou construïda amb criteris estricte col·leccionistes, primant el bon estat de conservació de les peces i no pas el seu origen local.

La no-presència d'exemplars en museus que recullen troballes locals és un bon indicador que aquestes peces van ser fabricades ben lluny. Per exemple, a Nimega, dels noranta-un asos de Vespasià que es conserven al museu, vuitanta-nou són de la seca de Lió, que era la fàbrica que subministrava el circulant a la Gàl·lia.

Pel que fa als asos que formen part de col·leccions privades, les dades estadístiques són similars. Al catàleg reproduïm fins a vint-i-sis exemplars vistos en col·leccions o en subhastes numismàtiques. La major part d'aquestes peces són a Catalunya (vint-i-una de vint-i-sis), encara que el seu origen és incert. Només tres exemplars

han estat obtinguts a partir de subhastes comercials. Això també deu ser pel fet que aquestes monedes apareixen molt desgastades i, per tant, no són massa atractives com a reclam comercial. És probable que, un cop difós aquest estudi, l'oferta pública d'aquestes monedes s'incrementarà i podrem veure nous exemplars que avui encara són minusvalorats.

No ha aparegut cap dupondi atribuïble a aquestes sèries hispàniques. Pel que fa als sestercis, només es coneixen quatre exemplars, de dos tipus diferents. Dels quatre, un és a la col·lecció municipal de València, i un altre formava part de la col·lecció barcelonina Vidal-Quadras.

La procedència hispànica dels asos i dels sestercis queda, doncs, confirmada.

Els denaris i els auris

Ja hem vist que Mattingly i Sydenham havien atribuït a Tàrraco tota una sèrie d'asos i sestercis l'any 1929. Un cop eliminats tots els tipus que posteriorment han estat reatribuïts a Roma, només un parell de sestercis i uns pocs asos continuaven sense atribució segura. Ara sabem que aquests asos i sestercis provenen d'una seca hispànica, de la Tarraconesa, ateses les dades estadístiques obtingudes durant la recerca. Ara bé, aquests autors també atribuïen un grapat d'auris i denaris a la mateixa seca hispànica que els bronzes.

En aquest punt, la recerca es complicà força. Les monedes de bronze eren fabricades per a un ús principalment local o regional. Això vol dir que és fàcil trobar exemplars d'aquests tipus monetaris prop del lloc on van ser encunyats. Aquesta característica de les monedes de bronze, les de menys valor circulatori, és aplicable no només a l'època romana, sinó que se sol complir en qualsevol altre període històric. La moneda menuda té un abast molt més restringit que no pas la d'argent o la d'or. Això vol dir que ens podem refiar de les dades obtingudes a partir de la localització de les monedes de bronze, però no pas de les obtingudes a partir de les monedes d'argent i or. Aquestes darreres tenien un abast circulatori molt superior i és fàcil que recorreguessin tot l'Imperi en poc temps. Aquesta dificultat augmenta en tractar-se d'emissions no gaire abundants.

Els criteris per identificar els denaris i els auris de seca hispànica han estat els següents. Calia localitzar peces amb reversos inequívocament relacionats, o bé amb les emissions tarragonines de Galba i Vitel·li, o bé amb els reversos empremtats als asos identificats anteriorment. Amb aquest punt de partença, moltes de les peces identificades per Mattingly i Sydenham es podien incorporar sense gaire problema. D'altres tipus no repertoriats han estat identificats per l'enllaç d'encunys entre emissions diverses. És possible que altres monedes que no han estat considerades també puguin pertànyer a aquest grup però, malauradament, sense l'evidència dels enllaços d'en-

cunys no s'hi poden afegir amb seguretat. La principal dificultat de classificació rau en el fet que durant els primers anys del regnat de Vespasià s'utilitzà un gran nombre de retrats diferents de l'emperador, fins al punt que resulta molt difícil identificar una seca a partir del retrat empremtat.

És obvi que l'anàlisi d'Ian Carradice ha esdevingut imprescindible. Sense la seva recerca, que podreu llegir desenvolupada en el capítol següent, encara navegariem a la deriva. Carradice observà, a part de les característiques esmentades, que els obridors dels encunys de la seca hispànica insistien a intentar afegir punts com a separadors de paraules de la llegenda, a vegades sense haver-hi espai suficient per encabir-los. Aquesta característica, pròpia i per tant molt poc freqüent en la numismàtica de Vespasià, ha estat una de les considerades a l'hora d'atribuir possibles emissions. Una altra de les característiques considerades per Carradice ha estat la de la singularitat dels retrats empremtats, un cop identificats tots els altres atribuïts a Roma i a Lió.

Per tant, amb aquests criteris restrictius (o si voleu prudents) només hem pogut comprovar la presència d'aquests exemplars en els fons dels museus:

	Auris Tàrraco	Denaris Tàrraco	Denaris seca secundària	Denaris seques incertes
Museo Arqueológico Nacional (Madrid)	1	7	1	2 + 3f
Gabinet Numis. de Catalunya (Barcelona)	0	0	0	1
Museo Casa de la Moneda (Madrid)	0	0	0	1

Les dades són escasses, però malgrat tot, el nombre de denaris del MAN és prou significatiu. Es tracta de peces molt rares, sovint conegudes en un sol exemplar per tipus. El fet que aquestes peces rares siguin a Madrid és un bon indicatiu que referma la teoria proposada.

En canvi, les dades obtingudes a partir de les peces localitzades en col·leccions i en subhastes comercials no són gens significatives. De fet, encara que alguns auris han estat subhastats per firmes espanyoles, solen provenir de vendes anteriors de l'estranger. El mateix passa amb monedes integrades en col·leccions privades, que sovint han estat adquirides a l'estranger.

Hem confirmat l'origen hispànic d'algunes sèries monetàries de l'emperador Vespasià a través de la recerca als museus i col·leccions numismàtiques. Anem un pas més enllà amb l'atribució de les sèries a Tàrraco o a d'altres seques i amb la constatació que el conjunt d'asos inequívocament hispànics és estretament relacionat amb una sèrie d'auris i denaris.

Atribució i discussió

per Ian Carradice

La Hispània degué declarar-se partidària de Vespasià a finals de l'any 69, just després de la batalla de Cremona (finals d'octubre) i la conseqüent captura del seu comandant en cap Fabius Valens (Tàcit, *Històries* III, 44, 53).

Des d'aleshores, sembla probable el funcionament d'un mínim de dos tallers monetaris distints que emeteren monedes a nom de l'emperador Flavi.

Algunes de les monedes que es catalogaran a continuació són força originals en el seu disseny, circumstància que les situa contemporànies, o fins i tot anteriors, a les primeres emissions de la seca de Roma. D'altres, en canvi, copien clarament les primeres emissions romanes d'or i argent. La majoria d'aquestes, però, són molt rares.

Seca principal (Tàrraco?)

El grup principal de monedes hispàniques, que inclou emissions d'or, argent i bronze, en quatre denominacions, ha estat assignat a Tàrraco (sempre amb el prudent signe d'interrogació) per l'estil i la tipologia, i també per una certa evidència del seu origen geogràfic. Tarragona és la seu més probable de la seca hispànica principal, com tradicionalment s'ha advertit per a les emissions anteriors de Galba i Vitel·li.

Cal fer notar ara, però, que l'estil d'algunes monedes de Galba i Vitel·li atribuïdes a Tarragona és molt semblant a l'estil dels denaris que més endavant s'atribueixen a un segona seca secundària. Això vol dir que segurament també existí una segona seca emissora de monedes d'aquells breus regnats, o bé que algun dels gravadors que operaven a Tàrraco en temps de Galba i Vitel·li fou transferit a aquest segon taller monetari.

Retornant a la seca principal, cal distingir unes primeres emissions d'or i argent que duen la llegenda inusual IMP CAESAR AVG VESPASIANVS. Es tracta d'un petit grup de peces, que poden dur tres tipus de revers diferents, i que comparteixen uns pocs encunyats d'anvers. Un dels tipus de revers és HISPANIA. Aquest revers, i també el que du la llegenda PAX, apareixen en una sèrie de monedes dedicades al Diví August, i que són incloses entre les emissions de la Guerra Civil, també atribuïdes a Hispània (RIC 112, 114). Totes aquestes monedes semblen tenir el mateix origen i, de fet, Mattingly ja insinuava que seria més lògic catalogar-les entre les primeres emissions de Vespasià (BMCRE II, 68; Ehrhardt, 1997). Dels auris de Vespasià amb revers HISPANIA i PAX se'n conserva un al Museo Arqueológico Nacional, de Madrid, i d'un segon es té notícia d'haver estat en una antiga col·lecció madrilenya. El tercer dels reversos, MARS VLTOR enllaça amb una llegenda utilitzada sovint en el grup I de les monedes de la Guerra Civil, també atribuït a Hispània, mentre que la figura del déu Mart copia les emprades en les monedes de bronze de Vitel·li.

Un exemplar dels denaris amb revers MARS VLTOR fou inclòs en el RIC (2) dins

del grup de Tàrraco? (núm. 1299), però ara ha estat provisionalment traslladat al grup 3er de seques incertes occidentals d'aquest llibre (p. 243). La seva atribució és problemàtica. D'una banda presenta el mateix tipus d'inscripció i tipus que els altres denaris, i també presenta una llegenda d'anvers amb separacions amples i també amb punts entre les lletres. Però en canvi, l'acabament de la llegenda (VESPASIANVS AV) i la posició del coll del retrat no coincideixen amb cap altra peça de les atribuïdes a Tàrraco, ni tampoc, òbviament, s'ha pogut localitzar cap enllaç d'encunys amb aquestes. La seva classificació definitiva no es resoldrà fins que no disposem d'anàlisis metal·logràfics precisos i no coneguem la provinença geogràfica de la peça.

Després d'aquestes primeres emissions, que inclouen monedes a nom de Vespasià i a nom d'August Divinitzat, continuen les definitives a nom de l'emperador Flavi. Es tracta, per tant, de dos subgrups, un de preliminar, i un de definitiu. La raó de reunir-los i considerar-los producte d'un mateix taller monetari rau en el fet que comparteixen algunes particularitats estilístiques i tècniques remarcables. Comparteixen, sobretot, les ganes de fer ben visibles els punts que separen els títols a les llegendes, sobretot a l'anvers, on ara sempre són de l'estil IMP CAESAR VESPASIANVS AVG, com a Roma. Els anversos, i sovint els reversos, duen punts com a separadors de paraules de la llegenda, i això no succeeix en cap altra seca occidental del moment. Al seu torn, aquests auris i denaris comparteixen l'estil i la tipologia amb un grup de bronzes que ja Mattingly i Kraay (1954) atribuïen a Hispània per la seva similitud amb els bronzes de Galba i Vitel·li prèviament atribuïts a Tàrraco. Aquests bronzes hispànics de Vespasià es distingeixen fàcilment dels primers bronzes de la seca de Roma. Llurs llegendes d'anvers són diferents de les utilitzades a Roma, i els tipus representats als reversos tampoc coincideixen amb els bronzes romans, però en canvi, paradoxalment, sí que semblen copiats dels reversos de les monedes d'or i argent de Roma.

Per tant, és fàcil identificar aquest grup de bronzes de seca hispànica, perquè presenten una tipologia pròpia. En canvi, els auris i denaris relacionats amb aquests bronzes sí que duen les mateixes llegendes d'anvers i de revers que les emissions semblants de la seca de Roma. Això fa que sigui molt difícil identificar-los. Hom podria argumentar que totes aquestes monedes dubtoses pertanyen a la seca de Roma, i que les particularitats del seu estil s'explicarien per la gran varietat de tipus emprats als inicis de la seca de Roma. Però també està clar que si existeix un grup de bronzes ben definit, de procedència hispànica, és plausible pensar que el taller monetari que els produí també va poder batre moneda d'or i argent. En definitiva, aquests auris i denaris, que comparteixen uns tipus estandarditzats "romans", han pogut ser atribuïts a Hispània pel fet de presentar les característiques mencionades (estil dels retrats, presència de punts molt visibles) que són compartides per altres peces que tenen tipus de reversos singularment "hispànics".

Torno a insistir que els reversos representats en tots els metalls d'aquest segon

subgrup de monedes, atribuïdes a Tàrraco, es basen principalment en les emissions d'or i argent de la seca de Roma. Sembla que els tipus més habituals (habituals segons l'evidència numismàtica actual) van ser els tipus escollits per a ser copiats. Ara bé, cal remarcar que en aquesta seca de Tàrraco les llegendes de revers poden iniciar-se també a la part superior dreta del camp de la moneda, i no sempre, com és habitual, a la part inferior esquerra. També és molt interessant fer notar l'existència d'alguna llegenda singular, no emprada a Roma. Per exemple, un únic exemplar conservat a Madrid du la llegenda ROMA RENASC, i també hi ha uns auris i denaris amb les llegendes COS DESIG III TR POT o IMP V P P COS II DESIG III. Aquestes darreres monedes comparteixen encunyats d'anvers i també els enllacen amb d'altres que duen la llegenda usual a Roma COS ITER FORT RED. Les monedes amb COS DESIG III TR POT poden dur el tipus de l'*Aequitas*, normalment utilitzat a Roma, o bé el tipus de la *Pax*, que apareixia al primer subgrup de monedes que he assenyalat. Les monedes amb llegenda IMP V mostren un revers que només es coneix en altres monedes de bronze d'aquesta seca hispànica: es tracta de la figura de Roma, dempeus, presentant una estàtua de la Victòria a l'emperador Vespasià, també dempeus i recolzat sobre un ceptre. Aquest tipus apareix a les monedes de bronze, en forma de sestercis, acompanyat de la llegenda ROMA ET AVGVSTVS COS ITERVM TRIBVN POT. Cal datar totes aquestes monedes l'any 70, l'any del segon consulat de Vespasià. Un revers molt semblant a aquest disseny, de Roma i Vespasià dempeus, el trobem en un sesterci de la seca de Roma de finals del 70, que du la llegenda AETERNITAS P R i que mostra l'emperador rebent un *palladium* de la Victòria. També en un sesterci de l'any 71 apareix la mateixa representació, però amb la llegenda VICTORIA AVGVSTI. Aquests dos sestercis de la seca de Roma són extremadament rars, i només es coneix un encuny de cadascun dels reversos. El sesterci hispànic no és una còpia d'aquest tipus romà, ni tan sols es pot considerar una adaptació. Sembla més comprensible considerar-lo un tipus original produït a distància de Roma. Un exemplar d'aquesta emissió de sestercis pertany a la col·lecció municipal de València.

També és molt interessant el revers emprat en l'altre tipus de sesterci conegut per a aquesta seca de Tàrraco. Hi apareixen les figures dempeus dels cèsars Tit i Domicià. La llegenda copia les emprades en altres emissions d'auris i denaris que mostren els caps afrontats dels dos personatges. La representació de les dues figures és distinta a la que retrobem més endavant en altres emissions de Roma i Lió. Tit i Domicià es mostren en una posició molt semblant a la que prenen Vespasià i Roma en el sesterci comentat més amunt. A l'esquerra, Tit apareix vestit de militar i aguantant una Victòria; a la dreta, Domicià du una toga i aguanta un *palladium*. El disseny, imaginatiu, simbolitza el repartiment d'atribucions dels dos cèsars l'any 70, i hauria estat més lògic considerar-lo concebut des de la mateixa Roma, si no fos perquè el seu estil s'allunya del característic de la seca romana d'aquest període. Un dels dos exemplars cone-

guts d'aquest tipus de sesterci fou venut fa no gaires anys en subhasta pública amb la indicació que era “de probable origen hispànic”.

La resta de monedes de bronze d'aquest grup són exclusivament asos, que poden agrupar-se en dos conjunts. En el primer, les llegendes i els tipus són copiats dels tipus més corrents entre els auris i denaris de la seca de Roma. En el segon conjunt, la llegenda de l'anvers canvia i s'allarga a IMP CAESAR VESPASIANVS AVG PM TR P, mentre que les del revers incorporen la inscripció que ja he esmentat pròpia d'alguns auris de Tàrraco IMP V COS II P P DESIG III.

Totes les monedes d'aquest grup es poden explicar globalment com a una producció local, de moneda necessària per a la circulació, tant en bronze com en plata i or, acompanyada d'una reduïda producció commemorativa, especialment de sestercis, en honor als Flavis. Quelcom semblant succeeix a Roma a partir de l'any 71.

Seca hispànica secundària

Un segon i més reduït grup de denaris cal atribuir-lo també a una incerta seca hispànica. Es tracta d'unes monedes que havien estat atribuïdes a Tàrraco a les anteriors edicions del RIC i del BMCRE, però que presenten característiques que les separen del grup principal que acabo d'atribuir més amunt. Existeixen dos tipus de revers. L'un du una Victòria sobre un globus, i l'altre la *Libertas*. Ambdós tipus coincideixen a presentar un retrat que mira a l'esquerra. Del tipus de la Victòria, que és amb molta diferència el més comú dels dos, també es coneixen uns raríssims exemplars amb el retrat que mira a la dreta. L'atribució històrica a Tàrraco es fonamentava en la similitud del tipus de la Victòria amb uns auris de Vitel·li (RIC 15-16), i també amb la coincidència d'alguns retrats a l'esquerra en monedes de Galba i Vitel·li atribuïdes a aquesta seca. També el revers amb LIBERTAS PVBLICA apareix en monedes hispàniques de Galba, i els denaris amb la Victòria abunden en col·leccions privades espanyoles. Tot plegat afavoria l'atribució d'aquests dos denaris a la seca de Tàrraco. Ara sabem, però, que existeixen diferències raonables entre aquests denaris i les monedes atribuïdes a la seca principal i, que per tant, no solament cal separar-les de les anteriors, sinó que també potser caldria plantejar l'existència d'una segona seca hispànica en temps de Galba i Vitel·li.

Altres possibles emissions hispàniques

És possible que molts altres auris i denaris de principis del regnat de Vespasià siguin de fabricació hispànica. Algunes d'aquestes monedes, sovint molt rares, apareixen al RIC catalogades entre les “Emissions militars incertes” de principis de regnat. Només l'estil, junt amb la combinació d'encunys, podria distingir-les. Es tracta de

monedes rares, algunes són conegudes per un sol exemplar, i d'altres fins i tot presenten una legitimitat dubtosa. Són peces que no es poden atribuir clarament a una seca determinada, però que poden presentar detalls propers a alguna d'elles. Segurament, monedes d'aquests grups d'emissions incertes podrien ser atribuïdes a la seca de Roma, atesa la varietat tipològica de reversos i de retrats emprats en aquesta seca durant els primers mesos del regnat de Vespasià.

Dels grups d'emissions incertes que hem catalogat al nou RIC, val la pena destacar els núm. 2 a 5, que podrien tenir alguna relació amb la Hispània romana.

Del reconeixement a Mattingly a l'esperança dels nous anàlisis científics

Finalment, i com s'ha dit abans, val la pena comparar les atribucions actuals amb les que en el seu temps van ser catalogades com de Tàrraco al vell RIC i sobretot, al BMCRE, per Harold Mattingly. Moltes de les peces llistades aleshores van ser traslladades per Kraay a la seca de Roma a causa dels enllaços d'encunys. Giard féu el mateix amb altres emissions d'or i argent en el moment de la publicació del BNC, per bé que en aquest cas, el trasllat no se sostingué en l'estudi dels encunys. Ara restaurem algunes d'aquelles peces a Tàrraco i, per tant, reconeixem el gran mèrit intuïtiu de Mattingly. Apliquem-nos, però, la prudència que s'escau en una recerca complexa com aquesta. No hem de deixar cap atribució com a definitivament resolta, sempre esperant el flux de noves dades i investigacions. El nombre d'emissions d'incerta atribució és prou elevat per estar sempre disposats a rectificar i reconsiderar.

Per sort, un projecte en curs, a cura de Kevin Butcher i Matthew Ponting, permetrà resoldre molts dels dubtes que ara es plantegen. Es tracta d'establir la composició metàl·lica dels denaris del període comprès entre la Guerra Civil i el regnat de Trajà (68-112 dC).² Aquesta dada científica ens hauria de permetre precisar la correcta atribució dels denaris que ara hem atribuït bé a seques hispàniques, bé a seques incertes. Els resultats preliminars del seu estudi, prou encoratjadors, assenyalen que les monedes de plata de la Guerra Civil i de Vespasià que són atribuïdes a Hispània contenen una mica més de metall preciós que no pas les atribuïdes a seques de la Gàl·lia, i força argent més que no pas les atribuïdes a la seca de Roma. Del mateix estudi es desprèn que el contingut residual d'estany i zenc dels denaris hispànics els diferencia dels atribuïts a la Gàl·lia. Finalment, l'anàlisi dels isòtops de plom sembla ser un recurs esperançador de cara a trobar coincidències entre el tipus d'argent dels denaris estudiats i el tipus d'argent provinent de les mines hispàniques.

En el moment d'escriure aquest llibre les dades estadístiques necessàries provi-

2. Els dos investigadors van presentar una primera comunicació sobre aquest tema al XIVè Congrés Internacional de Numismàtica de Glasgow (del 31 d'agost al 3 de setembre del 2009) amb el títol: "The Roman Denarius in the First Century AD".

nents d'aquest projecte no són encara suficients per establir conclusions fermes, però us puc avançar que l'anàlisi d'una moneda de la seca hispànica secundària ha mostrat traces d'or i bismut coincidents amb altres monedes hispàniques analitzades; i que també dos denaris del grup 3 de seca incerta, un cop analitzats, han presentat característiques que no els allunyen d'un origen hispànic.

Espero i crec que, un cop s'hagin publicat els resultats d'aquest projecte, l'atribució tant de les monedes de seca hispànica com dels grups incerts es mostrarà abastable i clarificadora. Ho comprovarem ben aviat.

Cronologia històrica

68 dC	Abril	Galba, governador de la província Tarraconesa, és proclamat emperador a Cartago Nova. Inici de la Guerra Civil
	Octubre	Galba arriba a Roma
69 dC	2 de gener	Les legions del Rin proclamen emperador Vitel·li
	15 de gener	Otó es proclama emperador i Galba és assassinat a Roma
	16 d'abril	Otó se suïcida després de la derrota de Cremona. Poc després el Senat reconeix Vitel·li com a nou emperador
	1 de juliol	Tit (o Titus) Flavi Sabí Vespasià (Falacrina, Itàlia, 9 dC – Roma, 79 dC) és proclamat emperador a Alexandria
	19 de desembre	Incendi del Capitoli a Roma
	21 de desembre	Vitel·li és assassinat i el Senat romà reconeix Vespasià com a emperador
70 dC	26 de setembre	Tit, fill de Vespasià, pren Jerusalem
	Octubre	Vespasià arriba a Roma
71 dC	Juny	Celebració del triomf

Primeres titulacions de la família imperial dels Flavis

		Vespasià	Titus	Domicià
Imperator	I	69, 1 de juliol	71	
	II	69	71	
	III	70	72	
	IV	70	72	
	V	70	73	
	VI	71	73	
August		69, agost		
Consulat	I	51	70	71
	II / ITER	70	72	73
	DESIG III	70	73	74
	III	71	74	75
Tribunícia Potestat	I	69, 1 de juliol	71, 1 de juliol	–
	II	70	72	–
Pare de la Pàtria		70	–	–
Pontífex Màxim		70	–	–
Cèsar		–	69, 1 de juliol	69, 1 de juliol
Censor		73	73	–

Sistema monetari romà (segle I dC)

Or	Auri	=	25 denaris
	Quinari	=	12 ½ denaris
Argent	Denari	=	16 asos
	Quinari	=	8 asos
Llautó	Sesterci	=	4 asos
	Dupondi	=	2 asos
	Semis	=	2 quadrants
Coure	As	=	4 quadrants
	Quadrant		

Catàleg

La catalogació de les monedes segueix l'estructura emprada per Ian Carradice a la nova versió del volum II (1a part) del *Roman Imperial Coinage*, Londres, 2007.

Val la pena assenyalar unes poques modificacions respecte a aquella versió:

- La inclusió d'un tipus inèdit per a la seca principal (As-13) i la confirmació d'un altre tipus (As-14).
- La inclusió de quatre tipus inèdits d'origen incert (3-L, 3-N, 4-D i *varia*-D).
- La nova proposta de classificació d'alguns tipus incerts (3-O, *varia*-A, *varia*-B i *varia*-C).

Abreviatures utilitzades a les fonts**Museus i col·leccions**

- BMC: British Museum (Londres)
 BM adq: Adquisicions no publicades del British Museum (Londres)
 BM(f): Arxius fotogràfics del British Museum (Londres)
 BNP: Bibliothèque Nationale (París)
 CET: Col·lecció Espona. Ajuntament de Terrassa
 CMV: Col·lecció Municipal de València
 CUV: Col·lecció de la Universitat de València
 G: Hunterian Museum (Glasgow)
 GNC: Gabinet Numismàtic de Catalunya (Barcelona)
 IVDJ: Instituto Valencia de Don Juan (Madrid)
 MAN: Museo Arqueológico Nacional (Madrid)
 MANT: Museu Arqueològic Nacional (Tarragona)
 MC: Museu Cerralbo (Madrid)
 MCM: Museo de la Casa de Moneda (Madrid)
 MEV: Museu Episcopal de Vic
 ML: Museo de León
 MP: Museu del Palau de Peralada
 MZ: Museo Provincial de Zaragoza
 O: Ashmolean Museum (Oxford)
 V: Kunsthistorisches Museum (Viena)

Arxius d'investigadors

- AB: Arxiu Jaume Benages (Tarragona)
 AC: Arxiu Ian Carradice (St. Andrews)
 AS: Arxiu Xavier Sanahuja (Reus)
 AV: Arxiu Leandre Villaronga (Barcelona)

Publicacions

- BMRC: Harold Mattingly. Coins of the Roman Empire in the British Museum. Vol. II: Vespasian to Domitian. Londres. 1930.
 BNP: Jean-Baptiste Giard. Monnaies de l'Empire romain. III Du soulèvement de 68 après J.-C. à Nerva. Catalogue. Bibliothèque Nationale de France-Poinçon Numismatique, París. 1998.
 NC: *Numismatic Chronicle*, Londres.

Informació tècnica. Estudi i estimació del nombre d'encunyys

L'estudi del nombre d'encunyys utilitzats ens permet aproximar-nos al volum de producció monetària de l'emissió. Es tractarà sempre d'obtenir uns resultats aproximatius, mai massa precisos. És impossible endevinar el nombre de monedes fabricades. El nombre mitjà de monedes fabricades per un sol encuny varia entre 10.000 i 30.000 segons els diversos autors.

L'estimació del nombre d'encunyys utilitzat en una emissió l'hem calculat a partir dels mètodes de Carter³ i de Goods.⁴

$$\text{Carter: } \frac{C \times D}{(N1 \times C) - (N2 \times D)}$$

$$\text{Goods: } \frac{C \times D}{C - f_1}$$

C: Nombre de monedes estudiades

D: Nombre d'encunyys diferents identificats

f_1 : Nombre de monedes conegudes per un sol encuny

N: Valor constant aplicat per Carter segons el nombre de repeticions localitzades dels encunyys:

<u>C/D</u>	<u>N1</u>	<u>N2</u>
menys de 2	1,214	1,197
entre 2 i 3	1,124	1,016
més de 3	1,069	0,843

Hem seguit la proposta de Leandre Villaronga⁵ que considera que si la formula C/D és igual o superior a sis podem admetre conèixer tots els encunyys utilitzats. No hem calculat l'estimació d'encunyys en aquelles emissions conegudes en menys de quatre exemplars.

3. Mètode simplificat de 1983: Carter. "A simplified method for calculating the original number of dies from die link statistics", a *Museum Notes* 28, 1983, p. 195-206.

4. Goods. "The population frequencies of species and the estimation of population parameters", *Biometrika* 40, 1953, p. 237-264.

5. Villaronga, L. *Estadística aplicada a la numismàtica*, Barcelona, 1985.

Seca de Tàrraco

Grup 1: Tipus propers a Galba (69 dC)

Auris i denaris

Els denaris i els auris atribuïts a la seca de Tàrraco poden encabir-se en dos grups estilístics. El primer grup comparteix similituds amb algunes emissions de la Guerra Civil atribuïdes a Hispània, per tant, cal considerar-lo anterior en el temps.

Característiques generals del grup

Les llegendes comencen sempre a les 6 o 7 hores, segons les agulles del rellotge. La posició horària del revers respecte a l'anvers sol ser entre les 5 i les 6 hores. El diàmetre oscil·la entre els 18 i els 21 mm per als auris i entre 17 i 19 mm per als denaris. Algun cospell presenta la forma ovalada. Totes les monedes d'aquest grup presenten punts com a separadors de paraules.

Els tipus coneguts són els següents:

Llegendes d'anvers:

– IMP CAESAR AVG VESPASIANVS

Tipus del revers:

– HISPANIA (Hispània)	RHI
– MARS VLTOR (Mart)	RMA
– PAX (Pau)	RPA

El tipus *Pax* només es coneix en forma d'auri, mentre que els altres dos existeixen tant en auri com en denari. Es tracta sempre de monedes molt rares, conegudes per pocs exemplars, sobretot en el cas dels denaris.

Existeix també una sèrie de monedes atribuïdes a la Guerra Civil dels anys 68-69 dC que cal relacionar amb aquest primer grup de monedes de Vespasià. Es tracta d'auris i denaris que duen el retrat d'August divinitzat. Els encunyats del revers semblen fets de la mateixa mà, i per tant, els hem inclòs en el catàleg com a complement del grup.

Els tipus coneguts d'aquesta sèrie són:

Llegendes d'anvers:

– DIVVS AVGVSTVS

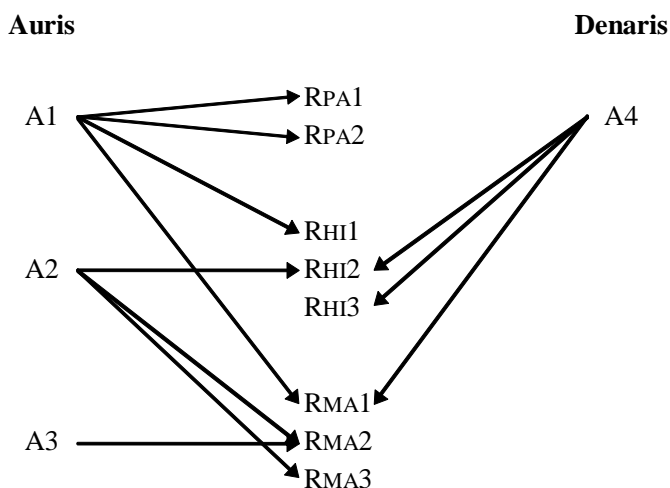
Tipus del revers:

- HISPANIA (Hispania)	RHI
- PAX (Pau)	RPA
- SENATVS P Q ROMANVS	RSE

La informació estadística de tot el grup és la que segueix:

C: Monedes estudiades	C/DA: Peces per encuny d'anvers
DA: Encunys d'anvers identificats	C/DR: Peces per encuny de revers
DR: Encunys de revers identificats	

Vespasià	C	DA	DR	C/DA	C/DR	Encunys estimats d'anvers	Encunys estimats de revers
Auris	15	3	7	5,00	2,14	3-4	8-11
Denaris	3	1	3	3,00	1,00	?	?
GLOBAL	18	4	8	4,50	2,25	4-5	10-12

Dos dels encunys de revers que coneixem van ser utilitzats per fabricar auris i denaris simultàniament. Aquesta circumstància, en canvi, no es dona en la sèrie de monedes que duen el retrat d'August divinitzat.

August divinitzat	C	DA	DR	C/DA	C/DR	Encunys estimats d'anvers	Encunys estimats de revers
Auris	8	3	4	2,67	2,00	3-4	5-7
Denaris	4	2	2	2,00	2,00	2-3	2-3
GLOBAL	12	5	6	2,40	2,00	5-7	7-10

AURIS a nom de Vespasià
Au-1**RIC II.1 (2007) 1295****a/ IMP • CAESAR • AVG • VESPASIANVS****Cap llorejat a la dreta****r/ HISPANIA**

Hispania dempeus a l'esquerra; amb la mà dreta estesa sosté unes espigues de blat, amb el braç esquerre sosté una llança, a l'esquena du penjat un escut.

Referències: Cohen (1880) 201; RIC (1926) 256

Exemplars observats: 3

Encunys d'anvers: 2 (A1, A2)

Encunys de revers: 2 (RHI1, RHI2)

Encunys compartits: A1 amb auri Au-2 (Mars Vltor)

A1 amb auri Au-3 (Pax)

A2 amb auri Au-2 (Mars Vltor)

RHI2 amb denari D-1 (Hispania)

	Pes	Encunys	Font
Au-1.1	7,29 g	A1 RHI1	O
Au-1.2	7,22 g	A2 RHI2	BNP 311
Au-1.3		A2 RHI2	Calicó (2003) 637a

Similituds de revers

D'aquesta mateixa època existeixen altres emissions d'auris i denaris amb la llegenda i/o amb la figura d'Hispania, totes datades entre 68 i 70 dC. Ara bé, la manera de representar-la, duent un escut penjat a l'esquena, és característica i pròpia d'aquesta emissió. A nom de Vespasià també existeixen denaris, algun dels quals comparteix el mateix encuny de revers (vegeu tipus D-1).

Alguns dels auris duen el mateix tipus de revers però amb l'anvers dedicat al Diví August. Pot ser que l'emissió de totes aquestes monedes fos paral·lela, però nosaltres

hem considerat immediatament anteriors les dedicades al primer dels emperadors. Els catàlegs les situen entre les emissions hispàniques de la Guerra Civil. Els encunys són prou semblants per considerar-los provinents de la mateixa mà (vegeu més endavant tipus Au-A).

Significat del revers

La *Hispania Tarraconensis* jugà un paper decisiu durant la Guerra Civil del 68-69 dC. Galba n'era el governador quan fou proclamat emperador a Cartago Nova. Un dels instigadors del cop fou Juli Víndex, governador a la *Gallia Lugdunensis* el qual, però, no comptava amb l'aprovació de la ciutat de Lió. Precisament, aquesta darrera dada ha estat utilitzada per explicar el tancament temporal de la seca de Lugdunum i l'obertura a correuita de diversos tallers al sud de la Gàl·lia (potser a Nimes) i també a la Tarraconesa. El revers de la Hispània assenyala l'adhesió de la província a Galba primer, i a Vespasià després. A les monedes de Galba, la figura d'Hispània apareix amb una llança i amb un escut que protegeix part del cos. A les de Vespasià, en canvi, l'escut el du penjat a l'espatlla i aquest detall ens podria fer pensar que la guerra ja havia quedat enrere. Si fos certa aquesta suposició, caldria situar les emissions a nom del diví August un cop ja havien cessat les hostilitats, poc abans o els primers mesos de reconeixement del nou emperador flavi a Hispània.

1.1

1.2

1.3

Au-2**RIC II.1 (2007) 1297****a/ IMP • CAESAR • AVG • VESPASIANVS****Cap llorejat a la dreta****r/ MARS VLTOR** (en dues línies paral·leles verticals, començant dalt a la dreta)**Mart avançant a la dreta; amb la mà esquerra sosté una àliga legionària recolzada sobre l'espatlla, amb la mà dreta sosté una llança**

Referències: Cohen (1880) 270; RIC (1926) 257; BMCRE (1930) 350

Exemplars observats: 10

Encunys d'anvers: 3 (A1, A2, A3)

Encunys de revers: 3 (RMA1, RMA2, RMA3)

Encunys compartits: A1 amb auri Au-1 (Hispania)

A1 amb auri Au-3 (Pax)

A2 amb auri Au-1 (Hispania)

RMA1 amb denari D-2 (Mars Vltor)

	Pes	Encunys	Font
Au-2.1	7,30 g	A2 Rma3	Rauch (23/06/2008)
Au-2.2	7,19 g	A3 Rma2	Stack's (12/01/2009)
Au-2.3		A2 Rma2	Glendining (17/01/1951)
Au-2.4		A2 Rma3	Glendining (11/1925, Ex Col. I. Soler, Madrid)
Au-2.5	7,19 g	A2 Rma2	BMC
Au-2.6	7,13 g	A1 Rma1	BNP 312
Au-2.7	7,23 g	A2 Rma3	AB
Au-2.8	7,21 g	A3 Rma2	Vinchon (28/02/1972)
Au-2.9	7,18 g	A1 Rma1	Künker (28/09/2006)
Au-2.10		A2 Rma3	Calicó (2003) 651

Similituds i significat del revers

El mateix revers, i de vegades els mateixos encunys, els trobem utilitzats en denaris d'aquesta mateixa seca (vegeu més avall el tipus D-2). *Mars Vltor* també apareix en denaris de seca incerta d'origen occidental (vegeu la discussió més avall, p. 244-246) i en algunes emissions anònimes d'auris i denaris de la Guerra Civil, sempre

atribuïdes a Hispània o a la Gàl·lia, encara que en aquests casos Mart fou representat amb un escut en lloc d'un estendard.

Significat del revers

La llegenda MARS VLTOR es refereix al Mart Vengador. Octavi August havia fet dedicar un temple a aquesta divinitat, a Roma, per tal de celebrar la derrota dels assassins de Cèsar. Durant la Guerra Civil del 68-69 dC, quan l'esperit restauracionista reivindicava la figura del primer dels emperadors, la representació d'un renovat Mart vengador podria ser adient entre els partidaris de Galba per a invocar el càstig dels seus assassins. Així, aquesta representació utilitzada durant els darrers mesos de la guerra fou continuada per Vespasià, que voluntàriament honorà la figura de Galba.

2.1

2.2

2.3

2.4

2.5

2.6

2.7

2.8

2.9

2.10

Au-3**RIC II.1 (2007) 1300****a/ IMP • CAESAR • AVG • VESPASIANVS****Cap llorejat a la dreta****r/ PAX****La Pau dempeus a l'esquerra; amb la mà dreta estesa sosté unes branques, amb el braç esquerre sosté un caduceu**

Referències: RIC (1926) 256; BMCRE (1930) 351

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A1)

Encunys de revers: 2 (RPA1, RPA2)

Encunys compartits: A1 amb auri Au-1 (Hispania)

A1 amb auri Au-3 (Pax)

	Pes	Encunys		Font
Au-3.1	7,26 g	A1	RPA1	BMC
Au-3.2		A1	RPA2	MAN

Similituds de revers

El revers amb la Pau dempeus no fou utilitzat ni per Galba ni per Vitel·li. La seca de Roma encunyà a nom d'Otó alguns auris amb aquesta figura però amb la llegenda PAX ORBIS TERRARVM. L'escurçament de la llegenda del revers és ben inusual i característica d'algunes emissions hispàniques o gal·les del temps de la Guerra Civil. Cap altra seca va entre monedes amb un revers similar en temps de Vespasià.

Significat del revers

La invocació de la Pau per part de Vespasià és un recurs propagandístic lògic després d'haver passat la Guerra Civil. A diferència de la Victòria, o de Mart, la Pau no identifica l'enemic batut, sinó que proposa la reconciliació i l'estabilitat.

3.1

3.2

DENARIS a nom de Vespasià
D-1**RIC II.1 (2007) 1296****a/ IMP • CAESAR • AVG • VESPASIANVS****Cap llorejat a la dreta****r/ HISPANIA****Hispania dempeus a l'esquerra; amb la mà dreta estesa sosté unes espigues de blat, amb el braç esquerre sosté una llança, a l'esquena du penjat un escut**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A4)

Encunys de revers: 2 (RHI2, RHI3)

Encunys compartits: A4 amb denari D-2 (Mars Vltor)
RHI2 amb auri Au-1 (Hispania)

	Pes	Encunys	Font
D-1.1		A4 RHI3	AS
D-1.2		A4 RHI2	BM adq 2002

Similituds i significat del revers

Vegeu l'explicació a les p. 100-101. El revers de la Hispània fou també utilitzat durant el regnat de Galba. La figura A mostra un exemple d'encunyació hispànica on es pot apreciar la distinta posició de l'escut en la figura del revers.

A Ancient Auction House (Ebay 05/10/2004)

1.1

1.2

GALBA. TÀRRACO

D-2**RIC II.1 (2007) 1298****a/ IMP • CAESAR • AVG • VESPASIANVS****Cap llorejat a la dreta****r/ MARS VLTOR** (en dues línies paral·leles verticals, començant dalt a la dreta)**Mart avançant a la dreta; amb la mà esquerra sosté una àliga legionària recolzada sobre l'espatlla, amb la mà dreta sosté una llança**

Referències: Cohen (1880) 271; RIC (1926) 257

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A4)

Encunys de revers: 1 (RMA1)

Encunys compartits: A4 amb denari D-1 (Hispania)

RMA1 amb auri Au-2 (Mars Vltor)

	Pes	Encunys	Font
D-2.1		A4 RMA1	BNP 313

Similituds i significat del revers

Vegeu l'explicació a les p. 103-104. El denari amb la llegenda inusual d'anvers VESPASIANVS AV ha estat traslladat al grup 3 d'incertes (vegeu p. 244-246).

2.1

AURIS i DENARIS a nom d'August divinitzat
--

És gairebé segur que l'emissió de les monedes a nom de Vespasià fou consecutiva o fins i tot simultània a l'emissió de monedes a nom del Diví August. De moment no catalogarem les monedes que segueixen com a pertanyents al regnat de Vespasià, sinó que les considerarem encara del període immediatament anterior. Per això no els hem donat número. Hem cregut, però, que val la pena mostrar-les i assenyalar els encunyats identificats, cap dels quals enllaça amb les monedes a nom de Vespasià.

Els denaris duen la llegenda SENATVS P · Q · ROMANVS. El tipus del revers no és conegut per a Vespasià, i la inclusió en aquest apartat és molt més incerta que en el cas dels auris. És cert que almenys un encuny du globus al final del coll del retrat, i també que apareixen punts de separació de paraules al revers. Les recents anàlisis, anteriorment esmentades, de Butcher i Ponting, han mostrat que un exemplar d'aquesta sèrie conté un 94,4% d'argent, que és un percentatge molt proper al que mostra un altre denari de la seca hispànica incerta (tipus D-10). En canvi, l'anàlisi de les traces elementals relaciona el denari DIVVS AVGVSTVS amb altres emissions atribuïdes a la Gàl·lia en el període 68-69 dC, i no pas amb d'altres emissions d'origen hispànic. D'aquests denaris també existeixen unes imitacions tosques, de pes més baix, que assenyalen una pràctica tampoc repertoriada a Hispània.

Au-A

a/ DIVVS - AVGVSTVS (començant dalt a l'esquerra, lectura contrària a les agulles del rellotge)

Cap radiat a la dreta**r/ HISPANIA****El mateix revers que l'auri-1 i el denari-1**

Referències: Cohen (1880) 109; RIC (1926) 112

	Pes	Encunyats	Font
Au-A.1	7,09 g	Aa RHIA	BNP 63
Au-A.2		Aa RHIB	Calicó (2003) 451
Au-A.3		Ab RHIB	Leu (15/05/1991)
Au-A.4	6,95 g	Ac RHIB	BNP 64
Au-A.5			Berlín
Au-A.6			Copenhaguen

A.1

A.2

A.3

A.4

Au-B**a/ DIVVS - AVGVSTVS**

El mateix anvers que l'anterior

r/ PAX

El mateix revers que l'auri-3

Referències: RIC (1926) 114; BMRCE (1930) 58⁶

	Pes	Encunys	Font
Au-B.1	7,17 g	Aa RPAA	BMC
Au-B.2		Ac RPAB	Calicó (2003) 454
Au-B.3		Ac RPAB	RCV (2000) 2068
Au-B.4	7,07 g	Aa RPAA	BNP 65

B.1

B.2

B.3

B.4

6. AL BMRCE surt descrit el revers com a PAX P R de manera dubitativa, ateses unes marques que sembla que es veuen a la moneda, i que ara cal desestimar.

D-A**a/ DIVVS - AVGVSTVS**

El mateix anvers que l'anterior. A l'encuny Ae el retrat d'un globus a la part inferior del coll

r/ SENATVS - P · Q · ROMANVS

La Victòria avança cap a l'esquerra i sosté amb la mà dreta un escut amb la inscripció VI-AV en dues línies

Referències: Cohen (1880) 254; RIC (1926) 116; BMRCE (1930) 59

	Pes	Encunys		Font
D-A.1	3,30 g	Ad	RSEA	BMC
D-A.2	3,43 g	Ae	RSEB	Baldwin's (02/05/2006)
D-A.3	3,38 g	Ad	RSEA	Lanz (27/05/2002)
D-A.4	3,26 g	Ae	RSEB	BNP 69

Imitacions:

D-A.5	2,85 g	Ai1	RSEi1	BNP 68
D-A.6	2,80 g	Ai2	RSEi2	BNP 70

A.1

A.2

A.3

A.4

A.5

A.6

Seca de Tàrraco

Grup 2: Tipus propis (69-70 dC)

Auris, denaris, sestercis i asos

Taula de tipus i llegendes

ANVERSOS	AURIS	DENARIS	SESTERCIS	ASOS
IMP CAESAR VESPASIANVS AVG	X	X	X	X
IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P	X			X
REVERSOS	AURIS	DENARIS	SESTERCIS	ASOS
CAESAR AVG F COS CAESAR AVG F PR	X	X		X
COS DESIG III TR POT (Equitat)	X	X		X
COS ITER FORT RED (Fortuna)	X	X		X
COS ITER TR POT (Equitat)				X
COS ITER TR POT (Mart)				X
COS ITER TR POT (Neptú)	X	X		X
COS ITER TR POT (Pau assegurada)	X			X
COS ITER TR POT (Pau dempeus)	X			
IMP V P P COS II DESIG III (Equitat)				X
IMP V P P COS II DESIG III (Mart)				X
IMP V P P COS II DESIG III (Roma i Vespasià)	X			
IMP V P P COS II DESIG III FORT RED				X
IVDAEA (Judea captiva)	X			X
ROMA ET AVGVSTVS COS ITERVM TRIBVN POT			X	
ROMA RENASC		X		
TITVS CAESAR AVG F COS DOMITIAN CAESAR AVG F PR			X	
TITVS ET DOMITIANVS CAES PRIN IVVEN		X		
TR POT COS ITER (Mart)				X
TR POT COS ITER (Neptú)		X		

El segon grup de monedes atribuït a la seca de Tàrraco presenta uns tipus propis que l'allunyen dels referents anteriors, però que també els separen de les emissions coetànies de Roma i Lugdunum. Aquest grup el conformen auris, denaris, sestercis i asos. Els retrats de Vespasià, però sobretot els tipus emprats en els reversos, assenyalen les similituds entre les principals denominacions encunyades: auris, denaris i asos

2.1 Característiques generals del grup (auris)

Les llegendes comencen a les 6 o 7 hores, segons les agulles del rellotge. La posició horària del revers respecte a l'anvers sol ser entre les 5 i les 6 hores. El diàmetre oscil·la entre els 18 i els 21 mm. Algun cospell presenta la forma ovalada. Tots els auris presenten punts com a separadors de paraules, per bé que en molts casos només s'aprecien en una de les dues cares.

Totes les monedes d'aquest grup són molt rares.

Les llegendes repertoriades són:

Llegenda d'anvers: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG

Tipus del revers:

– CAESAR AVG F COS CAESAR AVG F PR (Titus i Domicià)	RCA
– COS DESIG III TR POT (Equitat)	RCOE
– COS ITER FORT RED (Fortuna)	RCOF
– COS ITER TR POT (Neptú)	RCON
– COS ITER TR POT (Pau assegurada)	RCOPA
– COS ITER TR POT (Pau dempeus)	RCOPD
– IMP V P P COS II DESIG III (Roma i Vespasià)	RIMR
– IVDAEA (Judea captiva)	RIV

Llegenda d'anvers: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P

Tipus del revers:

– COS ITER TR POT (Pau assegurada)	RCOPA**
– COS ITER TR POT (Pau dempeus)	RCOPD**

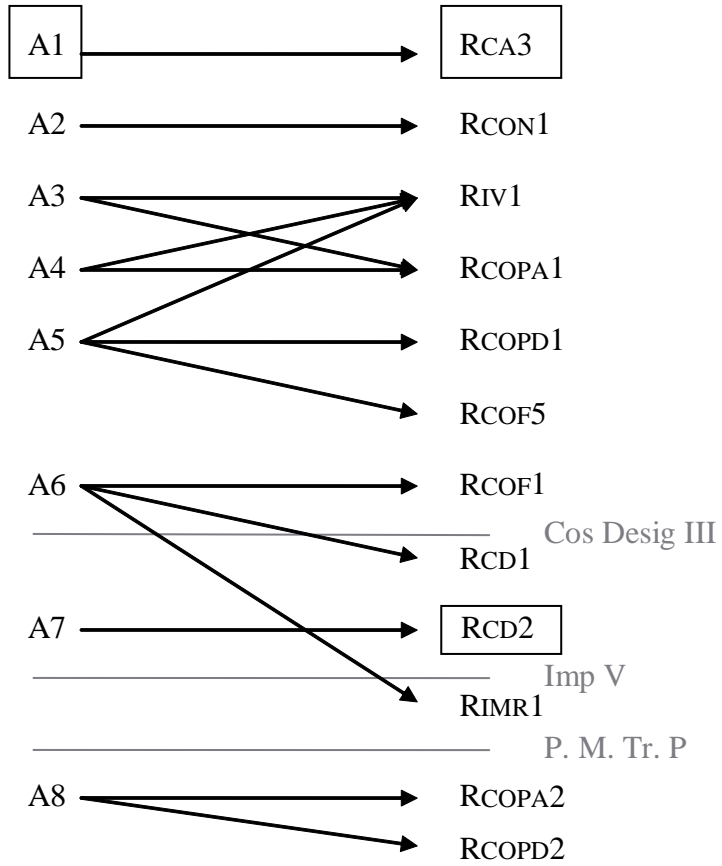
La informació estadística de tot el grup és la que segueix:

C:	Monedes estudiades	C/DA:	Peces per encuny d'anvers
DA:	Encunys d'anvers identificats	C/DR:	Peces per encuny de revers
DR:	Encunys de revers identificats		

AURIS	C	DA	DR	C/DA	C/DR	Encunys estimats d'anvers	Encunys estimats de revers
RCA	2	2	1	1,00	2,00	?	?
RCD	2	2	2	1,00	1,00	?	?
RCOF	2	2	2	1,00	1,00	?	?
RCON	2	1	1	2,00	2,00	?	?
RCOPA	3	2	1	1,50	3,00	?	1-2
RCOPD	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RIMR	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RIV	6	3	1	2,00	6,00	3-5	1
RCOPA **	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RCOPD **	1	1	1	1,00	1,00	?	?
GLOBAL	21	8	12	2,63	1,75	8-11	18-20

Els enllaços d'encuny localitzats són escassos i per tant, un índex seriós que la població de monedes estudiades és poc significativa. Les sèries dels auris i els denaris de tipus propi de la seca de Tàrraco són, amb diferència, les menys conegudes entre les publicades en aquest llibre. Caldrà continuar la recerca de nous exemplars que ens permetin millorar l'atribució d'aquestes rares emissions.

L'encuny d'anvers A1 i els encunys de revers RCA3 i RCD2 foren utilitzats també en els denaris. Vegeu tipus D-3 i D-4 més endavant.

2.2 Característiques generals del grup (denaris)

Com passa amb els auris, els denaris d'aquest grup propi presenten llegendes que comencen a les 6 o 7 hores, segons les agulles del rellotge, excepte en un sol cas. La posició horària del revers respecte a l'anvers sol ser entre les 5 i les 6 hores. El diàmetre oscil·la entre els 18 i els 20 mm. Algun cospell presenta la forma ovalada.

Alguns denaris presenten punts com a separadors de paraules, a vegades només s'aprecien en una de les dues cares, d'altres no duen punts en cap dels costats.

Es tracta de monedes raríssimes, conegudes per poquíssims exemplars, excepte en el cas del denari amb el retrat dels cèsars Tit i Domicià al revers. És probable que en el futur apareguin nous tipus de revers i nous exemples dels tipus ja coneguts.

Les llegendes identificades són:

Llegenda d'anvers: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG

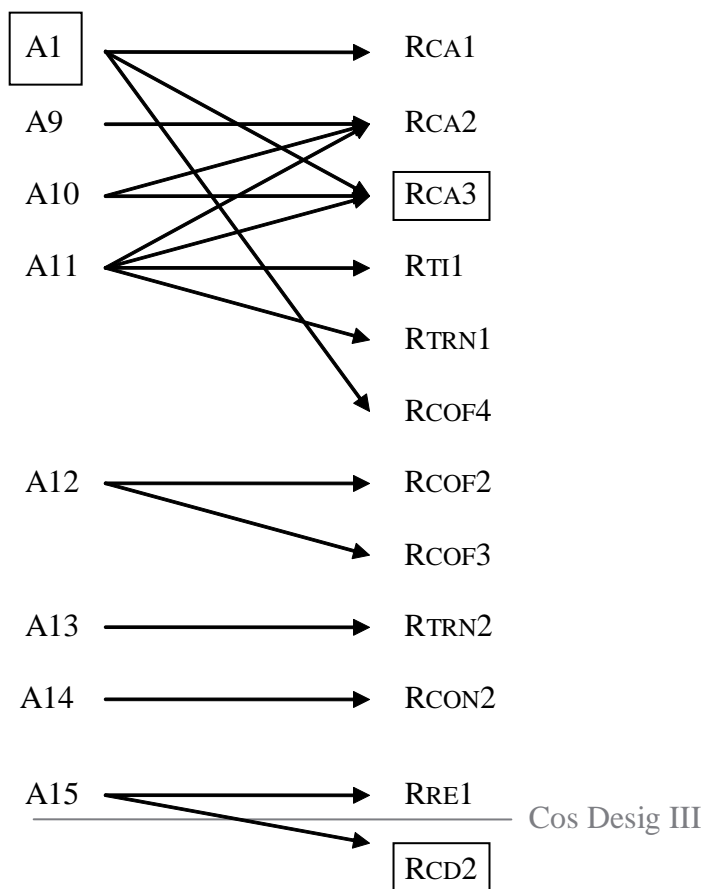
Tipus del revers:

– CAESAR AVG F COS CAESAR AVG F PR (Titus i Domicià)	RCA
– COS DESIG III TR POT (Equitat)	RCD
– COS ITER FORT RED (Fortuna)	RCOF
– COS ITER TR POT (Neptú)	RCON
– TR POT COS ITER (Neptú)	RTRN
– ROMA RENASC (Roma)	RRE
– TITVS ET DOMITIANVS CAES PRIN IVVEN (Titus i Domicià)	RTI

La informació estadística dels denaris d'aquest grup és la que segueix:

C:	Monedes estudiades	C/DA:	Peces per encuny d'anvers
DA:	Encunys d'anvers identificats	C/DR:	Peces per encuny de revers
DR:	Encunys de revers identificats		

DENARIS	C	DA	DR	C/DA	C/DR	Encunys estimats d'anvers	Encunys estimats de revers
RCA	12	4	3	3,00	4,00	4-5	3-4
RCD	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RCOF	3	2	3	1,50	1,00	?	?
RCON	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RTRN	2	2	2	1,00	1,00	?	?
RRE	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RTI	1	1	1	1,00	1,00	?	?
GLOBAL	21	8	12	2,63	1,75	9-11	21-22

L'encuny d'anvers A1 i els encunys de revers RCA3 i RCD2 foren utilitzats també en els auris. Vegeu tipus Au-4 i Au-5 a les pàgines precedents.

És obvi que la informació estadística del grup de denaris és insuficient. Caldrà trobar nous exemples que ajudin a comprendre la successió d'aquestes emissions.

2.3 Característiques generals del grup (sestercis)

No es coneixen sestercis de Galba ni de Vitel·li encunyats a Tàrraco. Aquesta denominació no entrava dins el programa d'emissions normalitzades per circular. Amb Vespasià passa el mateix, però en aquest cas coneixem uns raríssims sestercis que, atès el tarannà dels seus reversos, cal considerar més aviat una emissió commemorativa d'homenatge a Vespasià i els seus fills, més que no pas emissions generals de circulació.

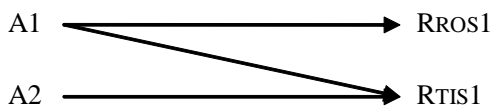
Els quatre exemplars que hem localitzat corresponen a dos tipus diferents. Els anversos duen la llegenda IMP CAESAR VESPASIANVS AVG, i els dos reversos coneguts són::

- TITVS CAESAR AVG F COS DOMITIAN CAESAR AVG F PR
Titus i Domicià dempeus, afrontats. RROS
- ROMA ET AVGVSTVS COS ITERVM TRIBVN POT
Roma i Vespasià dempeus, afrontats. RTIS

El diàmetre de les monedes oscil·la entre els 35 i els 37 mm. Solen tenir el revers posicionat entre les 5 i les 6 hores respecte a l'anvers.

Pel que fa a l'estil, cal destacar la presència de punts com a separadors de les paraules de la llegenda i també que el retrat de Vespasià du un globus al final del coll, tal com apareix a les monedes hispàniques de Galba i Vitel·li, o com apareix a les emissions de Lugdunum de Neró i Vespasià. L'estil dels retrats és peculiar i no s'assembla massa als empremtats als asos o a les monedes d'or i argent.

L'enllaç d'encunys de les peces conegudes és:

2.4 Característiques generals del grup (asos)

L'any 1930, Harold Mattingly només va poder catalogar quatre asos diferents d'aquesta sèrie hispànica al BMCRE i al RIC. Ara n'hem localitzat divuit tipus. D'aquests, setze han pogut ser incorporats a temps al nou RIC II.1 (2007), un altre hi surt esmentat a peu de pàgina, i el darrer tipus és completament inèdit.

Hem pogut examinar, de vegades només visualment, prop d'un centenar d'exemplars. Quantitativament, dels divuit tipus identificats, disset es poden considerar molt rars dins el context de la moneda romana de curs general. Només un (el tipus As-18) sembla que és de fabricació més abundant, atès que hem pogut observar més de vint exemplars.

L'estil i els reversos d'aquests asos els relacionen amb els auris i denaris descrits anteriorment. Tots els asos d'aquest grup solen tenir el revers posicionat entre les 5 i les 6 hores respecte a l'anvers. És habitual la presència de punts com a separadors de les paraules de la llegenda. El diàmetre de les monedes oscil·la entre els 26 i els 29 mm. Molts exemplars presenten un cospell lleugerament ovalat.

Cal distingir dues varietats de llegenda d'anvers.

Grup 1: Llegenda IMP CAESAR VESPASIANVS AVG, que comprèn els reversos:

– CAESAR AVG F COS CAESAR AVG F PR (Titus i Domicià)	RCAA
– COS DESIG III TR POT (Equitat)	RCDA
– COS ITER FORT RED (Fortuna)	RCOFA
– COS ITER TR POT (Equitat)	RCOAA
– COS ITER TR POT (Mart)	RCOMA
– TR POT COS ITER (Mart)	RTRMA
– COS ITER TR POT (Neptú)	RCONA
– COS ITER TR POT (Pau)	RCOPA
– IMP V P P COS II DESIG III (Equitat)	RIMAA
– IMP V P P COS II DESIG III (Mart)	RIMMA
– IMP V P P COS II DESIG III FORT RED (Fortuna)	RIMFA
– IVDAEA (Judea captiva)	RIVA

Grup 2: Llegenda IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P, que comprèn els reversos:

– COS DESIG III TR POT (Equitat)	RCDA**
– COS ITER FORT RED (Fortuna)	RCOFA**

– COS ITER TR POT (Equitat)	RCOAA**
– IMP V P P COS II DESIG III (Equitat)	RIMAA**
– IMP V P P COS II DESIG III (Mart)	RIMMA**
– IMP V P P COS II DESIG III FORT RED (Fortuna)	RIMFA**

C:	Monedes estudiades	C/DA:	Peces per encuny d'anvers
DA:	Encunys d'anvers identificats	C/DR:	Peces per encuny de revers
DR:	Encunys de revers identificats		

ASOS	C	DA	DR	C/DA	C/DR	Encunys estimats d'anvers	Encunys estimats de revers
RCAA	8	2	1	4,00	8,00	2	1
RCDA	2	2	2	1,00	1,00	?	?
RCOFA	13	5	6	2,60	2,17	5-7	8-9
RCOAA	2	1	1	2,00	2,00	?	?
RCOMA	2	1	1	2,00	2,00	?	?
RTRMA	6	1	1	6,00	6,00	1	1
RCONA	4	2	1	2,00	4,00	2-3	1-2
RCOPA	5	3	2	1,67	2,50	4-6	2-3
RIMAA	5	1	2	5,00	2,50	5-6	2-3
RIMMA	3	2	2	1,50	1,50	?	?
RIMFA	4	2	2	2,00	2,00	2-3	2-3
RIVA	4	1	1	4,00	4,00	1-2	1-2
RCDA**	1	1	1	1,00	1,00	?	?
RCOFA**	2	2	1	1,00	2,00	?	?
RCOAA**	4	2	1	2,00	4,00	2-3	1-2
RIMAA**	10	4	5	2,25	1,80	5-6	6-8
RIMMA**	6	2	2	2,50	2,50	2-3	2-3
RIMFA**	21	7	6	2,71	3,17	7-9	6-7
GLOBAL	102	17	32	6,00	3,19	17-18	33-40

Hem localitzat disset encunys d'anvers. Atès l'aprofitament observat dels encunys sembla que es demostra que el conjunt d'asos fou batut en un marge breu de temps i

de manera continuada, combinant reversos diferents al mateix temps. Els encunys d'anvers s'ordenen de la manera següent:

Un primer grup d'encunys, presumiblement els utilitzats en primer lloc, duen la llegenda curta i només es combinen amb reversos del segon consolat de Vespasià:

A1	→ RCAA1 (2)	A2	→ RCAA1 (6) RCOFA2 (1) RCOFA6 (1) RCOMA1 (2) RCONA1 (3) RCOPA1 (1)	A3	→ RCOFA2 (2) RCOFA3 (2) RIVA (4)
A4	→ RCOFA1 (1) RCOFA2 (1) RCOFA5 (3)	A5	→ RCOFA1 (1) RCOFA5 (1)	A6	→ RCOAA1 (2) RCONA1 (3) RCOPA1 (1)

El revers més utilitzat d'aquest primer grup és el de la Fortuna (RCOFA), que presenta sis encunys diferents coneguts, mentre que la resta de tipus només són coneguts per un o dos encunys de revers.

Els encunys A7, A8 i A9 continuen duent la llegenda curta d'anvers, però es combinen tant amb reversos del segon consolat com amb reversos del tercer consolat designat.

	<u>COS II</u>	<u>COS DESIG III</u>	<u>IMP V P P COS II DESIG III</u>
A7	→ RCOFA4 (1) RTRMA1 (6) RCONA1 (1) RCOPA1 (1) RCOPA2 (1)		RIMAA1 (4) RIMAA2 (1) RIMMA1 (2) RIMFA2 (2)
A8	→	RCDA1 (1)	RIMMA2 (1) RIMFA1 (2)
A9	→	RCDA3 (1)	

Entre tots els encunys utilitzats a l'anvers, el més característic és l'A7, tant pel seu peculiar retrat com pel fet de trobar-se combinat amb un mínim de nou encunys diferents de revers, els quals corresponen a set tipus de revers distints. L'encuny A9, conegut per un sol exemplar, s'aparta estilísticament de la resta, però cap indicatiu ens fa suposar-lo una falsificació d'època.

El tercer grup d'encunys de la llegenda llarga d'anvers, però es combina tant amb reversos del consolat segon com amb reversos del tercer consolat designat.

	<u>COS II</u>	<u>COS DESIG III</u>	<u>IMP V P P COS II DESIG III</u>
A10	→ RCOAA2 (1)	RCDA (1)	
A11	→ RCOFA7 (1)		RIMFA1 (2)
A12	→ RCOFA7 (1) RCOAA2 (3)		RIMFA5 (1)

Finalment, els darrers encunys d'anvers només es combinen amb reversos del tercer consolat designat.

A13	→ RIMAA3 (2) RIMAA4 (1) RIMFA1 (3) RIMFA3 (1)	A14	→ RIMAA3 (1) RIMAA4 (1) RIMFA6 (1)	A15	→ RIMAA6 (1) RIMFA2 (4) RIMFA4 (1)
A16	→ RIMAA2 (2) RIMAA4 (1) RIMAA5 (1) RIMMA1 (1) RIMMA2 (1) RIMFA3 (2)	A17	→ RIMMA1 (2) RIMFA2 (2) RIMFA6 (1)		

El revers més emprat en aquest darrer grup també és el del tipus de la Fortuna, com succeeix en el primer grup del segon consolat. Tots els encunys d'anvers amb llegenda llarga, llevat d'un, es coneixen combinats amb un revers del tipus de la Fortuna.

És molt probable que coneguem tots els encunys d'anvers d'aquesta fabricació,

atès que la proporció entre el nombre total de monedes observades i el nombre d'en-cunys diferents arriba al valor 6.

Hem localitzat un exemplar fals d'època del tipus amb Mart al revers (vegeu p. 188, As-6.f), que no hem comptabilitzat en les pàgines precedents.

AURIS amb llegenda: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG**Au-4****RIC II.1 (2007) 1301****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ CAESAR • AVG • F COS CAESAR AVG F PR •****Caps afrontats dels cèsars Titus i Domicià**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A1)

Encunys de revers: 1 (RCA3)

Encunys compartits: A1 amb denari D-3 (Caesar Avg F Cos, etc)

A1 amb denari D-5 (Cos Iter Fort Red)

RCA3 amb denari D-3 (Caesar Avg F Cos, etc)

	Pes	Encunys	Font
Au-4.1	7,17 g	A1 RCA3	CNG (25/09/2002)
Au-4.2		A1 RCA3	Calicó (2003) 715a

Similituds de revers

A la seca de Tàrraco s'havia utilitzat un revers semblant durant el regnat de Vitel·li. Es tracta d'auris i denaris que duen la llegenda LIBERIS IMP GERMANICI i els retrats dels fills de l'emperador, i que correspon a una sèrie ja coneguda d'auris i denaris. També existeixen auris i denaris de Vitel·li de la seca de Roma que duen els retrats dels fills de l'emperador.

En temps de Vespasià, el revers amb els caps de Titus i Domicià fou també emprat en denaris i asos d'aquesta mateixa seca (vegeu tipus D-3 i As-1) i també en emissions romanes.

Significat del revers

La presència dels fills de Vespasià a les monedes respon a una política intencionada destinada a legitimar la successió familiar. Vespasià no volia que hom considerés el seu govern com una mera dictadura militar, sinó la restitució d'unes virtuts imperials inaugurades per Octavi August i que es basaven en la successió familiar. L'estabilitat successòria determinava l'estabilitat política i, per tant, la pau tan desitjada l'any 69 dC. En aquest sentit, la creació d'una nova dinastia era una carta de presentació al Senat, en la qual Vespasià garantia l'estabilitat i continuïtat política. Fixem-nos que la llegenda del revers no inclou el nom dels dos fills, sinó només llurs titulacions (cònsul i cèsar; príncep). Aquesta particularitat assenyalava la preeminència dels càrrecs estables reconeguts oficialment, per sobre del personalisme momentani.

4.1

4.2

Au-5**RIC II.1 (2007) 1303****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS DESIG III - TR POT****L'Equitat resta dempeus a l'esquerra; aguanta unes balances amb la mà dreta i una vara amb l'esquerra**

Referències: BMCRE (1930) làm. 11 núm. 15

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 2 (A6, A7)

Encunys de revers: 2 (RCD1, RCD2)

Encunys compartits: A6 amb auri Au-10 (Imp V P P Cos III, etc.)

A6 amb auri Au-6 (Cos Iter Fort Red)

RCD2 amb denari D-4 (Cos Desig III Tr Pot)

	Pes	Encunys	Font
Au-5.1		A7 RCD2	Baldwin
Au-5.2	2,20 g	A6 RCD1	G 146

Similituds de revers

El mateix revers fou utilitzat en denaris i asos d'aquesta mateixa seca (vegeu tipus D-4, As-2 i As-13), i és desconegut per a la resta de seques.

Significat del revers

La llegenda COS DESIG III TR POT complementa la de l'anvers i, per tant, remet a alguns dels títols aconseguits per Vespasià: en aquest cas cònsol designat per a una tercera vegada i Potestat Tribunícia. La designació dels consols, procediment previ a l'execució del càrrec, rarament apareix a les monedes romanes. Es tracta d'una particularitat d'alguns dels tipus obrats a la seca de Tàrraco. La figura associada és l'Equitat. Es tracta d'una virtut romana molt utilitzada durant tot el regnat dels Flavis. La interpretació majoritària considera l'Equitat vespasiana en el sentit tradicional de justícia igualitària o d'igualtat. Es tracta d'un reclam propagandístic del nou govern, encaminat a restablir la seguretat jurídica a l'administració pública i rebutjar el desordre arbitrari instituït durant el govern de Neró.

5.1

5.2

Au-6**RIC II.1 (2007) 1305****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - FORT • RED****La Fortuna resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una cornucòpia i recolza un peu i la mà dreta sobre una proa**

Referències: BMCRE (1930) 353

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 2 (A5, A6)

Encunys de revers: 2 (RCOF1, RCOF5)

Encunys compartits: A5 amb auri Au-9 (Cos Iter..., Pau d'empeus)

A6 amb auri Au-5 (Cos Desig III Tr Pot)

A6 amb auri Au-10 (Imp V P P Cos III, etc)

	Pes	Encunys	Font
Au-6.1	7,22 g	A6 RCOF1	BMC
Au-6.2		A5 RCOF5	Calicó (2003) 601

Similituds de revers

El tipus COS ITER FORT RED, amb la Fortuna dempeus fou utilitzat a la mateixa seca per empremtar els reversos de denaris i asos (vegeu D-5, As-3 i As-14).

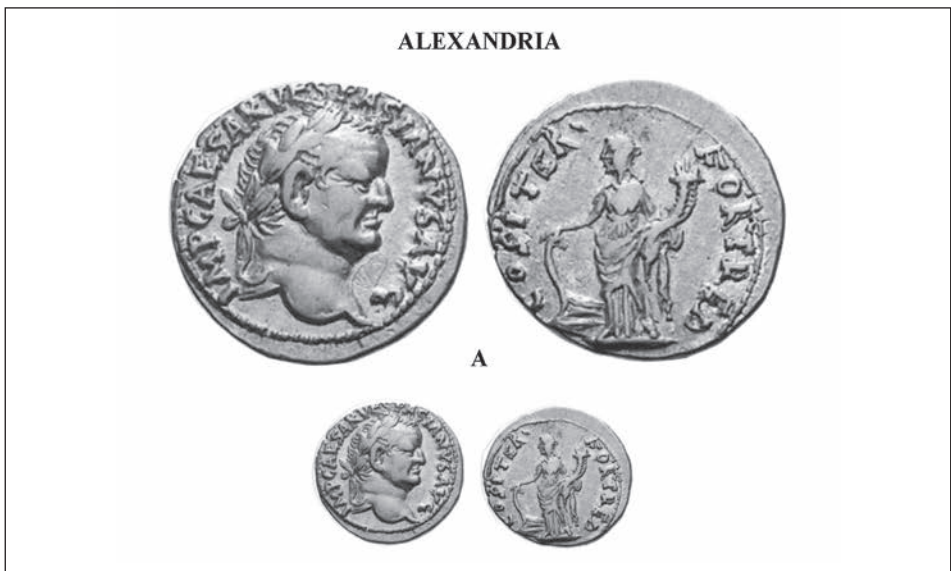
A Roma i en una seca oriental (potser Alexandria) també es bateren auris amb un revers semblant, però sense els punts a les separacions de paraules de la llegenda.

A CNG (25/09002). Auri atribuït a Alexandria.

Significat del revers

La titulació imperial COS ITER (cònsol per segon cop) és acompanyada de FORT RED (*Fortvna Redvx*, el retorn que permet la Fortuna). En aquest context, la llegenda agraeix o invoca la deesa Fortuna el retorn de Vespasià a Roma sa i estalvi. Vespasià

arribà al seu destí l'octubre de l'any 70 i és possible que aquestes monedes fossin fabricades després d'aquesta data.

Au-7**RIC II.1 (2007) 1308****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - TR • POT****Neptú a l'esquerra, recolzant el peu dret sobre proa; amb la mà dreta estesa aguantant un dofí, i amb l'esquerra un trident vertical**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A2)

Encunys de revers: 1 (RCON1)

Encunys compartits: no

	Pes	Encunys	Font
Au-7.1		A2 RCON1	BM adq 1964
Au-7.2	7,10 g	A2 RCON1	Sisó (10/03/1978, revers reparat)

Similituds de revers

El tipus COS ITER TR POT, amb Neptú dempeus fou utilitzat a la mateixa seca per empremtar els reversos de denaris i asos (vegeu D-6 i As-7). A Roma i a Lió també es bateren auris amb un revers semblant, però sense els punts a les separacions de paraules de la llegenda.

A Ars Classica (05/12/2002). Seca de Lugdunum.

Significat del revers

L'emissió COS ITER TR POT amb la figura de Neptú és paral·lela a l'anterior de COS ITER FORT RED, on la Fortuna és substituïda pel déu dels mars, atès que Vespasià féu el viatge des d'Alexandria fins a Roma en vaixell.

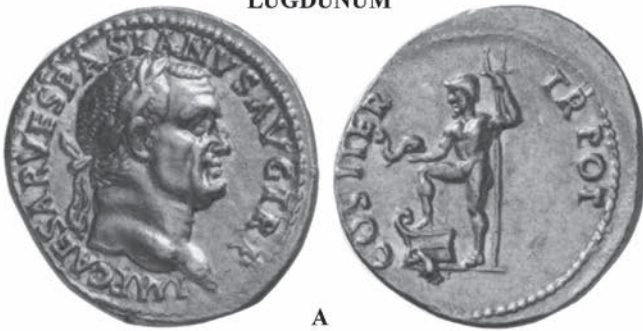

7.1

7.2

LUGDUNUM

A

Au-8**RIC II.1 (2007) 1311****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - TR • POT****La Pau assegurada a l'esquerra; amb la mà dreta estesa aguanta unes espigues i amb la mà esquerra un caduceu**

Referències: BMCRE (1930) 354 i 355

Exemplars observats: 3

Encunys d'anvers: 2 (A3, A4)

Encunys de revers: 1 (RCOPA1)

Encunys compartits: A3 amb auri Au-11 (Ivdaea)

A4 amb auri Au-11 (Ivdaea)

	Pes	Encunys	Font
Au-8.1	7,35 g	A4 RCOPA1	BMC
Au-8.2	7,26 g	A3 RCOPA1	BMC
Au-8.3	7,42 g	A4 RCOPA1	UBS (24/01/2006)

Similitud i significat del revers

La Pau és una altra divinitat associada amb COS ITER TR POT (cònsol per segon cop, Potestat Tribunícia). En aquesta ocasió, apareix assegurada en una cadira sense respall. Vegeu el significat propagandístic d'aquest revers a la p. 106.

Amb distinta llegenda d'anvers vegeu l'auri Au-10, més avall. Es coneixen força auris encunyats a Roma amb aquest revers. Es tracta d'unes emissions que presenten una gran varietat de retrats a l'anvers. Tots, però, ometen els punts a les llegendes.

A-1 Lanz (05/01/2009)

8.1

8.2

8.3

ROMA

A

Au-9**RIC II.1 (2007) 1313****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - TR • POT****La Pau dempeus a l'esquerra; amb la mà dreta estesa aguanta unes espigues i amb la mà esquerra un caduceu**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A5)

Encunys de revers: 1 (RCOPD1)

Encunys compartits: A5 amb auri Au-6 (Cos Iter..., Pau dempeus)

A5 amb auri Au-11 (Ivdaea)

	Pes	Encunys	Font
Au-9.1		A5 RCOPD1	Hervera (11/03/1999)

Similituds i significat del revers

La Pau en aquesta ocasió apareix dempeus. Vegeu el significat d'aquest revers a la p. 106.

Amb distinta llegenda d'anvers vegeu l'auri Au-11, més avall. Es coneixen alguns auris encunyats a Roma amb aquest revers, molt més rars que els auris que duen la Pau asseguda.

Au-10**RIC II.1 (2007) 1314****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ IMP V P - P - COS II - DESIG III****Roma dempeus, avançant cap a la dreta, presenta una estatueta de la Victòria a Vespasià, dempeus, recolzat en un ceptre**

Referències: Cohen (1880) 209; RIC (1926) 265

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A6)

Encunys de revers: 1 (RIMR1)

Encunys compartits: A6 amb auri Au-5 (Cos Desig III Tr Pot)

A6 amb auri Au-6 (Cos Iter Fort Red)

	Pes	Encunys	Font
Au-10.1		A6 RIMR1	BNP 34

Similituds de revers

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III és propi de la seca de Tàrraco i només apareix en altres emissions de coure d'aquesta mateixa seca (tipus As-9, As-10, As-16, As-17). La representació de Roma presentant una Victòria a Vespasià només apareix en una altra emissió de sestercis de la mateixa seca de Tàrraco (tipus S-1), però no pas en cap altre emissió romana.

Significat del revers

La figura de la Victòria vinculada a la personificació de Roma legitimava la posició de Vespasià, atorgant-li el paper de defensor de la República. La victòria d'un veritable *princeps* havia de ser sobre dues classes d'enemics: els tirans i els bàrbars. Vespasià i els seus fills complien aquest requisit, en haver vençut primer Otó i Vitel·li –els tirans–, i després els jueus i els germànics –els bàrbars–.

10.1

Au-11**RIC II.1 (2007) 1315****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ IVDAEA (a l'exerg)****Jueva asseguda a la dreta, a la seva esquena un trofeu**

Referències: BMCRE (1930) 357 i 358

Exemplars observats: 6

Encunys d'anvers: 3 (A3, A4, A5)

Encunys de revers: 1 (RIV1)

Encunys compartits: A3 amb auri Au-8 (Cos Iter..., Pau asseguda)

A4 amb auri Au-8 (Cos Iter..., Pau asseguda)

A5 amb auri Au-6 (Cos Iter Fort Red)

A5 amb auri Au-9 (Cos Iter..., Pau dempeus)

	Pes	Encunys	Font
Au-11.1	7,27 g	A5 RIV1	Ars Classica (13/05/2004)
Au-11.2	7,29 g	A3 RIV1	AB
Au-11.3	7,36 g	A3 RIV1	BMC
Au-11.4	7,21 g	A4 RIV1	BMC
Au-11.5	7,21 g	A3 RIV1	Künker (16/02/2007)
Au-11.6	7,40 g	A3 RIV1	Leu Numismatik AG (5/05/2003)

Similituds de revers

El revers amb la Judea asseguda amb un trofeu apareix en auris i denaris de la seca de Roma, i en asos de la mateixa seca de Tàrraco (As-12), però no pas en cap altra moneda de bronze imperial.

A The New York Sale XVII (09/01/2008).

Significat del revers

La pacificació de Judea i la conquesta de Jerusalem (26 de setembre de l'any 70) va permetre a Vespasià i els seus fills legitimar la seva autoritat dinàstica sobre Roma.

La victòria era una qualitat inherent a la figura imperial des d'August, però era molt més legítima si s'exercia sobre els enemics exteriors de Roma. Per això Vespasià procurà prioritzar la propaganda de la victòria sobre els jueus, abans que no la ja passada victòria a la Guerra Civil.

11.1

11.2

11.3

11.4

11.5

11.6

AURIS amb llegenda: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P

Au-12

RIC II.1 (2007) 1333

a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P

Cap llorejat a la dreta

r/ COS • ITER - TR • POT

La Pau asseguda a l'esquerra; amb la mà dreta estesa aguanta unes espigues i amb la mà esquerra un caduceu

Referències: BMCRE (1930) 354

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A8)

Encunys de revers: 1 (RCOPA2)

Encunys compartits: A8 amb auri Au-13 (Cos Iter..., Pau dempeus)

	Pes	Encunys	Font
Au-12.1	7,25 g	A8 RCOPA2	BMC

Similituds i significat del revers

La Pau asseguda apareix en un altre auri d'aquesta mateixa seca però amb llegenda curta d'anvers. Vegeu els comentaris de l'auri Au-8, catalogat anteriorment.

La llegenda llarga d'anvers, acabada en P M TR P, és pròpia de la seca de Tàrraco i apareix també en altres auris i asos.

12.1

13.1

Au-13**RIC II.1 (2007) 1334****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - TR • POT****La Pau dempeus a l'esquerra; amb la mà dreta estesa aguanta unes espigues i amb la mà esquerra un caduceu**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A8)

Encunys de revers: 1 (RCOPD2)

Encunys compartits: A8 amb auri Au-12 (Cos Iter..., Pau assegurada)

	Pes	Encunys	Font
Au-13.1	7,00 g	A8 RCOPD2	Spink (03/10/2001)

Similituds i significat del revers

La Pau assegurada apareix en un altre auri d'aquesta mateixa seca però amb llegenda curta d'anvers. Vegeu els comentaris de l'auri Au-9, catalogat anteriorment.

La llegenda llarga d'anvers, acabada en P M TR P, és pròpia de la seca de Tàrraco i apareix també en altres auris i asos.

DENARIS amb llegenda: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG
D-3**RIC II.1 (2007) 1302****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ • CAESAR • AVG • F COS CAESAR AVG F PR****Caps afrontats dels cèsars Titus i Domicià**

Referències: BMCRE (1930) 351A

Exemplars observats: 12

Encunys d'anvers: 4 (A1, A9, A10, A11)

Encunys de revers: 3 (RCA1, RCA2, RCA3)

Encunys compartits: A1 amb auri Au-4 (Caesar Avg F Cos, etc.)

A1 amb denari D-5 (Cos Iter Fort Red)

A11 amb denari D-7 (Tr Pot Cos Iter, Neptú)

A11 amb denari D-9 (Titvs et Domitian, etc.) RCA3 amb auri Au-4 (Caesar Avg F Cos, etc.)

	Pes	Encunys		Font
D-3.1	3,43 g	A1	RCA1	Aureo (20/03/1991)
D-3.2	3,23 g	A10	RCA2	BMC 351A
D-3.3	3,52 g	A11	RCA2	Baldwin's/M&M (07/12/2000)
D-3.4	3,30 g	A10	RCA3	Kunker (primavera 2007)
D-3.5	3,23 g	A10	RCA3	AS
D-3.6	3,30 g	A10	RCA3	The Time Machine (01/2006)
D-3.7		A10	RCA3	Schulman (27/10/1969)
D-3.8	3,40 g	A1	RCA3	BNP 2
D-3.9		A9	RCA2	CNG (25/09/2002, dins lot 1692)
D-3.10		A11	RCA2	Vente Hôtel Drouot (15/11/1965)
D-3.11		A11	RCA2	Spink (26/03/2008)
D-3.12	3,39 g	A1	RCA3	Hirsch (24/09/2009)

Similituds i significació del revers

El revers amb els caps afrontats dels fills de l'emperador ja havia estat utilitzat per Vitel·li a les seques de Roma i Tàrraco, per bé que recorrent a una llegenda distinta. Vegeu més avall els comentaris sobre l'As-1

Vespasià remprengué la idea en una sèrie de denaris encunyats en distintes seques, utilitzant la nova llegenda descrita més amunt. De la seca de Tàrraco existeixen també auris (Au-4) i asos (As-1) amb el mateix revers. A diferència dels anteriors, les emissions de Roma no presenten mai punts de separació a les paraules, per bé que en algun cas sí que presenten un punt a l'inici de la llegenda, que serveix també per separar-lo de l'acabament.

- A Rauch (01/06/2007)
- B Künker (10/3/2008)
- C Freeman & Sear (28/10/2005)

3.1

3.2

3.3

3.4

3.5

3.6

3.7

3.8

3.9

3.10

3.11

3.12

ROMA

A

B

C

D-4**RIC II.1 (2007) 1304****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS DESIG III - TR POT****L'Equitat resta dempeus a l'esquerra; aguanta unes balances amb la mà dreta i una vara amb l'esquerra**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A15)

Encunys de revers: 1 (RCD1)

Encunys compartits: A15 amb denari D-8 (Roma Renasc)
RCD2 amb auri Au-5 (Cos Desig III Tr Pot)

	Pes	Encunys	Font
D-4.1	3,33 g	A15 RCD2	BM(f)

Similituds i significat de revers

El revers amb llegenda COS DESIG III TR POT és propi de la seca de Tàrraco i només apareix en altres emissions d'or i de coure d'aquesta mateixa seca (tipus Au-5, As-2 i As-13). Els comentaris sobre aquest revers els trobareu a la p. 130.

4.1

D-5**RIC II.1 (2008) 1306****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - FORT RED****La Fortuna resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una cornucòpia i recolza un peu i la mà dreta sobre una proa**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 3

Encunys d'anvers: 2 (A1, A12)

Encunys de revers: 3 (RCOF2, RCOF3, RCOF4)

Encunys compartits: A1 amb denari D-3 (Caesar Avg F Cos, etc.)

A1 amb auri Au-4 (Caesar Avg F Cos, etc.)

	Pes	Encunys		Font
D-5.1	3,47 g	A12	RCOF2	MAN XVI-121-1-27
D-5.2	3,21 g	A1	RCOF4	MAN XVI-121-1-33
D-5.3		A12	RCOF3	AS

Similituds i significat de revers

El tipus COS ITER FORT RED, amb la Fortuna dempeus fou utilitzat a la mateixa seca per empremtar els reversos d'auris i asos (vegeu Au-6, As-3 i As-14). Vegeu els comentaris sobre aquest revers a la p. 135.

Altres seques, especialment la de Roma, encunyaren denaris similars:

A.1 Gorny & Mosch (11/10/2004)

A.2 Gorny & Mosch (05/03/2002)

5.1

5.2

5.3

D-6**RIC II.1 (2007) 1309****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS • ITER - TR • POT****Neptú a l'esquerra, recolzant el peu dret sobre proa; amb la mà dreta estesa aguantant un dofí, i amb l'esquerra un trident vertical**

Referències: BMCRE (1930) 352

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A14)

Encunys de revers: 1 (RCON2)

Encunys compartits: no

	Pes	Encunys	Font
D-6.1		A14 RCON2	BMC

Similituds de revers

El tipus COS ITER TR POT amb Neptú fou utilitzat a la mateixa seca per emprar els reversos d'auris i asos (vegeu Au-7 i As-7).

També retrobem el mateix revers en denaris de la seca de Roma.

A Rauch (11/09/2007)

Significat del revers

La tercera divinitat associada amb COS ITER TR POT (cònsol per segon cop, Potestat Tribúncia) és Neptú. El sentit de la representació és similar al ja esmentat de la Fortuna. Es tracta d'agrair o invocar al déu dels mars el feliç retorn de Vespasià a Roma. L'emperador féu el viatge des d'Alexandria fins a Roma en vaixell, recorrent diversos ports. Hi arribà el mes d'octubre de l'any 70 i és possible que aquestes monedes fossin fabricades després d'aquesta data.

6.1

ROMA

A

D-7**RIC II.1 (2007) 1310****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS ITER - TR • POT (començant dalt a la dreta)****Neptú a l'esquerra, recolzant el peu dret sobre proa; amb la mà dreta estesa
aguanta un dofí, i amb l'esquerra un trident vertical**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 2 (A11, A13)

Encunys de revers: 2 (RTRN1, RTRN2)

Encunys compartits: A11 amb denari D-3 (Caesar Avg F Cos, etc.)

A11 amb denari D-9 (Titvs et Domitianvs, etc.)

	Pes	Encunys		Font
D-7.1	3,52 g	A13	RTRN2	MAN XVI-127-2-1
D-7.2	3,19 g	A11	RTRN1	MAN XVI-127-2-12

Similituds de revers

El tipus de revers és similar al denari anterior, per bé que en aquesta ocasió la llegenda comença dalt a la dreta (a les 2 h). Aquesta singularitat només es repeteix en aquesta mateixa seca de Tàrraco, en el cas dels asos amb el revers de Mart (vegeu As-5 i As-6).

D-8**RIC II.1 (2007) 1317****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ ROMA - • RENASC • (començant dalt a la dreta)****Roma dempeus a la dreta; amb la mà dreta sosté una estàtua de la Victòria, i amb la mà esquerra sosté una llança (*parazonium*) que apunta cap a baix**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A15)

Encunys de revers: 1 (RRE1)

Encunys compartits: A15 amb denari D-4 (Cos Desig III Tr Pot)

	Pes	Encunys		Font
D-8.1	3,58 g	A15	RRE1	MAN XVI-127-1-27

Similituds de revers

El revers amb ROMA RENASC no apareix en cap altre emissió monetària de l'època de Vespasià, de cap metall. En canvi, sí que fou utilitzat en temps de Galba, tant en emissions de la seca de Roma, com en emissions clarament hispàniques, i també en emissions anònimes de la Guerra Civil.

A Lanz (21/05/2007). Seca de Roma.

B Münzen & Medaillen Deutschland (16/04/2004). Seca de Tàrraco.

Significat del revers

La representació de la figura de Roma associada a la Victòria ha estat comentada breument amb anterioritat, a la p. 143. La llegenda ROMA RENASC(ENS) subratlla el caràcter triomfador de Vespasià, que havia salvat Roma del caos gràcies al seu talent militar. Es tracta, doncs, d'una llegenda relacionada amb la Guerra Civil que, com hem vist, també fou utilitzada per Galba.

8.1

GALBA

ROMA

A

TÀRRACO

B

D-9**RIC II.1 (2007) 1318****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ TITVS • ET DOMITIANVS CAES PRIN IVVEN****Titus i Domicià asseguts a l'esquerra; amb la mà dreta estesa aguanten cadascun una branca d'olivera**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A10)

Encunys de revers: 1 (RTI1)

Encunys compartits: A11 amb denari D-3 (Caesar Avg F Cos, etc)

A11 amb denari D-7 (Tr Pot Cos Iter, Neptú)

	Pes	Encunys	Font
D-9.1	3,42 g	A11 RTI1	MAN XVI-125-1-25

Similituds de revers

El mateix tipus de revers fou utilitzat en auris i denaris de la seca de Roma i d'altres seques de l'Imperi.

A Münzen & Medaillen Deutschland (10/10/2003)

B Baldwin's / M&M (07/12/2000)

Significat del revers

Els dos cèsars apareixen togats, com a magistrats, asseguts en cadires curuls. La branca d'olivera que sostenen és un símbol del triomf patern i, per tant, del poder que haurien d'heretar. Vespasià volia defugir la idea que el seu poder es reduïa a una mera dictadura militar. La seva intenció era assegurar l'estabilitat política, inexistents els darrers anys, mitjançant la consolidació de l'estabilitat successòria.

9.1

SESTERCIS amb llegenda: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG

S-1**RIC II.1 (2007) 1319****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta; globus a la punta del coll****r/ ROMA ET AVGVSTVS COS ITERVM TRIBVN POT** (comença a les 11 h)**Roma dempeus, avançant cap a la dreta, presenta una estatueta de la Victòria a Vespasià, dempeus, recolzat en un ceptre; als costats S - C**

Referències: Cohen (1880) 422, RIC (1926) 385

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A1)

Encunys de revers: 1 (RROS1)

Encunys compartits: A11 amb sesterci S-2 (Titvs Caesar Avg, etc.)

	Pes	Encunys		Font
S-1.1	22,76 g	A1	RROS1	BNP 796
S-1.2	23,88 g	A1	RROS1	CMV

Similituds i significat de revers

La representació de Roma oferint la Victòria al Flavi no es repeteix en cap altre sesterci del regnat de Vespasià. En canvi, sí que retrobem els mateixos tipus en un auri de la mateixa seca de Tàrraco (vegeu Au-10), per bé que acompanyats d'una llegenda del revers distinta. Vegeu el significat a la descripció de l'auri de revers semblant (Au-10), p. 140.

1.1

1.2

S-2**RIC II.1 (2007) 1320****a/ IMP • CAESAR • VESPASIANVS • AVG****Cap llorejat a la dreta; globus a la punta del coll****r/ TITVS CAESAR AVG F COS DOMITIAN CAESAR AVG F PR**

El cèsar Titus, vestit de militar, dempeus avançant cap a la dreta, recolza un ceptre sobre l'espatlla esquerra i amb la mà dreta estesa presenta una estàtua de la Victòria al cèsar Domicià, vestit amb toga, dempeus davant seu, el qual sosté un ceptre amb la mà esquerra i presenta al seu germà una estàtua de Pal·las, als costats S-C

Referències: BNP (1998) 796a

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 2 (A1, A2)

Encunys de revers: 1 (RTIS1)

Encunys compartits: A11 amb sesterci S-1 (Roma et Avgvstvs, etc.)

	Pes	Encunys	Font
S-2.1	25,77 g	A2 RTIS1	O
S-2.2	26,30 g	A1 RTIS1	Vecchi (1996); Arsantiqua (03/11/2000) ⁷

Similituds de revers

La combinació d'aquesta llegenda de revers amb el tipus dels dos cèsars afrontats no es repeteix en cap altre emissió de Vespasià.

Significat del revers

Vegeu el significat a la descripció de l'auri que du els retrats dels cèsars Tit i Domicià (Au-4), i també al denari on apareixen els dos cèsars togats (D-9): p. 131-132 i 166.

7. Probablement es tracta del mateix exemplar de la col·lecció Vidal-Quadras (1892) 3217a. De fet, en ser subhastada per Vecchi, el 1996, es feia constar la seva procedència hispànica.

1.1

1.2

ASOS amb llegenda: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG
As-1**RIC II.1 (2007) 1320****a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ CAESAR · AVG · F · COS · CAESAR · AVG · F · PR ·****Caps afrontats dels cèsars Titus i Domicià, a sota S - C**

Referències: Cohen (1880) 12; RIC (1926) 386;

BMCRE (1930) 748b; BNP (1998) 797

Exemplars observats: 8

Encunys d'anvers: 2 (A1, A2)

Encunys de revers: 1 (RCAA1)

Encunys compartits: A2 amb As-3 (COS ITER FORT RED)

A2 amb As-5 (COS ITER TR POT, Mart)

	Pes	Encunys	Font
As-1.1	9,20 g	A2 RCAA1	BMC
As-1.2	9,25 g	A2 RCAA1	AS
As-1.3	10,29 g	A2 RCAA1	MAN XVI-134-1-26
As-1.4		A2 RCAA1	Jesús Vico (10/11/2005)
As-1.5	10,24 g	A2 RCAA1	MC 1.938
As-1.6	8,59 g	A1 RCAA1	BNP 797
As-1.7	8,68 g	A1 RCAA1	Curtis Clay
As-1.8	14,00 g	A2 RCAA1	AC

Similituds i significat de revers

A la seca de Tàrraco s'havia utilitzat un revers semblant durant el regnat de Vitellius. Es tracta d'un as no repertoriat fins avui que du la llegenda LIBERIS IMP GERMANICI i els retrats dels fills de l'emperador (Figura A, inèdit), i que correspon a una sèrie ja coneguda d'auris i denaris. També existeixen auris i denaris de Vitellius de la seca de Roma que duen els retrats dels fills de l'emperador, però no pas asos.

En temps de Vespasià, el revers amb els caps de Titus i Domicià fou també emprtat en denaris i auris d'aquesta mateixa seca (vegeu tipus: Au-4 i D-3) i també en emissions romanes. També existeixen asos de la seca de Roma, del tercer consolat de Vespasià, amb aquest mateix tipus de revers (Figura B), per bé que aquests no duen, sorprenentment, la partícula S.C.

Vegeu el significat a la descripció de l'auri de revers semblant (Au-4) i també al denari on apareixen els dos cèsars togats (D-9): p. 131-132 i 166.

1.1

1.2

1.3

1.4

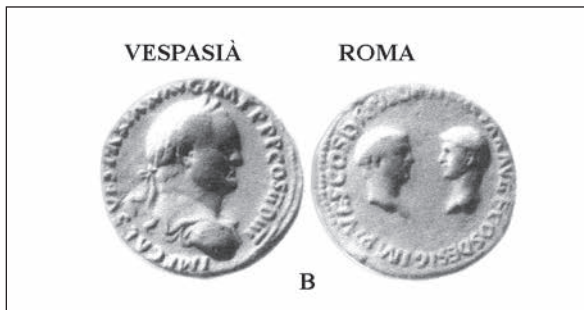
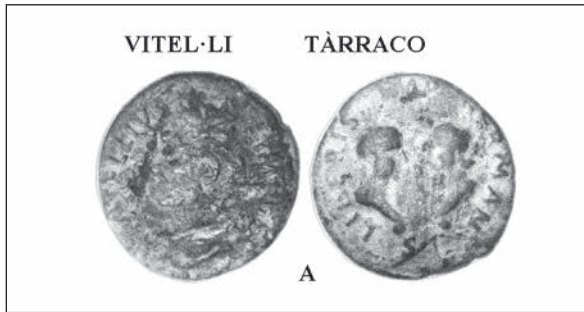

1.5

1.6

As-2

RIC II.1 (2007) 1322**a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS DESIG III - TR POT****L'Equitat resta dempeus a l'esquerra; aguanta unes balances amb la mà dreta i una vara amb l'esquerra; als costats S - C**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 2 (A8,A9)

Encunys de revers: 2 (RCDA1)

Encunys compartits: A8 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)

A8 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

A8 amb As-11 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

	Pes	Encunys	Font
As-2.1	8,9 g	A8 RCDA1	MZ 13.349
As-2.2	10,25 g	A9 RCDA3	AS

Similituds i significat de revers

Aquest revers és propi de la seca de Tàrraco i no apareix en cap altra emissió imperial de l'època. Hem identificat també auris i denaris semblants (vegeu tipus Au-5 i D-4). Vegeu també l'As-13 que du el mateix revers però amb la llegenda llarga d'anvers. Vegeu el significat a la descripció de l'auri de revers semblant (Au-5), p. 133.

2.1

2.2

As-3**RIC II.1 (2007) 1323****a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ COS ITER - FORT RED****La Fortuna resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una cornucòpia i recolza un peu i la mà dreta sobre una proa, als costats S - C**

Referències: Cohen (1880) 85; RIC (1926) 387; BNP (1998) 798

Exemplars observats: 13

Encunys d'anvers: 5 (A2, A3, A4, A5, A7)

Encunys de revers: 6 (RCOFA1, RCOFA2, RCOFA3, RCOFA4, RCOFA5, RCOFA6)

Encunys compartits: A2 amb As-1 (CAESAR AVG F COS ...)

A2 amb As-5 (COS ITER TR POT, Mart)

A3 amb As-12 (IVDAEA)

A7 amb As-6 (TR POT COS ITER, Mart)

A7 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)

A7 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)

A7 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A7 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

	Pes	Encunys	Font
As-3.1	10,71 g	A5 RCOFA1	BNP 798
As-3.2	9,79 g	A2 RCOFA2	O
As-3.3	11,76 g	A3 RCOFA3	G (Coats 3820)
As-3.4	9,95 g	A7 RCOFA4	AS
As-3.5	12,55 g	A3 RCOFA2	GNC 38.766
As-3.6	8,37 g	A3 RCOFA2	MAN XVI-129-2-5
As-3.7	11,74 g	A4 RCOFA5	MAN XVI-128-1-10
As-3.8	11,84 g	A4 RCOFA2	MC 1.922
As-3.9	10,40 g	A2 RCOFA6	CMV
As-3.10	10,40 g	A4 RCOFA1	AS
As-3.11	9,30 g	A5 RCOFA5	MZ 13.351
As-3.12	12,06 g	A4 RCOFA5	AC
As-3.13	12,97 g	A4 RCOFA5	O

Similituds i significat de revers

El revers amb COS ITER FORT RED fou també empremtat en denaris i auris d'aquesta mateixa seca (vegeu tipus Au-6 i D-5). També existeixen auris i denaris de la seca de Roma amb aquest mateix revers, però no pas asos.

Vegeu el significat a la descripció de l'auri de revers semblant (Au-6), p. 135.

3.1

3.2

3.3

3.4

3.5

3.6

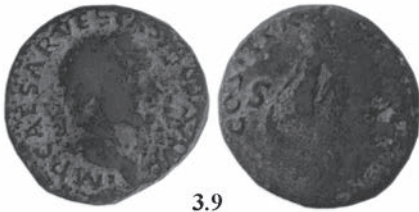

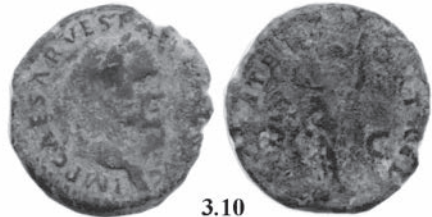
3.7

3.8

3.9

3.10

3.11

3.12

3.13

As-4

RIC II.1 (2007) 1324

a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG

Cap llorejat a la dreta

r/ COS ITER - TR POT

L'Equitat resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una llança inclinada i amb la mà dreta unes balances; als costats, S - C

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A6)

Encunys de revers: 1 (RCOAA1)

Encunys compartits: A6 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)

A6 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)

	Pes	Encunys	Font
As-4.1	9,49 g	A6 RCOAA1	MAN XVI-128-1
As-4.2	9,03 g	A6 RCOAA1	CUV M-13/11

Similituds de revers

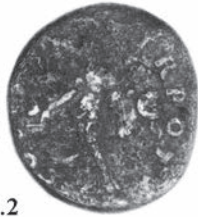
No hem localitzat cap denari ni cap auri de Tàrraco amb aquest mateix revers. En canvi, el tipus és força comú en altres emissions de l'Imperi, sobretot a Roma, però no pas en asos.

Significat del revers

La llegenda de revers COS ITER TR POT (cònsol per segon cop, Potestat Tribunícia) comparteix diverses representacions divines, que l'emperador associa al seu govern. En aquest cas, la figura invocada és *Aeqvitas*. Vegeu la p. 133 per a l'explicació detallada de la representació.

4.1

4.2

As-5

RIC II.1 (2007) 1325

a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG

Cap llorejat a la dreta

r/ COS ITER - TR POT

Mart avançant a la dreta; amb la mà esquerra sosté una àliga legionària recolzada sobre l'espatlla, amb la mà dreta sosté una llança; als costats, S - C

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 1 (A2)

Encunys de revers: 1 (RCOMA1)

Encunys compartits: A2 amb As-1 (CAESAR AVG F COS ...)

A2 amb As-3 (COS ITER FORT RED)

	Pes	Encunys	Font
As-5.1	9,2 g	A2 RCOMA1	AS
As-5.2		A2 RCOMA1	AS

Similituds de revers

El revers amb COS ITER TR POT associat amb Mart és un tipus utilitzat en altres seques de l'Imperi, però mai en asos. No hem pogut assegurar l'existència d'una emissió d'auris o denaris amb aquest revers per a la seca de Tàrraco, però es proposen algunes peces a l'apartat d'altres seques incertes, pendents de confirmar o rebutjar-ne l'atribució mitjançant l'enllaç d'encunys.

Significat del revers

Mart és una altra divinitat associada a la llegenda de revers COS ITER TR POT (cònsol per segon cop, Potestat Tribunícia). Atès l'origen militar de Vespasià, la representació del déu de la guerra devia ser un bon motiu per honorar l'exèrcit i alhora mostrar la reorganització de la disciplina, a les acaballes de la Guerra Civil del 68-70.

5.1

5.2

As-6

RIC II.1 (2007) 1326

Semblant a l'anterior, però la llegenda del revers comença dalt a la dreta

a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG

Cap llorejat a la dreta

r/ COS ITER - TR POT (començant dalt a la dreta)

Mart avançant a la dreta; amb la mà esquerra sosté una àliga legionària recolzada sobre l'espatlla, amb la mà dreta sosté una llança; als costats, S - C

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 6

Encunys d'anvers: 1 (A7)

Encunys de revers: 1 (RTRMA1)

Encunys compartits: A7 amb As-3 (COS ITER FORT RED)
 A7 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)
 A7 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)
 A7 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)
 A7 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

	Pes	Encunys	Font
As-6.1		A7 RTRMA1	BMC(a)
As-6.2	10,20 g	A7 RTRMA1	AS
As-6.3	8,99 g	A7 RTRMA1	GNC 42.594 (forat a les 12 h)
As-6.4	9,33 g	A7 RTRMA1	GNC 63.113
As-6.5	9,80 g	A7 RTRMA1	MAN XVI-128-1-47
As-6.6		A7 RTRMA1	CUV 13/49

Falsificació d'època

As-6.f 8,70 g I1 I2 AS

6.1

6.2

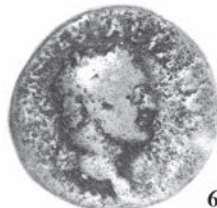
6.3

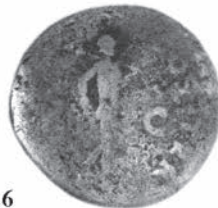
6.4

6.5

6.6

Similituds i significat de revers

La llegenda TR POT COS ITER o, el que és el mateix, COS ITER TR POT si la lectura comença a dalt a la dreta, és una particularitat de la seca de Tàrraco. Es tracta d'un intercanvi de posició de la lectura que ja es donava en las emissions prèvies de Galba i Vitel·li i que continuaria en les emissions de Vespasià. A part de l'as de Mart, també pateixen aquesta singularitat els denaris amb Neptú (vegeu tipus D-6 i D-7).

Vegeu el significat del tipus de revers a la p.184.

Falsificació d'època

L'As 6-f és una falsificació d'època. L'estil del revers és irregular. Les lletres presenten inclinacions i deformacions que no són presents en cap altre moneda legítima de la sèrie. La peça sembla tallada amb tisores i presenta un descentratge inusual al revers.

As-7

RIC II.1 (2007) 1327

a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG

Cap llorejat a la dreta

r/ COS ITER - TR POT

Neptú a l'esquerra, recolzant el peu dret sobre proa; amb la mà dreta estesa aguantant un dofí, i amb l'esquerra un trident vertical; als costats, S - C

Referències: Cohen (1880) 94; RIC (1926) 388 (però mai abans fotografiada)

Exemplars observats: 4

Encunys d'anvers: 2 (A6, A7)

Encunys de revers: 1 (RCONA1)

Encunys compartits: A6 amb As-3 (COS ITER TR POT, Equitat)

A6 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)

A7 amb As-3 (COS ITER FORT RED)

A7 amb As-6 (TR POT COS ITER, Mart)

A7 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)

A7 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A7 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

	Pes	Encunys	Font
As-7.1		A6 RCONA1	AB
As-7.2	9,45 g	A6 RCONA1	CUV 16/8
As-7.3	8,40 g	A6 RCONA1	AS
As-7.4	10,40 g	A7 RCONA1	AS

Similituds de revers

El revers del Neptú també fou utilitzat a la mateixa seca per empremtar auris i denaris (vegeu tipus Au-7 i D-6 i D-7). Com en la majoria d'asos de Tàrraco, el revers empremtat no es repeteix en cap altra seca imperial de l'època. En canvi, el tipus sí que fou utilitzat per empremtar denaris i auris a Roma.

7.1

7.2

7.3

7.4

As-8

RIC II.1 (2007) 1328

a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG

Cap llorejat a la dreta

r/ COS - ITER - TR POT

La Pau assegurada en un tron amb respatller alt; amb la mà dreta estesa aguantant unes espigues i amb la mà esquerra un caduceu; als costats S - C

Variants: As-8a: Encuny RCOPA1. Llegenda del revers és COS I - TER - TR POT

Referències: BMCRE (1930) 749 (però a la descripció: ceptre en lloc de caduceu)

Exemplars observats: 5

Encunys d'anvers: 3 (A6, A7, A8)

Encunys de revers: 2 (RCOPA1, RCOPA2)

Encunys compartits: A6 amb As-3 (COS ITER TR POT, Equitat)
 A6 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)
 A7 amb As-3 (COS ITER FORT RED)
 A7 amb As-6 (TR POT COS ITER, Mart)
 A7 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)
 A7 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)
 A7 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)
 A8 amb As-2 (COS DESIG III TR POT)
 A8 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mars)
 A8 amb As-11 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

	Var.	Pes	Encunys	Font
As-8.1	a	8,50 g	A7 RCOPA1	BMC 749
As-8.2		14,44 g	A8 RCOPA2	GNC 5.596
As-8.3		9,20 g	A8 RCOPA2	AS
As-8.4			A7 RCOPA2	AS
As-8.5	a	10,13 g	A6 RCOPA1	CUV Inv. 373 B-14-386

Similituds de revers

En aquest cas, la Pau es presenta assegurada en un tron amb respatller, que és un moble rarament utilitzat en la numismàtica romana. Amb el braç esquerre sosté un

caduceu llarg. El caduceu és molt poc visible en els exemplars que reproduïm, però indubtable. No coneixem cap altra emissió de Vespasià que dugui la Pau representada en aquest tipus de cadira, ni tan sols entre les emissions hispàniques. Els auris de Tàrraco amb la Pau són d'estil diferent (vegeu tipus Au-8).

8.1

8.2

8.3

8.4

8.5

As-9**RIC II.1 (2007) 1329****a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ IMP · V · P · P · COS · II - DESIG · III****L'Equitat resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una llança inclinada i amb la mà dreta unes balances; als costats, S - C**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 5

Encunys d'anvers: 1 (A7)

Encunys de revers: 2 (RIMAA1, RIMAA2)

Encunys compartits: A7 amb As-3 (COS ITER FORT RED)

A7 amb As-6 (TR POT COS ITER, Mart)

A7 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)

A7 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)

A7 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

RIMAA2 amb As-16 (IMP V P P COS II..., Equitat)

	Pes	Encunys	Font
As-9.1	10,73 g	A7 RIMAA1	O
As-9.2	8,19 g	A7 RIMAA1	CUV 374 B-14 363
As-9.3		A7 RIMAA2	Arminius-Numismatics
As-9.4	7,60 g	A7 RIMAA1	AS
As-9.5	9,20 g	A7 RIMAA1	AS

Similituds de revers

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III és pròpia de la seca de Tàrraco i només apareix en altres emissions de coure i or d'aquesta mateixa seca (tipus As-10, As-16, As-17, Au-10).

Significat del revers

El revers continua la representació de l'Equitat, que ja hem comentat anteriorment. La llegenda afegeix noves titulacions a l'emperador: *Imperator* per cinquè cop, pare de la pàtria, i cònsol designat per a un tercer cop.

9.1

9.2

9.3

9.4

9.5

As-10**RIC II.1 (2007) 1330****a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ IMP · V · P · P · - COS · II · DESIG · III****Mart avançant a la dreta; amb la mà esquerra sosté una àliga legionària recolzada sobre l'espatlla, amb la mà dreta sosté una llança; als costats, S - C**

Referències: Probablement Cohen (1880) 381 i RIC (1926) 389, però amb lectures incorrectes.

Exemplars observats: 3

Encunys d'anvers: 2 (A7, A8)

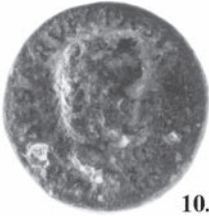
Encunys de revers: 2 (RIMMA1, RIMMA2)

Encunys compartits: A7 amb As-3 (COS ITER FORT RED)
 A7 amb As-6 (TR POT COS ITER, Mart)
 A7 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)
 A7 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)
 A7 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)
 A7 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)
 A8 amb As-2 (COS DESIG III TR POT)
 A8 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)
 A8 amb As-11 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 RIMMA1 amb As-17 (IMP V P P COS II..., Mart)
 RIMMA2 amb As-17 (IMP V P P COS II..., Mart)

	Pes	Encunys	Font
As-10.1	11,60 g	A7 RIMMA1	AC
As-10.2	9,53 g	A8 RIMMA2	GNC 36.543
As-10.3	11,01 g	A7 RIMMA1	ML 353

Similituds de revers

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III és pròpia de la seca de Tàrraco i només apareix en altres emissions de coure i or d'aquesta mateixa seca (tipus As-9, As-16, As-17, Au-10).

10.1

10.2

10.3

As-11

RIC II.1 (2007) 1331

a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG

Cap llorejat a la dreta

r/ IMP V P P COS II DESIG III FORT RED

La Fortuna resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una cornucòpia i recolza un peu i la mà dreta sobre una proa, als costats S - C

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 4

Encunys d'anvers: 2 (A7, A8)

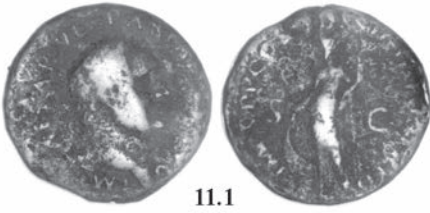
Encunys de revers: 2 (RIMFA1, RIMFA2)

Encunys compartits: A7 amb As-3 (COS ITER FORT RED)
 A7 amb As-6 (TR POT COS ITER, Mart)
 A7 amb As-7 (COS ITER TR POT, Neptú)
 A7 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)
 A7 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)
 A8 amb As-2 (COS DESIG III TR POT)
 A8 amb As-8 (COS ITER TR POT, Pau)
 A8 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)
 RIMFA1 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 RIMFA2 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

	Pes	Encunys	Font
As-11.1	8,99 g	A8 RIMFA1	CUV 14-3
As-11.2	10,27 g	A7 RIMFA2	MCM 10.366
As-11.3	8,26 g	A8 RIMFA1	NC (1946), làm. I.9
As-11.4	8,80 g	A7 RIMFA2	MP 311

Similitud i significat de reversos

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III FORT RED és pròpia de la seca de Tàrraco i només apareix en una altra emissió de coure d'aquesta mateixa seca (tipus As-18). El revers continua la representació de la deessa Fortuna, en el seu paper de protectora de l'emperador i del seu feliç retorn a Roma.

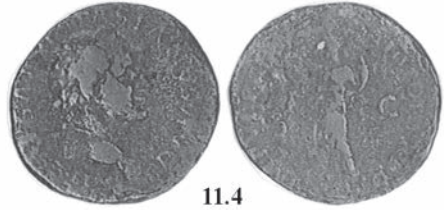
11.1

11.2

11.3

11.4

As-12**RIC II.1 (2007) 1332****a/ IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ IVDAEA****Captiu sota palmera i trofeu, als costats S - C.**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 4

Encunys d'anvers: 1 (A3)

Encunys de revers: 1 (RIVA1)

Encunys compartits: A3 amb As-3 (COS ITER FORT RED)

	Pes	Encunys		Font
As-12.1	13,36 g	A3	RIVA1	O
As-12.2	9,95 g	A3	RIVA1	BM(f)
As-12.3	10,78 g	A3	RIVA1	MAN XVI-130-1-12
As-12.4	10,07 g	A3	RIVA1	MAN XVI-130-2-11

Similitud i significat de reversos

El revers de la Judea assegurada al costat de trofeu fou molt utilitzat a Roma i en d'altres seques durant els primers anys de regnat de Vespasià, però sempre en denaris i auris. No existeix cap altra emissió d'asos imperials amb aquest disseny. Per tant, la seva catalogació no presenta dificultats.

Vegeu l'explicació a la p. 145-146, on es tracta de les emissions d'or d'aquesta mateixa seca.

12.1

12.2

12.3

12.4

ASOS amb llegenda: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P

As-13

RIC II.1 (2007) no

a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P

Cap llorejat a la dreta

r/ COS DESIG III - TR POT

L'Equitat resta d'empeus a l'esquerra; aguanta unes balances amb la mà dreta i una vara amb l'esquerra; als costats S - C

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 1

Encunys d'anvers: 1 (A10)

Encunys de revers: 1 (RCDA2)

Encunys compartits: A10 amb As-15 (COS ITER TR POT, Equitat)

	Pes	Encunys	Font
As-13.1	10,67 g	A10 RCDA2	MCM 56.651

Similitud i significat de reversos

El revers és el mateix que l'utilitzat en el tipus As-2, però ara combinat amb un encuny d'anvers de llegenda llarga.

13.1

As-14**RIC II.1 (2007) nota 31, p. 154****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P****Cap llorejat a la dreta****r/ COS ITER - FORT RED****Fortuna dempeus a l'esquerra, amb cornucòpia i recolzant peu sobre proa, als costats S - C.**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 2

Encunys d'anvers: 2 (A11, A12)

Encunys de revers: 1 (RCOFA7)

Encunys compartits: A11 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

A12 amb As-15 (COS ITER TR POT, Equitat)

A12 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

	Pes	Encunys	Font
As-14.1	9,10 g	A12 RCOFA7	CET RI84
As-14.2	9,70 g	A11 RCOFA7	AS

Similitud i significat de reversos

El revers és el mateix que l'utilitzat en el tipus As-3, però ara combinat amb un encuny d'anvers de llegenda llarga.

14.1

14.2

As-15**RIC II.1 (2007) 1335****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P****Cap llorejat a la dreta****r/ COS ITER - TR POT****L'Equitat a l'esquerra, amb llança vertical i balances, als costats S - C.**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 4

Encunys d'anvers: 2 (A10, A12)

Encunys de revers: 1 (RCOAA2)

Encunys compartits: A11 amb As-13 (Cos Desig III TR POT, Equitat)

A12 amb As-14 (COS ITER FORT RED)

A12 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

	Pes	Encunys	Font
As-15-1	8,00 g	A12 RCOAA2	CET RI 83
As-15.2		A12 RCOAA2	Ripollès-Llorens (2002) 163 (Col. Sergio Vela, Sagunt)
As-15.3		A12 RCOAA2	AS
As-15.4	6,38 g	A10 RCOAA2	Curtis Clay

Similitud i significat de reversos

El revers és el mateix que l'utilitzat en el tipus As-4, però ara combinat amb un encuny d'anvers de llegenda llarga.

15.1

15.2

15.3

15.4

As-16**RIC II.1 (2007) 1336****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P****Cap llorejat a la dreta****r/ IMP V P P COS II - DESIG III****L'Equitat dempeus a l'esquerra amb llança vertical o inclinada i balances, als costats S - C.**

Varietats: La llança que sosté l'Equitat canvia segons l'encuny. En alguns, la llança es presenta vertical (RIMAA2, RIMAA3), mentre que en altres, la llança se situa en posició inclinada (RIMAA4, RIMAA5, RIMAA6). Aquest fet determina la col·locació en el camp de la partícula S.C., que a vegades surt encabida entre els plats de les balances.

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 10
 Encunys d'anvers: 4 (A13, A14, A15, A16)
 Encunys de revers: 5 (RIMAA2, RIMAA3, RIMAA4, RIMAA5, RIMAA6)
 Encunys compartits: A13 amb As-14 (COS ITER FORT RED)
 A13 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 A14 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 A15 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 A16 amb As-17 (IMP V P P COS II..., Mart)
 A16 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 A16 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)
 RIMAA2 amb As-9 (IMP V P P COS II..., Equitat)

	Pes	Encunys	Font
As-16.1	13,04 g	A16 RIMAA2	O
As-16.2		A13 RIMAA3	Schulman (27/10/1969)
As-16.3		A13 RIMAA3	AS
As-16.4		A16 RIMAA4	AV (MAB 508, Empúries)
As-16.5	9,24 g	A16 RIMAA2	MANT 19.967 (214)
As-16.6	7,80 g	A16 RIMAA5	AS
As-16.7	11,84 g	A15 RIMAA6	CMV
As-16.8	10,92 g	A14 RIMAA4	CUV 16/6
As-16.9		A13 RIMAA4	AS
As-16.10	10,03 g	A14 RIMAA3	AS

Similituds de revers

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III és propi de la seca de Tàrraco i només apareix en altres emissions de coure i or d'aquesta mateixa seca (tipus As-9, As-10, As-17, Au-10).

16.1

16.2

16.3

16.4

16.5

16.6

As-17**RIC II.1 (2007) 1337****a/ IMP. CAESAR VESPASIANVS AVG. P. M. TR. P.****Cap llorejat a la dreta****r/ IMP · V · P · P · - COS · II · DESIG · III****Mart avançant a la dreta; amb la mà esquerra sosté una àliga legionària recolzada sobre l'espatlla, amb la mà dreta sosté una llança; als costats, S - C**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 6

Encunys d'anvers: 2 (A16, A17)

Encunys de revers: 2 (RIMMA1, RIMMA2)

Encunys compartits: A16 amb As-16 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A16 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

A17 amb As-18 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

RIMMA1 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

RIMMA2 amb As-10 (IMP V P P COS II..., Mart)

	Pes	Encunys	Font
As-17.1	13,20 g	A17 RIMMA1	AS
As-17.2	11,31 g	A16 RIMMA1	MAN XVI-130-2-44
As-17.3	10,59 g	A17 RIMMA1	MAN XVI-129-1-?
As-17.4	10,59 g	A17 RIMMA1	AS
As-17.5		A16 RIMMA2	AS
As-17.6		A17 RIMMA1	AS

Similituds de revers

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III és propi de la seca de Tàrraco i només apareix en altres emissions de coure i or d'aquesta mateixa seca (tipus As-9, As-10, As-17, Au-10).

17.1

17.2

17.3

17.4

17.5

17.6

A-18**RIC II.1 (2007) 1338****a/ IMP·CAESAR·VESPASIANVS·AVG P M TR·P****Cap llorejat a la dreta****r/ IMP V P P COS II DESIG III FORT RED****La Fortuna resta dempeus a l'esquerra; amb la mà esquerra sosté una cornucòpia i recolza un peu i la mà dreta sobre una proa, als costats S - C**

Referències: Inèdita

Exemplars observats: 21

Encunys d'anvers: 7 (A11, A12, A13, A14, A15, A16, A17)

Encunys de revers: 6 (RIMFA1, RIMFA2, RIMFA3, RIMFA4, RIMFA5, RIMFA6)

Encunys compartits: A11 amb As-14 (COS ITER FORT RED)

A12 amb As-14 (COS ITER FORT RED)

A12 amb As-15 (COS ITER TR POT, Equitat)

A13 amb As-16 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A14 amb As-16 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A15 amb As-16 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A16 amb As-16 (IMP V P P COS II..., Equitat)

A16 amb As-17 (IMP V P P COS II..., Mart)

A17 amb As-17 (IMP V P P COS II..., Mart)

RIMFA1 amb As-11 (IMP V P P COS II..., Fortuna)

	Pes	Encunys	Font
As-18.1	9,53 g	A15 RIMFA2	O
As-18.2		A16 RIMFA3	BM adq 1989
As-18.3	9,40 g	A13 RIMFA1	AS
As-18.4		A15 RIMFA2	AV
As-18.5	8,92 g	A14 RIMFA6	GNC 78.044
As-18.6	9,42 g	A17 RIMFA2	MAN XVI-130-2-41
As-18.7	9,52 g	A15 RIMFA4	MAN XVI-129-1-47
As-18.8	10,81 g	A11 RIMFA1	MANT 23160 (3407)
As-18.9	6,29 g	A16 RIMFA3	MC 1952
As-18.10	9,98 g	A13 RIMFA1	AB
As-18.11	10,27 g	A13 RIMFA1	CUV 15/12
As-18.12	10,30 g	A12 RIMFA5	AS
As-18.13	7,23 g	A15 RIMFA2	Aureo (7/11/2007)

As-18.14	10,28 g	A15	RIMFA2	www.arminius-numismatics.com
As-18.15	11,17 g	A12	RIMFA5	IVDJ 1.040
As-18.16		A17	RIMFA2	CUV 19/24
As-18.17		A17	RIMFA2	Ebay (11/2006)
As-18.18	8,72 g	A11	RIMFA1	MCM 65.901
As-18.19		A12	RIMFA5	AS
As-18.20	9,10 g	A17	RIMFA6	AS
As-18.21		A13	RIMFA3	AS

Similituds de revers

El revers amb la titulació IMP V P P COS II DESIG III FORT RED és pròpia de la seca de Tàrraco i només apareix en una altra emissió de coure d'aquesta mateixa seca (tipus As-11).

18.1

18.2

18.3

18.4

18.5

18.6

18.7

18.8

18.9

18.10

18.11

18.12

18.13

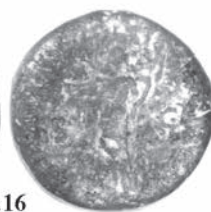
18.14

18.15

18.16

18.17

18.18

18.19

18.20

18.21

Seca hispànica incerta (69 dC)

Denaris

Vegeu el text, p. 86.

Aquest grup el formen dues emissions de denaris que duen una mateixa llegenda d'anvers i dos tipus de reversos. La llegenda d'anvers és sempre: IMP CAESAR VESPASIANVS AVG. Els dos tipus de revers són:

- LIBERTAS PVBLICA RLI
- VICTORIA IMP VESPASIANI RVI

El retrat de Vespasià mira cap a l'esquerra, llevat d'un sol encuny conegut amb el cap a la dreta.

La llegenda és interior, comença a baix a l'esquerra i es llegeix segons el sentit horari. Les paraules no duen punts com a separadors. El posicionament horari del revers sol ser a les 12 hores.

L'estil dels retrats i el revers més característic dels dos que es coneixen, el VICTORIA IMP VESPASIANI, semblen ser continuadors d'algunes emissions de Vitel·li atribuïdes a Tàrraco.

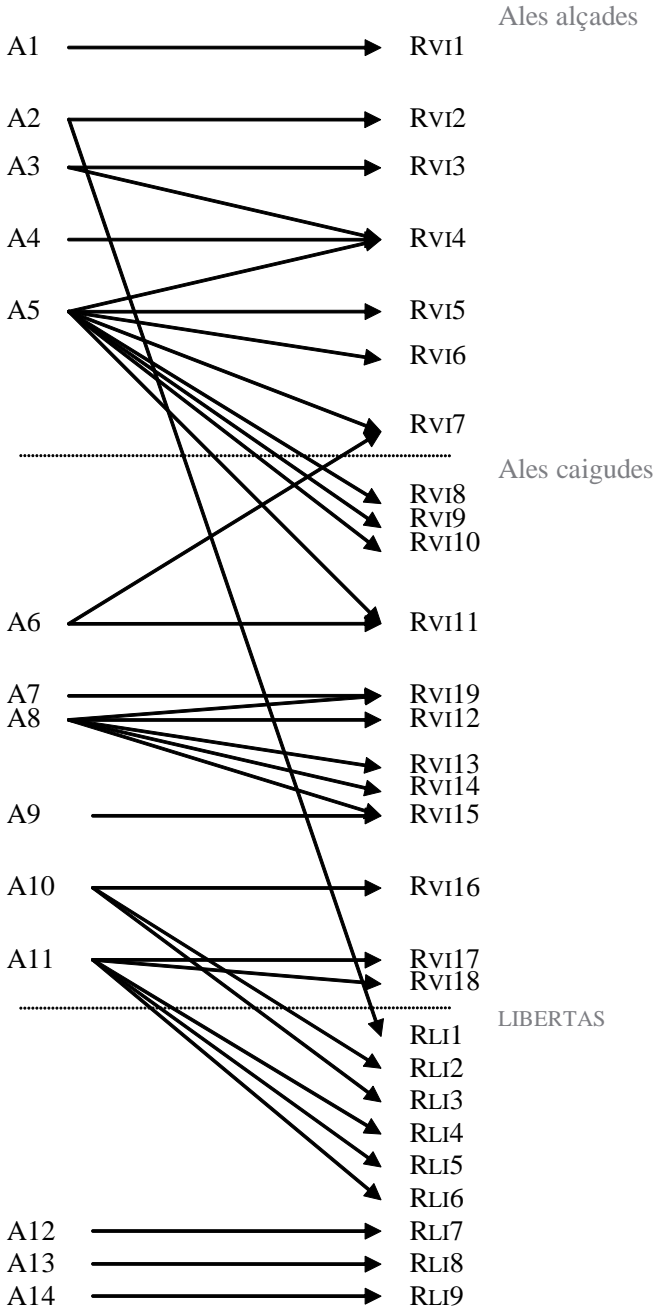
Les dades estadístiques de les dues emissions són:

- C: Monedes estudiades C/DA: Peces per encuny d'anvers
- DA: Encunys d'anvers identificats C/DR: Peces per encuny de revers
- DR: Encunys de revers identificats

Denaris	C	DA	DR	C/DA	C/DR	Encunys estimats d'anvers	Encunys estimats de revers
RVI	34	11	19	3,09	1,79	12-13	25-32
RLI	10	6	10	1,67	1,00	8-12	?
GLOBAL	44	16	29	2,75	1,52	18-21	51-57

Sembla clar que l'emissió de la *Libertas* és més reduïda que no pas la de la *Victoria*. Malgrat tot, la diferència d'exemplars coneguts entre ambdues emissions no sembla ser proporcional a la realitat, com ho demostra la diferència en els indicadors de peces per encuny de cada sèrie. L'explicació d'aquesta desproporció l'hem de buscar en el gran nombre de peces de la Victòria ofertes en el mercat numismàtic (i per tant sovint reproduïdes en els catàlegs de venda), pel fet de ser peces més atractives que no les altres per als col·leccionistes.

El revers de la Victòria comença amb encunys en els quals la figura du les ales alçades (encunys RVI 1 a 7). A continuació, la Victòria és representada amb ales caigudes (encunys RVI 8 a 18). L'emissió de la Llibertat podria ser posterior a la de la Victòria, atès el reaprofitament alguns encunys d'anvers.

D-10**RIC II.1 (2007) 1339****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG****Cap llorejat a l'esquerra****r/ LIBERTAS PVBLICA****La Llibertat dreta a l'esquerra; amb la mà dreta estesa sosté un barret frigi, amb la mà esquerra sosté la vara de manumissió****Variants:****a:** Encuny A4. Llegendada d'anvers és IMP • CAESAR VESPASIANVS AVG

Referències: RIC (1926) 267b; BMCRE (1930) 360
 Exemplars observats: 10
 Encunys d'anvers: 6 (A2, A10, A11, A12, A13, A14)
 Encunys de revers: 10 (Rli1, Rli2, Rli3, Rli4, Rli5, Rli6, Rli7, Rli8, Rli9, Rli10)
 Encunys compartits: A2 amb denari D-11 (VICTORIA IMP VESPASIANI)
 A10 amb denari D-11 (VICTORIA IMP VESPASIANI)
 A11 amb denari D-11 (VICTORIA IMP VESPASIANI)

Var.	Pes	Encunys	Font
D-10.1		A11 Rli4	AS
D-10.2	a 3,28 g	A2 Rli1	Aureo (28/05/2002)
D-10.3	3,20 g	A11 Rli5	Aureo (28/10/1993)
D-10.4	3,15 g	A11 Rli6	AB
D-10.5	3,40 g	A12 Rli7	BMC 360
D-10.6	3,05 g	A10 Rli2	O
D-10.7		A13 Rli8	CNG
D-10.8	3,39 g	A14 Rli9	Lanz (22/05/2006)
D-10.9	3,08 g	A10 Rli3	CNG (21/05/2003)
D-10.10	3,00 g	A13 Rli10	AC

Similituds de revers

El revers de la Llibertat dempeus ja havia estat utilitzat a Tàrraco i a Roma a l'època de Galba.

A: Numismatik Lanz (25/11/2002)

A principis del regnat de Vespasià aquest revers es reprèn en aquesta seca incerta hispànica i també en altres emissions de seca incerta occidental. Les darreres proposades d'atribució han estat recollides al nou RIC II.1 (2007) i no descarten un possible origen hispànic. Trobareu la descripció detallada d'aquestes peces a les p. 240-253 (*Altres possibles emissions de seca occidental incerta*, grups 2 i 5).

Significat del revers

Com havia fet Galba, Vespasià féu encunyar de seguida monedes amb la Llibertat. Aquest concepte amarava el nou Estat amb les virtuts republicanes i presentava el nou August com a alliberador del poble romà dels tirans. També era, en un primer moment, un bon missatge de presentació de cara a obtenir l'aprovació majoritària del Senat. De fet, els reversos amb la Llibertat van cessar a partir de l'any 71, un cop Vespasià va haver consolidat el seu govern.

Els dos atributs que acompanyen la Llibertat són el *pileus* i la *vindicta*. El *pileus* és el mateix barret frigi que, resistint el pas del temps, ha estat adoptat modernament com a símbol de llibertat. La gorra frígia era el distintiu dels lliberts, és a dir, dels esclaus alliberats o que rebien la manumissió. La *vindicta* era la vara cerimonial amb la qual es donava aquesta llibertat.

10.1

10.2

10.3

10.4

10.5

10.6

10.7

10.8

10.9

10.10

D-11**RIC II.1 (2007) 1340****a/ IMP CAESAR VESPASIANVS AVG****Cap llorejat a la dreta****r/ VICTORIA IMP VESPASIANI****La Victòria a l'esquerra sobre globus; amb la mà dreta sosté una corona i amb l'esquerra sosté una palma****Variants:****a:** Llegenda d'anvers és IMP • CAESAR VESPASIANVS AVG (**Encuny A2**)**b:** Llegenda de revers és VICTORIA IMR VESPVSIANI (**Encuny Rv112**)**c:** Llegenda de revers és VICTOPIA IMR VESPASIANI (**Encuny Rv110**)**d:** Llegenda de revers és VICTORIA MP VESPASIANI (**Encuny Rv116**)**Encunys Rv11 a Rv17:** Victòria amb les ales alçades**Encunys Rv18 a Rv119:** Victòria amb les ales caigudes

Referències: Cohen (1880) 631; RIC (1926) 268a; BMCRE (1930) 362

Exemplars observats: 33

Encunys d'anvers: 10 (A1, A2, A3, A4, A5, A6, A8, A9, A10, A11)

Encunys de revers: 19 (Rv11, Rv12, Rv13, Rv14, Rv15, Rv16, Rv17, Rv18, Rv19, Rv110, Rv111, Rv112, Rv113, Rv114, Rv115, Rv116, Rv117, Rv118, Rv119)

Encunys compartits: A2 amb denari D-10 (LIBERTAS PVBLICA)

A10 amb denari D-10 (LIBERTAS PVBLICA)

A11 amb denari D-10 (LIBERTAS PVBLICA)

Rv119 amb denari D-12 (VICTORIA IMP VESPASIANI)

Var.	Pes	Encunys		Font
D-11.1	2,62 g	A5	Rvi4	BMC (BMCRE 362)
D-11.2	3,34 g	A5	Rvi11	BMC (BMCRE 361)
D-11.3		A6	Rvi7	AS
D-11.4	3,68 g	A5	Rvi8	Baldwin's/Markov/M&M (17/01/2002)
D-11.5	3,20 g	A4	Rvi4	Oldromancoins (Ebay 30/06/2004)
D-11.6	3,03 g	A5	Rvi9	AncientAuctionHouse (Ebay 2005)
D-11.7	b 3,23 g	A11	Rvi17	MAN XVI-124-2-19
D-11.8	3,06 g	A5	Rvi11	AB
D-11.9	a	A2	Rvi2	Vico (26/03/1998)
D-11.10	2,90 g	A11	Rvi18	Aureo (20/09/2001)
D-11.11	2,80 g	A5	Rvi7	Melqart (Ebay 18/02/2001)
D-11.12	3,59 g	A8	Rvi13	Aureo (23/01/2002)
D-11.13	3,60 g	A6	Rvi11	Aureo (03/03/2004)
D-11.14	3,11 g	A3	Rvi3	Aureo (16/10/2001)
D-11.15	3,57 g	A5	Rvi4	AB
D-11.16	2,60 g	A5	Rvi10	Numismàtica Sabadell (03/11/2007)
D-11.17		A1	Rvi1	Hirsch (27/11/1991)
D-11.18	3,16 g	A8	Rvi14	O
D-11.19	d 3,34 g	A5	Rvi5	BNP 30
D-11.20	3,55 g	A5	Rvi6	Gorny & Mosch (08/10/2007)
D-11.21	3,48 g	A8	Rvi12	Gorny & Mosch (08/10/2007)
D-11.22	b 3,64 g	A11	Rvi17	CNG (12/01/2004)
D-11.23	3,60 g	A3	Rvi4	A. Tkalec AG (24/10/2003)
D-11.24	c 3,37 g	A9	Rvi15	Gorny & Mosch (13/10/2003)
D-11.25	3,40 g	A10	Rvi16	Gorny & Mosch (15/10/2002)
D-11.26	3,16 g	A6	Rvi11	Gorny & Mosch (14/10/2002)
D-11.27	2,98 g	A5	Rvi4	Lanz (22/05/2000)
D-11.28	3,34 g	A5	Rvi4	Gorny & Mosch (10/10/2005)
D-11.29	3,57 g	A8	Rvi13	Rauch (07/12/2004)
D-11.30	c 3,57 g	A8	Rvi15	Dr. Busso Peus (28/04/2004)
D-11.31	3,66 g	A8	Rvi19	Freeman & Sear (1/2006)
D-11.32	c 3,18 g	A5	Rvi10	Gorny & Mosch (13/10/2008)
D-11.33		A3	Rvi3	Sneh Collection

D-12**RIC II.1 (2007) # 1341****Semblant però cap mirant a la dreta**

Referències: G 147

Exemplars observats: 1
 Encunys d'anvers: 1 (A16)
 Encunys de revers: 1 (RV119)
 Encunys compartits: RV119 amb denari D-12 (VICTORIA IMP VESPASIANI)

	Pes	Encunys	Font
D-12.1		A16 RV119	G 147
D-12.2		A16?	Budapest

Similituds de revers

No hi ha cap altra emissió coneguda amb la Victòria i la llegenda VICTORIA IMP VESPASIANI. No hi pot haver, per tant, confusió d'emissions de distintes seques. El tipus és clarament inspirat per una emissió hispànica anterior de Vitel·li que du la llegenda VICTORIA IMP GERMANICI la qual, al seu torn, pot haver estat copiada d'una emissió d'Otò de la seca de Roma que du la llegenda VICTORIA IMP OTHONIS.

La semblança amb les emissions de Vitel·li, atribuïdes generalment a Tarragona, és més que evident:

- A Münzen & Medaillen AG (16/12/2003)
- B Gorny & Mosch (14/10/2002)

Significat del revers

La Victòria representa per a Vespasià l'habilitat militar i la qualitat de defensor de l'Imperi. Les dues aptituds recorden els fonaments sobre els quals es va crear l'Imperi romà en època d'August. No és casualitat, doncs, que la representació de la Victòria —alada sobre el globus terraquí, sostenint una corona i una palma— fos ja un element iconogràfic emprat a l'època d'Octavi August. Cal remarcar la menció explícita de l'emperador i del seu domini del context militar, afegida com a contrapunt a llegendes més republicanes utilitzades en emissions anteriors de la Guerra Civil, com ara la VICTORIA POPVLI ROMANI.

11.1

11.2

11.3

11.4

11.5

11.6

11.7

11.8

11.9

11.10

11.11

11.12

11.13

11.14

11.15

11.16

11.17

11.18

11.19

11.20

11.21

11.22

11.23

11.24

11.25

11.26

11.27

11.28

11.29

11.30

11.31

11.32

12.1

VITEL·LI. TÀRRACO

A

B

Altres possibles emissions.

**Seques incertes occidentals
(69-71 dC)**

Auris i denaris

Vegeu el text, p. 86-87.

L'atribució de les sèries precedents no ha estat gens fàcil, en bona part a causa de la raresa de les peces repertoriades. Nosaltres hem volgut confirmar la procedència hispànica d'unes monedes obrades, com a màxim, en dos tallers encunyadors distints.

En el transcurs de la recerca ens hem trobat amb altres conjunts de monedes que presenten algun tret propici per tal de ser considerades hispàniques. Es tracta sovint de peces molt rares, conegudes en pocs exemplars. En tots aquests casos els criteris d'atribució no són prou sòlids i no ens atrevim a afirmar-los amb convicció. Creiem, però, que afegir-les en forma d'apèndix en aquest catàleg pot servir de cara a futures recerques.

Les sèries considerades a continuació corresponen a cinc grups diferents. Els quatre primers grups continuen la mateixa composició amb la qual han estat referenciats al nou RIC, amb alguna modificació i l'afegit d'unes poques peces procedents del Museo Arqueológico Nacional de Madrid. Aquestes peces de Madrid són les que ens han convençut per incloure els grups en aquest llibre.

Sembla clar que fa falta encara molta informació per poder arribar a entendre aquests grups de monedes incertes i que, en el futur, potser caldrà reagrupar-los o reatribuir-los.

RIC II.1 (2007): Grup 2. Seca incerta occidental (# 1344-1347)

Es tracta d'un grup molt reduït de denaris que presenta únicament dos tipus de revers: **LIBERTAS PVBLICA**, i **T DOM CAE VESPASIANI AVGVSTI FILI**. Llurs llegendes d'anvers són peculiars, tot presentant les terminacions **VESPASIANVS AVGVSTVS**, **AVGVSTV**, **AVGVST** o **AVGVS**, i sense dur punts com a separadors de paraules. Alguns dels retrats utilitzats s'assemblen als emprats a la seca de Tàrraco, especialment en els asos. D'altra banda, el retrat mirant a l'esquerra i el revers de **LIBERTAS PVBLICA** podrien relacionar aquestes monedes amb les quals hem atribuït a la seca secundària d'Hispania (vegeu tipus D-10). No es coneix cap troballa d'aquestes peces a Hispania, però també és cert que el grup el formen monedes extremadament rares de les quals no se'n coneix l'origen. El revers amb els cèsars Tit i Domicià sembla clarament imitat dels denaris i auris d'August que mostren Gai i Luci, inicialment fabricats a Lió, i que van ser també imitats en un altre grup de monedes de la Guerra Civil atribuït a la Gàl·lia o a Hispania al volum corresponent del RIC (grup III (a) '*Augustus*' series, p. 210-212, núm. 87). Caldran més notícies per a poder precisar l'atribució d'aquest grup.

REVERSOS

T DOM CAE VESPASIANI AVGVSTI FILI

Titus i Domicià, togats, dempeus i en posició frontal. Entremig hi ha dos escuts i dues llances

A Amb la llegenda d'anvers **IMP CAESAR VESPASIANVS AVGVSTVS** i retrat mirant a la dreta. Berk- F&S, Gemini IV (08/01/2008). RIC II.1 (2007) 1344

LIBERTAS PVBLICA

La Llibertat dreta a l'esquerra; amb la mà dreta estesa sosté un barret frigi, amb la mà esquerra sosté la vara de manumissió

B Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVGVVS i retrat mirant a l'esquerra. Lanz (26/05/2003). RIC II.1 (2007) 1347

C Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVGVST i retrat mirant a la dreta. AS. RIC II.1 (2007) 1346

D Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVGVSTV i retrat mirant a la dreta. Gorny & Mosch (13/10/2003). RIC II.1 (2007) 1345

A

B

C

D

RIC II.1 (2007): Grup 3. Seca incerta occidental (# 1348-1364)

Aquest grup inclou fins a set varietats d'auris i vuit de denaris, tots extremadament rars o peces úniques, sense comptar, però, alguns exemplars folrats. Alguns d'ells comparteixen encunyats. El BMCRE n'atribuïa alguns a Roma, un a Tàrraco, i altres a Illyricum. Aquesta darrera atribució era assenyalada fermament, però sense aportar proves clarificadores. Giard, al BNC, n'atribuïa algunes a seques orientals incertes, però sense argumentar-ho. Aquestes peces comparteixen similituds estilístiques amb algunes de les primeres emissions de Roma, però també presenten característiques irregulars, com ara retrats inusuals (que tampoc seria estrany en el cas que fossin de Roma), punts com a separadors de paraules (com en el cas de les peces atribuïdes a les seques hispàniques), lletres desiguals, etc. Aquestes característiques no es presenten sempre, però l'enllaç d'alguns encunyats confirma que les monedes pertanyen a un mateix origen.

Un dels tipus de revers, el dels dos cèsars, també fou utilitzat a Roma, però la presència de punts a la llegenda el separa d'aquella seca. El tipus amb CONCORDIA AVG s'assembla als denaris romans encunyats durant el tercer consolat de Vespasià, però la presència d'una cadira de respatllet alt a la figura central també el separa estilísticament. Un auri amb CONCORDIA AVG du la llegenda d'anvers acabada en TR P, que és una terminació pròpia de la seca de Lió, però l'enllaç d'encunyats de revers ens mena a d'altres peces de diferent llegenda d'anvers i, a continuació, a peces amb el revers ROMA RESVRGENS i amb VESP AVG FILI CAESARES. Un dels retrats dels denaris du un globus sota el cap i enllaça dos tipus de reversos d'evident context militar: CONSENSVS EXERCITVS i MARS VLTOR. L'estil d'aquestes peces i també la que du el revers GENIVS P R és proper al grup de les primeres emissions de Roma, però en canvi les llegendes duen punts com a separadors de paraules i, a més, un dels encunyats d'anvers de GENIVS P R du una llegenda de lectura exterior i de sentit contrari a les busques del rellotge. Altres enllaços d'encunyats connecten els auris GENIVS P R amb els TITVS ET DOMITIANVS PRIN AV, o els denaris semblants amb els dos cèsars asseguts amb els denaris ROMA PERPETVA. Dos exemplars d'aquest darrer tipus mostren una ben visible orla circular interior que assenyalava el recorregut de la llegenda del revers. Aquesta particularitat és pròpia d'algunes emissions orientals de denaris d'aquesta època, però que tampoc és completament desconeguda a la seca de Roma.

Un auri amb IVDAEA CAPTA, en cas de ser legítim, ha de correspondre també a aquest grup, a causa de la similitud tipològica del seu anvers, molt semblant als ROMA PERPETVA. De tota manera, l'únic exemplar conegut no comparteix cap altre encuny conegut i podria tractar-se d'una falsificació moderna.

El denari amb MARS VLTOR que presenta una llegenda inusual d'anvers VESPASIANVS AV ha estat incorporat en aquest grup, tot i que al RIC (2007) era catalogat dins la sèrie de Tàrraco? (núm. 1299). Les raons d'aquest canvi de criteri s'han explicat més amunt (p. 82). Certament, el retrat d'aquesta peça coneguda per un sol exemplar és molt semblant als retrats d'altres monedes del 3er grup d'incertes, però la seva inclusió resta provisional.

A les col·leccions locals consultades hem trobat un exemplar d'aquest grup 3 del RIC (ROMA PERPETVA) al Museu de la Casa de la Moneda de Madrid, i un altre inèdit (IVDAEA DEVICTA) al Museo Arqueológico Nacional. Un altre exemplar d'aquest grup (MARS VLTOR) també és present al MAN, però clarament folrat. Atesa la raresa de tota la sèrie, els tres exemplars de Madrid obren les portes d'una hipotètica atribució hispànica.

AURIS

CONCORDIA AVG

Concòrdia asseguda a la dreta. Du pàtera i cornucòpia

A Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS · AVG.
RIC II.1 (2007) 1348

B Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG TR P.
RIC II.1 (2007) 1349

GENIVM P · R

Geni dempeus a l'esquerra. Sosté una pàtera i una cornucòpia, als peus un altar

C Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
RIC II.1 (2007) 1353

GENIVS P · R

Semblant a l'anterior

D Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG.
RIC II.1 (2007) 1355

ROMA RESVRGENS**Vespasià, dempeus a l'esquerra, ajuda Roma a alçar-se**

E Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
RIC II.1 (2007) 1360

TITVS ET DOMITIANVS PRIN IV**Titus i Domicià asseguts a l'esquerra i sostenent branques**

F Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR VESPASIANVS AVG.
RIC II.1 (2007) 1362

VESP · AVG · FILI (retrògrad) · CAESERES**Titus i Domicià asseguts a l'esquerra i sostenent branques**

G Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS · AVG que comença a la l h.
RIC II.1 (2007) 1364

DENARIS**CONSENSVS · EXERCITVS****Dos soldats es donen la mà. Cadascun sosté una àliga legionària**

H Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG. Globus sota el coll del retrat.
RIC II.1 (2007) 1350

CONSESVS EXERCIT**Semblant a l'anterior**

I Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG. Sense globus sota el coll del retrat. Probable exemplar folrat.
RIC II.1 (2007) 1351

GENIVM P · R**Geni dempeus a l'esquerra. Sosté una pàtera i una cornucòpia**

J Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
RIC II.1 (2007) 1354

GENIVS P · R**Semblant a l'anterior**

K Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG de lectura contrària a les agulles del rellotge.

RIC II.1 (2007) 1356

IVDAEA - DEVICTA

La Judea dempeus a l'esquerra, amb les mans lligades; darrera seu, una palmera

L Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR VESPASIANVS AVG.

Inèdit. MAN XVI-127-1 (3,18 g)

MARS VLTOR**Mart avançant a la dreta, amb escut i trofeu**

M Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR VESPASIANVS AVG. Globus sota el coll del retrat.

RIC II.1 (2007) 1358

N Amb la llegenda d'anvers [...] CAESAR · VESPASIANVS · AVG però sense globus sota el coll. La llegenda MARS - VLTOR és disposada de manera vertical.

Inèdit. MAN XVI-120-17. Folrat (3,08 g)

O Semblant a l'anterior, però llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS AV.

RIC II.1 (2007) 1299 (Tàrraco?). Font: Gorny & Mosch (11/10/2004), 3,69 g.

ROMA PERPETVVA**Roma asseguda sobre cuirassa, sostenent Victòria i *parazonium***

P Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1359

S · P · Q · R / OB · C · S**Inscripció dins corona de roure**

Q Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1361

TITVS · ET · DOMITIANVS · PRIN IV ·

Tit i Domicià asseguts a l'esquerra i sostenent branques

R Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1363. Font: Baldwin's / M&M (07/12/2000)

MAN

L

MAN

N

RIC 1.299

O

R

RIC II.1 (2007): Grup 4. Seca incerta occidental (# 1365-1379)

El grup 4 el formen principalment denaris (un sol auri), la major part dels quals són peces úniques. Els exemplars del British Museum van ser atribuïts a Illyricum al BMCRE. Giard va preferir atribuir-los a una seca incerta oriental, al BNC. La principal característica d'aquest grup són uns retrats característics, que duen una corona de lloer prominent i on la mirada de l'emperador es dirigeix cap amunt. Les llegendes també presenten lletres irregulars i, de vegades, punts com a separadors de paraules. En algun cas, les llegendes del revers són presentades en forma de dues línies verticals paral·leles. Dos dels tipus únics d'aquest grup (IMP amb genet a l'esquerra amb la mà alçada i PACIS EVENT) tenen precedents en les emissions hispàniques de Galba (encara que el tipus de genet també apareix en altres seques del mateix període). El referent proper més semblant al tipus que du VIRTVS AVGVST també és un denari hispànic de Galba (RIC 12). Tot plegat sembla apuntar a un origen hispànic, més encara sabent de la recent descoberta d'un denari inèdit d'aquest grup (FORTVNAE VICTRICI) a Anglaterra, esdeveniment que confirmaria una probable atribució occidental del subgrup. Un revers del tipus IMP amb l'emperador sobre quadriga comparteix encuny d'anvers amb una peça del tipus IMP i genet a l'esquerra. El tipus amb quadriga és similar a l'utilitzat a la seca de Roma l'any 71, per bé que en aquest cas Vespasià hi apareix acompanyat pels seus dos fills, representats esquemàticament pels seus caps darrere la figura parcial del seu pare. El tipus amb els dos cèsars a cavall sembla una variació de tipus utilitzats a Lió i Roma, però amb l'afegit d'alçar llurs espases cap al cel. L'auri i el denari d'aquest darrer tipus comparteixen el mateix encuny de revers.

Un exemplar d'aquest grup forma part de la col·lecció del MAN, a Madrid, per bé que folrat (IMP i genet).

AURIS

TITVS ET DOMITIANVS PRINC IVV

Tit i Domicià a cavall, duent les espases alçades

A Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
RIC II.1 (2007) 1377

DENARIS**CONSEN EXERCIT****Dos soldats es donen la mà. Cadascun sosté una àliga legionària**

B Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
 RIC II.1 (2007) 1365

FORTVNAE VICTRICI**Fortuna dempeus a l'esquerra, sostenint corona i cornucòpia**

C Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
 RIC II.1 (2007) 1366

IMP**Vespasià sobre quàdriga, sostenint una corona amb la mà. Al darrere, els cèsars Titus i Domicià**

D Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
 RIC II.1 (2007) 1370

E Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG, de sentit contrari a les agulles del rellotge.
 RIC II.1 (2007) 1371

F Amb la llegenda d'anvers CAESAR · VESPASIANVS · AVG, de sentit contrari a les agulles del rellotge. Potser sense IMP al revers.
 RIC II.1 (2007) 1372

IMPER (o IMP)**Vespasià a cavall a l'esquerra, alçant una mà**

G Amb la llegenda d'anvers VESPASIANVS · CAESAR · AVGVS i llegenda de revers IMPER.
 RIC II.1 (2007) 1367

H Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG i llegenda de revers IMP.
 RIC II.1 (2007) 1368

I Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG, de sentit contrari a les agulles del rellotge, i llegenda de revers IMP.
 RIC II.1 (2007) 1369

MARS VLTOR**Mart avançant a la dreta, amb escut i trofeu**

J Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1373

PACIS EVENTVM (o EVENT)**Bonus Eventus dempeus a l'esquerra, sostenint pàtera i espigues de blat**

K: Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG i llegenda de revers EVENTVM.

RIC II.1 (2007) 1375

L: Semblant però llegenda de revers EVENT.

RIC II.1 (2007) 1374

SECVRITAS P R**La Seguretat, asseguda a l'esquerra, amb ceptre.**

M Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1375A

TITVS · ET · DOMITIANVS · PRIN IVV ·**Titus i Domicià asseguts a l'esquerra, amb branques**

N Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG de sentit contrari a les agulles del rellotge.

RIC II.1 (2007) 1376

TITVS ET DOMITIANVS PRINC IVV**Titus i Domicià a cavall, duent les espases alçades.**

O Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1378

VIRTVS AVGVST**Virtus dempeus a l'esquerra, amb espasa i *parazonium***

P Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.

RIC II.1 (2007) 1379

A

B

F

G

O

N

P

Q

R

S

MAN

H

RIC II.1 (2007): Grup 5. Seca incerta occidental (# 1380-1389)

El grup 5 es distingeix del grup anterior per l'estil, i pel fet que les monedes presenten punts prominents com a separadors de llegenda. Inclou set auris, quatre dels quals són peces úniques, i potser només tres denaris representats per únicament quatre exemplars coneguts. Un anvers enllaça els auris del tipus CONCORDIA AVG amb els CONSEN EXERCIT, i un altre connecta els també auris SECVRITAS P R amb els VIRTVS AVGVST. Una altra estranya similitud és que dos dels auris coneguts (CONCORDIA AVG i MARS CONSERV) presenten una doble encunyació. Els diferents encunys d'anvers coneguts són molt semblants entre sí: els caps són grans, el traç és precís i permet identificar sense cap dubte el retrat de Vespasià, les llegendes duen punts com a separadors de paraules i sovint continuen més enllà de l'acabament del coll del retrat. Aquestes característiques les comparteixen tant els auris com els denaris, un dels quals, du una llegenda que comença inusualment a la part superior de l'anvers. No és estrany, atesa la finesa del retrat que mostren, que aquestes peces hagin estat sovint atribuïdes a Roma (per exemple per Giard, encara que Mattingly va preferir atribuir-les a la Gàl·lia), però el fet de ser massa diferents de la majoria de monedes atribuïdes a Roma ho impedeix.

Dos dels auris comparteixen els encunys del revers amb denaris del grup 4 (CONSEN EXERCIT i VIRTVS AVGVST), i recentment s'ha descobert una connexió entre un altre denari del grup 4 i un auri d'aquest grup 5 (SECVRITAS P R). Semblaria lògic, atesos aquests enllaços, refundre els dos grups en un de sol, malgrat que els reversos d'ambdós grups presenten diferències estilístiques evidents. Els mantindrem separats mentre no sapiguem l'origen d'aquestes combinacions, que només es poden explicar de tres maneres: 1) l'existència de dos gravadors d'anversos diferents en un únic taller monetari; 2) un encuny de revers que viatgés d'un taller monetari a un altre; i 3) que un dels grups inclogui falsificacions modernes amb els reversos o els anversos copiats d'un altre grup.

El denari amb LIBERTAS PVBLICA no el podem situar en el grup 2, tal com correspondria per la tipologia, perquè no s'ha localitzat cap enllaç d'encunys amb altres denaris del grup i perquè el seu estil és prou diferent.

AURIS

CONCORDIA AVG

La Concòrdia asseguda a l'esquerra sobre trona amb respatller. Sosté cornucòpia i espigues de blat

A Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1380

CONSEN EXERCIT (en dues línies paral·leles verticals)

Dos soldats que sostenen àligues legionàries es donen la mà

B Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1381

COS (a dalt) **TR POT** (a sota)

Vespasià sobre quàdriga, sostenint una corona amb la mà. Al darrere, els cèsars Titus i Domicià

C Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1383

MARS CONSERV

Mart de cara amb llança i trofeu

D Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1385

SECVRITAS P R

La Seguretat asseguda a l'esquerra, sosté un ceptre i recolza el cap sobre una mà alçada

E Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1385

TITVS · ET · DOMITIANVS PRIN IVV ·

Titus i Domicià asseguts a l'esquerra, amb branques

F Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1387

VIRTVS AVGVST (en dues línies paral·leles verticals)

Virtus dempeus a l'esquerra, amb espasa i *parazonium*

G Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1388

DENARIS

CONSEN EXERCIT (en dues línies paral·leles verticals)

Dos soldats que sostenen àligues legionàries es donen la mà

H Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1382

LIBERTAS PVBLICA

**La Llibertat dreta a l'esquerra; amb la mà dreta estesa sosté un barret frigi,
amb la mà esquerra sosté la vara de manumissió**

I Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPAS · IANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1384

VIRTVS AVGVST (en dues línies paral·leles verticals)

Mans enllaçades en primer pla, al darrere àliga legionària i estendards

J Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · AVG · .
RIC II.1 (2007) 1389

A

B

D

E

F

I

J

Grup vari. RIC II.1 (2007): # 1312, 1316, 1352, no

Es cataloguen a continuació unes quantes monedes d'estil peculiar que no acaben d'encaixar bé en cap dels grups.

Una moneda, coneguda de fa temps, du el revers militar CONSENSVS EXERCITVVM, però es distància estilísticament de tota la resta. Al RIC ha estat inclosa en el grup 3 de seca incerta. L'anvers du la llegenda inusual amb AVG precedint VESPASIANVS, com passa al primer grup de monedes atribuïdes a Tàrraco, però en aquest cas lectura és en sentit contrari. El pes de l'exemplar conegut és preocupantment baix (2,16 g). El tipus de revers havia estat emprat en auris i denaris de procedència gal·lica i hispànica, i també en asos hispànics de Vitel·li. L'estil és clarament no gal·lic. Hispània podria ser una possibilitat, però no tenim dades de cap procedència ni hem enllaçat cap encuny que verifiqui aquesta suposició. Mattingly l'atribuí a Tàrraco al BMCRE.

CONSENSVS EXERCITVVM

Mart avançant a la dreta amb llança, àliga i vexillum

A Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR AVG VESPASIANVS, de sentit contrari a les agulles del rellotge i començant a baix a la dreta.

RIC II.1 (2007) 1352 (BMCRE 349)

Dues peces duen un mateix retrat peculiar que no ha estat atribuït a cap altra seca romana. Al RIC surten classificades com a pertanyents al grup de tipus propis de la seca de Tàrraco (?) a causa de la singularitat de l'anvers i a que aquests reversos haurien d'aparèixer en aquella sèrie. S'hi adverteix, però, la seva inclusió a manera de prova. Una de les peces és present al fons del Gabinet Numismàtic de Catalunya. En no tenir cap altre element característic de les emissions hispàniques caldria no rebutjar una possible atribució romana.

COS ITER TR POT**La Pau assegurada a l'esquerra, sosté branca i caduceu**

B Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
 RIC II.1 (2007) 1312 (GNC 108311)

IVDAEA**Judea assegurada a la dreta sobre el terra. A darrere, un trofeu**

C Amb la llegenda d'anvers IMP CAESAR VESPASIANVS AVG.
 RIC II.1 (2007) 1316 (AS)

Una darrera peça que cal considerar és un denari folrat que és també a Madrid, al Museo Arqueológico Nacional. El revers (CONSENSVS EXERCIT) sembla de l'estil dels denaris del grup incert 2 i 3. L'anvers també du punts com a separadors de paraules, però el retrat s'allunya dels tipus de tots quatre grups prèviament descrits, i la llegenda d'anvers sembla llarga, potser acabada en TR P. Tractant-se d'una peça folrada podem considerar-la falsa d'època, però el fet que sigui a Madrid i reculli característiques d'aquests grups incerts ens deixa una mica més convençuts que caldrà aprofundir en la recerca i l'estudi de tots ells. En lloc de descartar-ne l'atribució hispànica, les poques dades que tenim tendeixen a insinuar el contrari.

CONSENSVS - EXERCIT**Dos soldats que sostenen àligues legionàries es donen la mà**

D Amb la llegenda d'anvers IMP · CAESAR · VESPASIANVS · [...].
 Inèdita. Folrada. MAN XVI-122-2 (2,20 g)

MAN

D

Bibliografia

- Agustí (1587) A. AGUSTÍ. *Diálogos de medallas, inscripciones y otras antigüedades*. 2n diàleg, Tarragona.
- AM (1975) C. H. V. SUTHERLAND i C. M. KRAAY. *Coins of the Roman Empire in the Ashmolean Museum*. part I, Oxford.
- Bastien (1979) P. BASTIEN. “Le pseudo-atelier monétaire de Tarragone au bas Empire et le gouvernement de l’Espagne du 1er mars 293 à 312”, *Latomus*, vol. XXXVIII, fasc. I, gener-març.
- Benages (1994) Jaume BENAGES. *Les monedes de Tarragona*. Societat Catalana d’Estudis Numismàtics. Tarragona.
- Benages (1997) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda primera”, *Acta Numismàtica* 27, p. 13-26.
- Benages (1999) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda segona”, *Acta Numismàtica* 29, p. 25-37.
- Benages (2001) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda tercera”, *Acta Numismàtica* 31, p. 17-30.
- Benages (2002) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda quarta”, *Acta Numismàtica* 32, p. 15-27.
- Benages (2004) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda cinquena”, *Acta Numismàtica* 34, p. 41-57.
- Benages (2006) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda sisena”, *Acta Numismàtica* 36, p. 19-30.
- Benages (2008) Jaume BENAGES. “Les monedes de Tarragona. Addenda setena”, *Acta Numismàtica* 38, p. 21-30.
- BMCRE (1930) Harold MATTINGLY. *Coins of the Roman Empire in the British Museum*. Vol. II: *Vespasian to Domitian*. Londres. Reimprès el 1966, revisat el 1973 i novament ampliat el 1983.

- BNP (1998) Jean-Baptiste GIARD. *Monnaies de l'Empire romain. III Du soulèvement de 68 après J.-C. à Nerva. Catalogue*. Bibliothèque Nationale de France-Poinsignon Numismatique, París.
- Buttrey (1972) T. V. BUTTREY. "Vespasian as Moneyer", *Numismatic Chronicle* 1972, p. 89-109.
- Calicó (2003) X. CALICÓ. *The Roman Aurei Catalogue*. Barcelona. 2 vols.
- Cohen (1880) H. COHEN. *Description historique des monnaies frappées sous l'Empire Romain communément appelées médailles impériales*. París. 2a edició editada entre 1880 i 1892 i reimpresa el 1955.
- Delgado (1876) A. DELGADO. *Nuevo método de clasificación de las medallas autónomas de España*. Sevilla.
- Ehrhardt (1997) C. EHRHARDT. "Pseudo-Augustus, pseudo-political", a *Internationaler Numismatischer Kongress Berlin 1997*, Berlín, 2000, p. 517-520.
- Flórez (1758) H. FLÓREZ. *Medallas de las colonias, municipios y pueblos antiguos de España*. Madrid.
- Giard (2000) Jean-Baptiste GIARD. *Le monnayage de l'atelier de Lyon. De Claude à Vespasien*. Wetteren.
- Kraay (1954) C. M. KRAAY. "Le monnayage en bronze espagnol de Vespasien", *Schweizer Münzblätter*, 5, p. 5-17.
- Kraay (1978) C. M. KRAAY. "The Bronze Coinage of Vespasian: Classification and Attribution", *Scripta Nummaria Romana (Essays presented to Humphrey Sutherland)*. ed. R.A.G. Carson and Colin M. Kraay, Londres).
- Martin (1974) P. H. MARTIN. *Die anonymen Münzen des Jahres 68 nach Christus*. Magúncia.
- Pérez (2003) Álvaro Jacobo PÉREZ. *Avctorictas et Maiestas. Historia, programa dinástico e iconografía en la moneda de Vespasiano*. Alacant.
- RIC I (1) (1923) Harold MATTINGLY i Edward A. SYDENHAM. *The Roman Imperial Coinage*. vol. I: *Augustus to Vitellius*. Londres. 1a edició, reeditada el 1968.
- RIC I (2) (1984) C. H. V. SUTHERLAND. *The Roman Imperial Coinage*. Edició revisada, vol. I: *From 31 BC to AD 69*. Londres.
- RIC II (1) (1926) Harold MATTINGLY i Edward A. SYDENHAM. *The Roman Imperial Coinage*. vol. II: *Vespasian to Hadrian*. Londres. 1a edició, reeditada el 1968 i el 1984.

- RIC II.1 (2) (2007) I. CARRADICE i T. V. BUTTREY. *The Roman Imperial Coinage*. Vol. II, 1a part: *Vespasian to Domitian*. Londres.
- Ripollès-Llorenç (2002) Pere Pau RIPOLLÈS i Maria del Mar LLORENÇ. *Arse-Saguntum. Historia monetaria de la ciutat y su territori*. Sagunt.
- Robertson (1974) Anne S. ROBERTSON. *Catalogue of Roman Imperial Coins in the Hunter Coin Cabinet*. University of Glasgow, vol. 2, Oxford.
- Robertson (1982) Anne S. ROBERTSON. *Roman Imperial Coins in the Hunter Cabinet, Glasgow. I.- Augustus to Nerva*. Londres.
- RCV (2000) David R. SEAR. *Roman coins and their values. The Millennium Edition*. Vol. 1: *The Republic and the twelve Caesars 280 BC - AD 96*. Londres
- Sutherland (1983) C. H. V. SUTHERLAND. "Early Imperial mints in the Western Provinces", *Numismatica e antichità classiche* 12, 1983, p. 151-157.
- Vives (1926) A. VIVES Y ESCUDERO. *La moneda hispánica*. Madrid.
- VQR (1892) Artur PEDRALS. *Catálogo de la colección de monedas y medallas de Manuel Vidal Quadras y Ramón de Barcelona*. Barcelona, tom 1.

Índex de llegendes i tipus

La numeració remet a la pàgina o les pàgines del catàleg. El text i la numeració en rodona fan referència a monedes de la seca principal de Tàrraco i de la seca secundària. El text i la numeració *en cursiva* fan referència a monedes dels grups de seques occidentals incertes.

LLEGENDES I TIPUS D'ANVERS

CAESAR VESPASIANVS AVG

-Cap llorejat a la dreta 250

DIVVS AVGVSTVS

-Cap radiat a la dreta 112, 114, 115

IMP CAESAR AVG VESPASIANVS

-Cap llorejat a la dreta 100, 103, 106, 108, 100, 257

IMP CAESAR VESPASIANVS AV

-Cap llorejat a la dreta 246

IMP CAESAR VESPASIANVS AVG

-Cap llorejat a la dreta 131, 133, 135, 137, 139, 141, 143, 145, 151, 157, 160, 162, 164, 166, 168, 170, 172, 176, 178, 182, 184, 186, 189, 191, 193, 195, 197, 199, 230, 244-246, 249-251, 254-255.

-Cap llorejat a l'esquerra 228

IMP CAESAR VESPASIANVS AVGVSTVS

(o *AVGVST*, o *AVGVS*, o *AVGV*)

-Cap llorejat a la dreta 240-241

-Cap llorejat a l'esquerra 241

IMP CAESAR VESPASIANVS AVG P M TR P

-Cap llorejat a la dreta 148, 150, 201, 203, 205, 207, 210, 212

IMP CAESAR VESPASIANVS AVG TR P

-Cap llorejat a la dreta 244

VESPASIANVS· CAESAR AVGVS

-Cap llorejat a la dreta 250

LLEGENDES I TIPUS DE REVERS

CAESAR AVG F COS CAESAR AVG F PR

-Caps afrontats de Titus i Domicià 131, 151, 172

CONCORDIA AVG

-Concòrdia assegurada a la dreta 244

-Concòrdia assegurada a l'esquerra 254

CONSEN EXERCIT

-Dos soldats es donen la mà 250, 254, 255, 258

CONSENSVS EXERCITVS

-Dos soldats es donen la mà 245

CONSENSVS EXERCITVVM

-Mart avançant a la dreta 257

CONSESVS EXERCIT

-Dos soldats es donen la mà 245

COS DESIG III TR POT

-Equitat amb llança i balances 133, 155, 176, 201

COS ITER FORT RED

-Fortuna amb cornucòpia i timó 135, 157, 178, 203

COS ITER TR POT

- Equitat amb llança i balances 182, 205
- Mart passant a la dreta 184, 186
- Neptú dret amb trident 137, 160, 162, 189
- Pau asseguda en una cadira 139, 148
- Pau asseguda en tron 191
- Pau dreta amb caduceu 141, 150

COS (a dalt) TR POT (a sota)

- Vespasià sobre quàdriga, al darrera, els cèsars Titus i Domicià 254

FORTVNAE VICTRICI

- Fortuna dempeus a l'esquerra 250

GENIVM P · R

- Geni dempeus a l'esquerra 244, 245

GENIVS P · R

- Geni dempeus a l'esquerra 244, 245

HISPANIA

- Hispania dreta 100, 108, 112

IMP

- Vespasià a cavall 250
- Vespasià sobre quàdriga, al darrera, Titus i Domicià 250

IMPER

- Vespasià a cavall 250

IMP V P P COS II DESIG III

- Equitat amb llança i balances 207
- Mart passant a la dreta 193, 195, 210
- Roma presentant Victòria a Vespasià 143

IMP V P P COS II DESIG III FORT RED

- Fortuna amb cornucòpia i timó 197, 212

IVDAEA

- Captiu sota trofeu 145, 199

IVDAEA DEVICTA

-*Judea vençuda dempeus al costat de palmera* 246

LIBERTAS PVBLICA

-Llibertat dreta 223, 241, 255-256

MARS CONSERV

-*Mart de cara* 254

MARS VLTOR

-Mart passant a la dreta 103, 110, 246, 251

PACIS EVENTVM (o EVENT)

-*Bonus Eventus dempeus* 251

PAX

-Pau dreta 106, 114

RENASC ROMA

-Roma de peus amb llança i Victòria 164

ROMA ET AVGVSTVS COS ITERVM TRIBVN POT

-Roma, a la dreta, oferint una Victòria a Vespasià 168

ROMA RENASC

-Roma dempeus amb llança i Victòria 164

ROMA PERPETVVA

-*Roma asseguda* 246

ROMA RESVRGENS

-*Vespasià, dempeus a l'esquerra, ajuda Roma a alçar-se* 244

S · P · Q · R / OB · C · S

-*Inscripció dins corona de roure* 246

SECVRITAS P R

-*La Seguretat, asseguda* 251, 254

SENATUS P Q ROMANVS

-Victòria amb escut 115

T DOM CAE VESPASIANI AVGVSTI FILI

-Titus i Domicià amb dos escuts i llances 240

TITVS CAESAR AVG F COS DOMITIAN CAESAR AVG F PR

-Titus i Domicià dempeus 170

TITVS ET DOMITIANVS CAES PRIN IVVEN

-Titus i Domicià asseguts 166

TITVS ET DOMITIANVS PRIN IV (o IVV)

-Titus i Domicià asseguts 245, 246, 251, 254

TITVS ET DOMITIANVS PRINC IVV

-Titus i Domicià a cavall 249, 251

TR POT COS ITER

-Mart passant a la dreta 186

-Neptú 162

VESP · AVG · FILI (retrògrad) · CAESERES

-Tit i Domicià asseguts 245

VICTORIA IMP VESPASIANI

-Victòria sobre globus 238, 240

VIRTVS AVGVST

-Mans enllaçades sobre àliga legionària i estendards 255

-Virtus dempeus 251, 254

